

Görüş

Haziran 2010 - 15 TL KDV Dahil

62

10
Kemal Derviş:
“AŞIRI DEĞERLİ KUR VE
AŞIRI SICAK PARAYA
KARŞI ÖNLEM GEREK”

18
İbrahim H. Çanakçı
G-20 ÖNCÜLÜĞÜNDE
KÜRESEL EKONOMİ

22
Tayfun Bayazıt
EKONOMİDE
ARA BİLANÇO

28
Uğur Gürses
ENFLASYONDA
KAYIP 5 YIL

36
Abdullah Akyüz
TÜRK-AMERİKAN
İLİŞKİLERİNDE
BUGÜNÜN ÖTESİ

52
Dr. Seda Kalem
YARGI REFORMU
KİMİN İÇİN?

60
Seyfettin Gürsel
SEÇMEN-MİLLETVEKİLİ
BAĞINI GÜÇLENDİRMEK

68
Aydın Uğur
MEDYA ŞEYTANI
DEMOKRASİ
MELEĞİNE KARŞI (MI?)

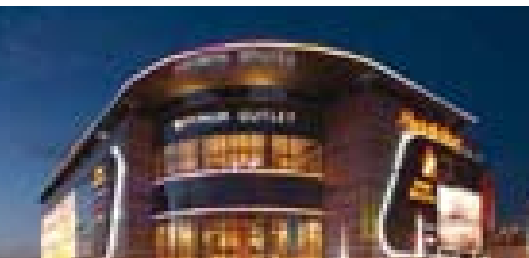
Ekonomi:

Resim herkes için aynı değil

Büyüme toparlanıyor,
cari açık ve enflasyon artıyor,
işsizlik korkutuyor.

RÖNESANS
GAYRİMENKUL YATIRIM

Zafer Ali Yavan

TÜSİAD Genel Sekreteri

EKONOMİ HEP SİYASETİN GÖLGESİNDE

Görüş dergisinin yayın hayatına geri dönmesi, hem üyelerimiz arasında, hem de kamuoyunda büyük bir ilgi uyandırdı. Kapak konumuz ve görselimiz birçok habere ve yoruma konu oldu. Meclisteki Anayasa oylamaları, hükümete mesaj ileten bir sapma dışında, geçen sayımızdaki kapak resmini aynen teyit eder nitelikteydi.

Bu sayımızın kapağını ekonomiye ayırdık. Küresel krizin aşılması noktasında olduğumuz yorumları gelirken, Euro'nun serbest düşüşe geçmesi ve 1 trilyon Euro'luk yeni bir paketin açıklanması, krizin aşılması tartışmalarının dış konjonktüre ne kadar bağımlı olduğunu, krizden çıkışta koordinasyonun ne derecede önemli olduğunu bir kez daha gösteriyordu. Öte yandan, yarı yıla yaklaştığımız bir noktada Türkiye ekonomisinin kriz ve kriz sonrası bilançosunun çıkarılmasının da yararlı olacağı açıktı.

Konuya farklı yönlerden yaklaşmaya çalıştık. Kemal Derviş'in ve Tayfun Bayazıt'ın değerlendirmelerini, Hazine Müsteşarımız İbrahim Çanakçı'nın Küresel Ekonomi, Uğur Gürses'in Enflasyon, Ümit İzmen'in İşsizlik yorumlarını ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz. Kapak görselimiz olarak Hollandalı Grafik Sanatçısı M.C. Escher'in (1898-1972) "Relativity" adlı eserini seçmemizin nedeni, konunun sadece karmaşık yapısını vurgulamak değil. Aksine geleneksel göstergeler net bir resim veriyor. Ama bu resme farklı açılardan bakmak gerekiyor ve bu farklı açılar, hem dünya ekonomisi hem de Türkiye ekonomisi için bir çırpıda "iyi gidiyor" veya "kötü gidiyor" demenin mümkün olmadığını gösteriyor. Bir yandan destekleme paketleri açılmaya devam ediyor, diğer yandan önemli ekonomilerde mali daralma programları uygulamaya konuluyor. Üstelik, krizden çıkışın önemli bir unsuru olan küresel eşgüdüm

anlayışının bayağı uzağında olduğumuzu da tespit etmek gerekiyor.

Kuşkusuz burada ana amacımız ekonomiyle ilgili kendi yorumlarımızı ortaya koymak değil. Bununla ilgili fırsatları hiçbir surette heba etmeyeceğimiz açık ama, **Görüş** dergisinde ekonomiyi kapak konusu yaparak, asıl olarak, küresel krizden çıkışın karmaşıklığı ve kritik önemi ortadayken, bu konunun günlük siyasetin gölgesinde kalmasının sakıncalarına dikkat çekmek istiyoruz. Son tahlilde bu ekonomi alanı da son derece siyasi bir alan... Daha ötesi, belki de siyasi tartışmanın asıl olarak üzerinde yükselmesi gereken bir alan. Umarız bu konu kamuoyunun ve fikir önderlerinin gündemine bir an önce girer.

Geçtiğimiz iki ay önemli dış gelişmelere konu oldu. ABD ve Rusya ile olan ilişkilerimizi bu sayımızda değerlendiriyoruz. İran ve Yunanistan konularını ise gelecek sayıda ele almayı umut ediyoruz. Tabii AB düzenli konularımızdan biri... Bu kez bu konuya, farklı bir pencereden, gençlerin bakış açısından yaklaşan bir çalışmayı sizlere sunuyoruz.

Görüş'ün yayın hayatında ekonomik ve siyasi reformlar her zaman önemli bir yer tutacak. Bu sayımızda Siyasal Partiler ve Seçim yasaları ile ilgili çalışmaların aktarılmasını sürdürüyoruz. Buna bir de yargı başlığını ekliyoruz. RTÜK yasasının yenilenmesi ile ilgili çalışmaların güncelleştirdiği Medya konusunun ve STK'ların Bütçe harcamalarının denetlenmesi hususunda gerçekleştirdiği girişimin ilginizi çekeceği inancındayız.

61. sayımızı izleyen yüreklendirici görüş ve düşünceleriniz için teşekkür ederiz. Artık öneri ve eleştirilerinizi de bekliyoruz.

Görüş sizlerin görüşleriyle gelişecek, zenginleşecek.

Görüş

Haziran 2010

62

TÜSİAD adına sahibi:
Nazlı Ümit Boyner

Genel Yayın Yönetmeni ve
Sorumlu Müdür:
Zafer Ali Yavan

Yayın Danışmanı:
Cengiz Turhan

Yazı Kurulu:
Mensur Akgün,
Ferhat Boratav, Ümit İzmen,
Başak Solmaz,
Cengiz Turhan, Zafer Yavan

Görsel Yönetmen:
Ercan Armutçu

Çizgiler:
Bora Özen

Grafik Tasarım ve Uygulama:
Arjans

Baskı:
Bilgi Promosyon Grafik Matbaacılık

Yapım:
Grup 7 İletişim Danışmanlığı
gorus@grup7.com.tr

Reklam:
Başak Solmaz
Tel: (0212) 249 19 29

Abone:
Burcu Orhan
borhan@tusiad.org

Yönetim Yeri:
TÜSİAD - Meşrutiyet Caddesi 46,
Tepebaşı 34420 İstanbul
Tel: 0212-2491929

Kapak:
M.C. Escher's "Relativity" © 2010
The M.C. Escher Company-Holland.
All rights reserved.

Görüş'te yayınlanan tüm yazılar,
açıkça metinde belirtilmedikçe
kuruluşun resmi görüşünü yansıtmaz.
İmzalı yazılarda belirtilen görüşler
sadece yazarların düşüncelerini
ifade eder.

Editörün Notu

- 1 Ekonomi hep siyasetin gölgesinde
Zafer Ali Yavan

Konjonktür

- 4 Büyüme yeniden hızlanırken başlıca
sorun işsizlikle mücadele olacak
Toparlanma beklenenden hızlı

Başkanın Görüş'ü

- 8 Farklı Düzlemler, Farklı Tespitler
Ümit Boyner

Kapak

- 10 Kemal Derviş: "Aşırı değerli
kur ve aşırı sıcak paraya karşı
önlem gerek"
- 18 G-20 öncülüğünde
küresel ekonomi
İbrahim H. Çanakçı
- 22 Ekonomide ara bilanço
Karar alıcıların işi şimdi daha zor
Tayfun Bayazıt
- 28 Enflasyonda kayıp 5 yıl
Uğur Gürses

- 32 İşsizlik konjonktürel olarak hafifliyor
ama ya yapısal olarak?
Dr. Ümit İzmen

Türkiye-Dünya

- 34 Rusya-Türkiye ilişkileri
Çatışmadan uzlaşmaya giden uzun yol
Mensur Akgün

36 Türk-Amerikan ilişkilerinde bugünün ötesi

Abdullah Akyüz

44 Yöret Vakfı'ndan gençler, üniversitelerdeki arkadaşlarına sordu: N'olacak bu AB işi?

48 2010 kuşağı ve AB

Bahadır Kaleağası

Reform

52 "Adalet Gözet" projesi ve hukukun toplumdan uzaklaşması Yargı reformu kimin için?

Dr. Seda Kalem

58 Adil yargılanma hakkı bağlamında çelişmeli yargılama ilkesi

Mert Namlı

62 Bireyin siyasete katılımı ve önseçim

Serkan Ersöz

64 STK'lar sosyal harcamaları düzenli izleyecek

Güncel

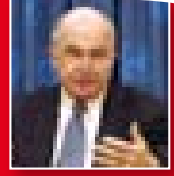
68 Medya şeytanı demokrasi meleğine karşı (mı?)

Aydın Uğur

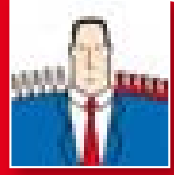
74 Yeni RTÜK yasası: Teknolojiyi yakalama çabası

Kitap

79 Kimlik ekonomisi Kimliklerimiz işimizi, ücretlerimizi, refahımızı nasıl biçimlendiriyor?

10

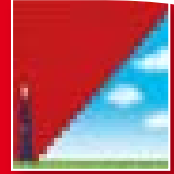
22

34

36

48

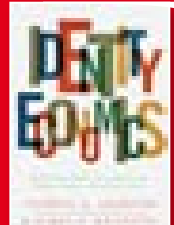
52

60

74

79

BÜYÜME YENİDEN HIZLANIRKEN BAŞLICA SORUN İŞSİZLİKLE MÜCADELE OLACAK TOPARLANMA BEKLENENDEN HIZLI

Son aylarda Yunanistan kaynaklı borç krizi başta Avrupa finans piyasaları olmak üzere küresel piyasalarda tansiyonun yükselmesine neden olsa da gerek küresel gerekse Türkiye ekonomisine ait göstergeler toparlanmanın beklentilerin çok üstünde olduğunu göstermektedir.

2009 yılı ikinci yarısıyla birlikte küresel ekonominin toparlandığına yönelik göstergeler 2010 yılı ilk çeyreğinde de devam etmiştir. IMF de büyüme beklentilerini yukarı çekmiştir. Nisan ayında IMF tarafından yayınlanan son raporda, 2010 yılında dünya ekonomisinin büyüme tahmini 1.1 puan artışla %4.2 olarak tahmin edilirken, AB ekonomilerinin büyüme tahmini değiştirmeyerek %1'de bırakmıştır. IMF raporunda 2010 yılı Türkiye ekonomisinin büyüme tahmini ise 1.5 puanlık artış ile %5.2 olarak verilmiştir.

Başta Asya ülkeleri olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde büyüme dinamiklerinin kuvvetli olduğu, buna karşılık, Yunanistan'da başlayan kamu borçlarının geri ödenmesinde karşılaşılan sorunların diğer Avrupa ülkelerini de etkileme riski, dünya ekonomisi açısından yine de ihtiyat gerektiren bir dönemde olduğumuzu göstermektedir.

Gerek küresel gerekse Türkiye ekonomisine ait göstergeler toparlanmanın beklentilerin çok üstünde olduğunu göstermektedir. Reel kesim ve tüketici güven endeksleri de ekonomideki bu kuvvetli toparlanmanın gelecek aylarda da devam edeceğine işaret etmektedir.

İlerleyen günlerde küresel finans piyasalarında Yunanistan kaynaklı endişelerin yayılıp Türkiye ve diğer ülkeleri etkilemesi yaşanabilecek kötü bir senaryo olarak belirmektedir.

2009 yılının ilk çeyreğinde rekor seviyede küçülen Türkiye ekonomisi sonraki çeyreklerde resesyondan çıkış sürecine girmiş ve yılın son çeyreğinde düşük baz etkisi ve iç talep yönlü faktörlerin katkısıyla bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %6'lık bir büyüme yakalamıştır. Büyümeyenin motoru iç tüketim olmuştur. Kriz döneminde ciddi ölçüde azalan özel sektör yatırımları da son çeyrekte toparlanmaya başlamıştır. Böylece, 2009 yılında ekonominin 2008 yılına göre %6 daralması bekleniyorken, daralma hızı %4.7'de kalmıştır. (Grafik 1)

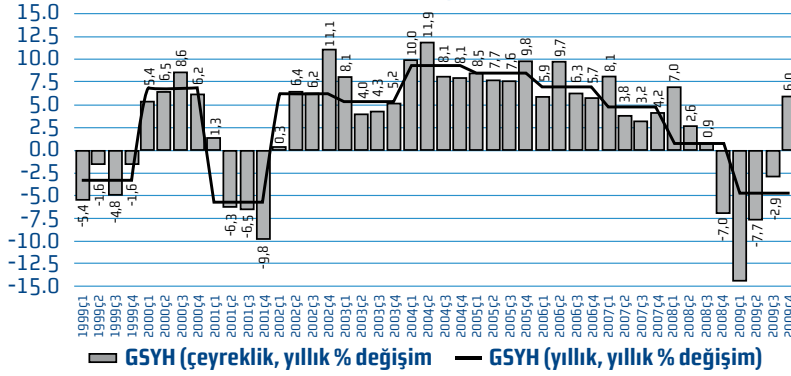
Sanayi üretimindeki gidişat, ekonomideki toparlanmanın güçlü göstergelerinden birisidir. Şubat ayında sanayi üretim endeksindeki yıllık %18.1 artış, sadece 2009 yılından kaynaklanan düşük baz etkisi ile açıklanamayacak ölçüde kuvvetlidir. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış endeks bir önceki aya göre %1.6 artış kaydetmiş ve böylece üretim, Lehman Brothers'ın iflas etmiş olduğu 2008 Eylül ayı seviyesinin üzerine çıkmıştır. (Grafik 2)

Reel kesim ve tüketici güven endeksleri de ekonomideki bu kuvvetli toparlanmanın gelecek aylarda da devam edeceğine işaret etmektedir. Büyüme için öncü gösterge işlevi gören Merkez Bankası Reel Kesim Güven endeksi, 2010 yılının başında beklentilerin olumlu olduğunu gösteren 100 eşik değerinin üzerine çıkmıştır. Endeks Nisan ayında 118.8 düzeyine yükselerek 2007 yılı Nisan ayından beri yakalanan en yüksek değere ulaşmıştır. (Grafik 3)

Üretimdeki olumlu gelişmeler, kapasite kullanım oranlarında da görülmektedir. 2010 yılı ilk çeyreğinde %67 seviyesinde seyreden kapasite kullanım oranı, Nisan ayında %72.2 seviyesine yükselmiştir. Kapasite kullanım oranının artması, ekonomiyi yeni yatırımların gerekli olacağı bir noktaya doğru yaklaştırmaktadır.

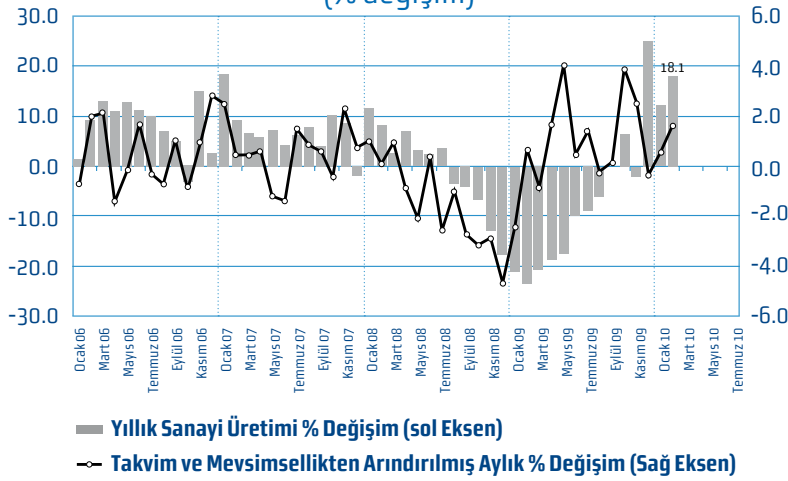
GRAFİK 1

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (sabit, % değişim)

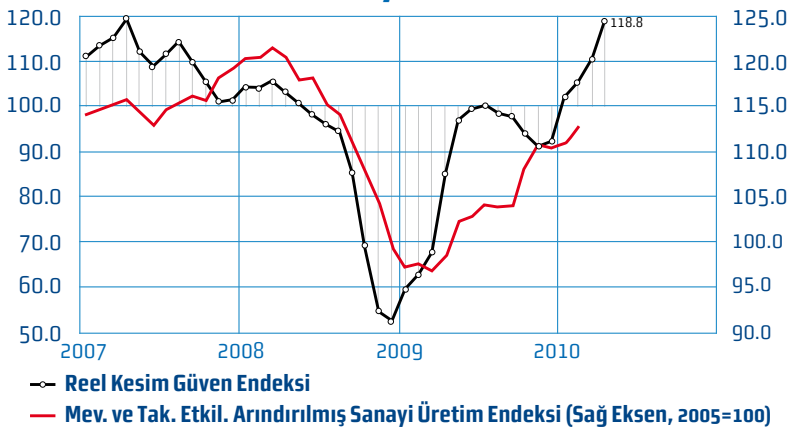
GRAFİK 2

Sanayi Üretim Endeksi (% değişim)

GRAFİK 3

Reel Kesim Güven Endeksi ve Sanayi Üretimi

Kaynak: TÜİK ve TCMB

Ekonomideki bir başka iyileşme alanı da kamu maliyesidir. Küresel krizle beraber birçok ülkede bütçe dengesi bozulurken, Türkiye’de bozulma nispeten sınırlı kalmıştır. Bütçe performansı, 2010 yılında ekonominin en önemli kredibilite aracı olacaktır. 2009 yılında faiz dışı harcamalar beklenenin üstünde artarken ekonomideki gerileme vergi gelirlerinin düşmesine yol açmış ve bütçe açığı GSMH’nın % 5.5’ini bulmuştur. 2009 yılı Kasım ve Aralık aylarında iç talepteki toparlanmayla birlikte bütçe gelirleri artmaya başlamış ve bu eğilim 2010 yılı ilk çeyreğinde de devam etmiştir. 2010 yılı başlangıcından itibaren harcamaların da yavaşlaması, bütçe açığını yeniden azaltmaya başlamıştır. Yunanistan, İspanya, Portekiz gibi bazı Avrupa ülkelerinin bugün çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olan bütçe açıklarındaki yükseklik ve aşırı kamu borçluluğu karşısında Türkiye daha olumlu bir tablo çizmektedir. Türkiye’nin bu dönemde bütçe disiplini sıkılaştırması, uluslararası piyasalara verilecek en iyi mesaj olacaktır. (Grafik 4)

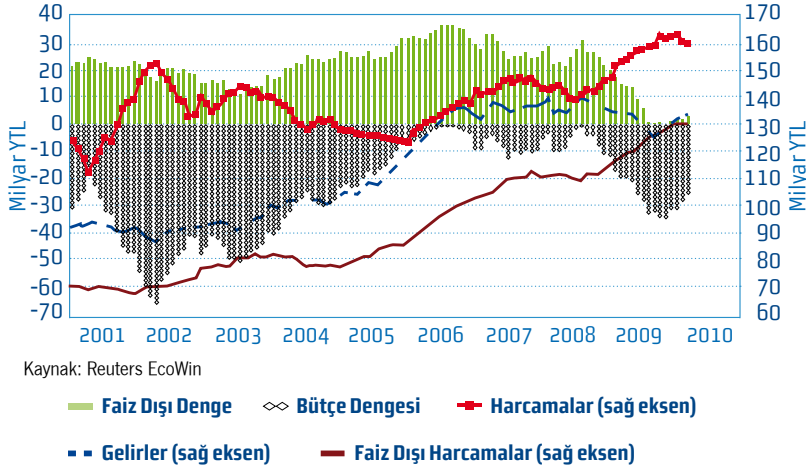
Ancak, iç talebin güçlenmesi ve büyümenin hızlanması cari işlemler açığının yeniden bozulmaya başlamasına yol açmaktadır. Kasım 2009’dan itibaren artmakta olan cari açık, Şubat 2010’da 12 aylık kümülatif temelde 18.8 milyar dolara yükselmiştir. Yılın ilerleyen dönemlerinde ekonomideki büyüme ve enerji fiyatlarındaki muhtemel artışlar cari açığın biraz daha büyümesine yol açacaktır. Cari açığın finansmanında yabancı sermaye girişlerinin işaretleri görülmeye başlanmıştır. (Grafik 5)

Bozulma görülen bir diğer alan da enflasyondur. 2008 son çeyreği sonrasında yavaşlayan ekonomik aktivite neticesinde enflasyonda tarihi düşüşler yaşanmıştı. Fakat 2009 son çeyreğinden sonra düşük baz etkisi ortadan kalkmış ve ekonomik aktivitenin toparlanma sürecine girmesiyle enflasyon tekrar yükselişe geçerek bir kez daha %10 seviyesinin üzerine yükselmiştir.

GRAFİK 4

Bütçe Dengesi

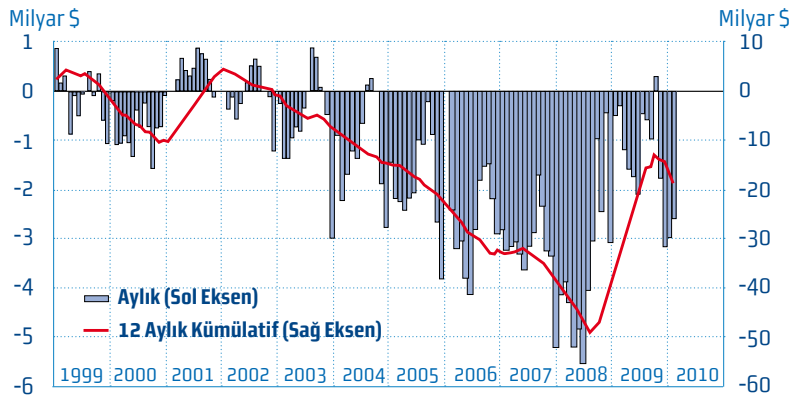
(2003 fiyatlarıyla, 12 aylık kümülatif)

Kaynak: Reuters EcoWin

GRAFİK 5

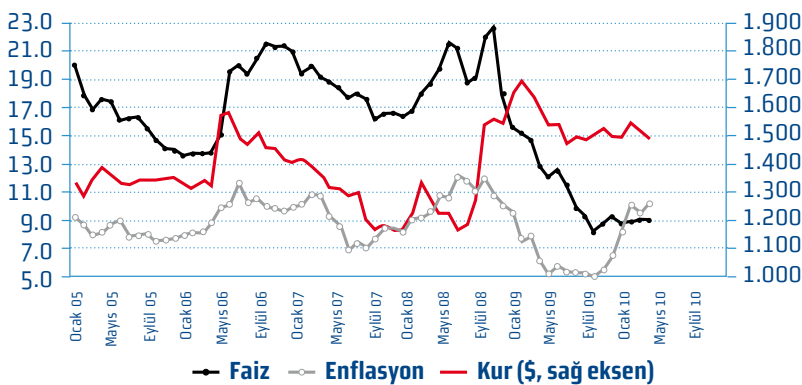
Cari İşlemler Dengesi

Kaynak: Reuters EcoWin

GRAFİK 6

Faiz, Kur ve Enflasyon

Krizle birlikte Türkiye ekonomisinin faiz oranlarını düşürme fırsatı bulmuş olması, gelecek döneme olumlu etki yapacak en önemli faktörlerden birisidir. Bu dönemde gösterge faiz oranları tarihi düşük seviyelere inmiş ve 2010 yılı ilk çeyreğinde %9 seviyesinde hareket etmiştir. Önümüzdeki dönemde Merkez Bankası'nın enflasyona yönelik alacağı tedbirler ve dış piyasalardaki gelişmeler faizlerin yönünün belirlenmesinde önemli rol oynayacaktır. Özellikle maliye politikasının daha sıkı bir disiplin içinde uygulanması, faiz oranlarındaki yükselmeyi sınırlı tutarken enflasyondaki hızlanmanın da önlenmesi için gereklidir.

Mali piyasalarda 2010 yılının ilk çeyreğinde, yurtdışındaki gelişmelerin etkileri belirleyici olmuştur. Son dönemde başta Yunanistan olmak üzere kamu borcunun sürdürülmesinden doğan endişeler, Euro'nun değerini olduğu kadar borsaların seyrini de etkilemiştir. İçerde de TL, Euro karşısında son beş ayda %15 gibi önemli miktarda değer kazanmıştır. Kamu borcu sorunu ile mücadele amacıyla açıklanan destek paketlerinin, sorunun hacmi ile orantılı olmasının yanı sıra yapısal önlemler de içermesi, Avrupa ekonomisindeki zafiyetin derinleşmesini önleyecektir. Aksi halde, AB büyüme hızındaki yavaşlığın yanı sıra Euro'nun zayıflaması, ithalatın ağırlıklı Dolar, ihracatın ise Euro üzerinden yapıldığı Türkiye ekonomisi açısından pek de olumlu bir gelişme olmayacaktır. (Grafik 6)

Sonuç olarak 2010 yılı Türkiye için krizin yaralarının sarılmaya devam ettiği bir dönem olacaktır. Büyüme yeniden hızlanırken, Türkiye'nin karşı karşıya olacağı başlıca sorun işsizlikle mücadele olacaktır. Bu dönemde maliye politikasının sıkılaştırılması, Türkiye'ye enflasyonla mücadeleye devam ederken, faizlerdeki artış riskini sınırlama ve kurdaki aşırı değerlenmenin önüne geçme imkânı sağlayacaktır. Türkiye 2010 yılında ekonomi politikasında böylesi bir bileşeni uygulayabilirse, 2011 yılından itibaren büyümede yeni bir dinamik yakalayabilecektir.

Hijyen garantisi, prestij göstergesi!

Akıllı hijyen çözümleri

enSure

Otomatik Sensörlü
Kağıt Havlu

REFLEX
SYSTEM

İçten Çekmeli
Kağıt Havlu

enSure
COMPACT

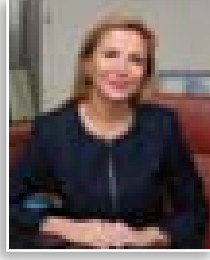
Çok Kapasiteli
Tuvalet Kağıdı

SmartOne

İçten Çekmeli
Tuvalet Kağıdı

Her Lotus Professional ürünü, daha sağlıklı ortamlar, daha sağlıklı çalışanlar için geliştirdi. Yüksek kaliteyi, yenilikçi kağıt ürünleri ve dispenser sistemleri ile buluşturan Lotus Professional, işyerinizde size kullanım kolaylığı ve kullanımda tasarruf sağlarken, aynı zamanda daha hijyenik ortamlar yaratmanıza yardımcı olur.

Ümit Boyner

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı

FARKLI DÜZLEMLER, FARKLI TESPİTLER

Eşer merdivenin neresinde durup etrafınıza bakınırsanız, farklı bir dünya görürsünüz. Bugün ekonomiden siyasete, Türkiye'den dünyaya, çok yönlü değişimlerin tam kavşağındayız.

Bütün bu karmaşıklık içinde bakılması gereken ilk konu dünyanın nereye gitmekte olduğu.

Küresel ekonomi krizden çıkıyor ama dünyanın bazı bölgeleri yeni krizlerle sarsılıyor. Krizle mücadele için gerçekleştirilebilen ülkelerarası koordinasyon kriz sonrası finansal mimarinin şekillendirilmesinde aynı hızla devreye sokulamıyor. Avrupa Birliği, bazı üye ülkelerin yüzyüze oldukları borç batağı sorununa kalıcı ve herkesi rahatlatan bir çözüm üretmekte zorlanıyor. Ekonomik nedenlerle gerekçelendirilen ulusal sınırların içine yeniden çekilme tavrı, küreselleşme için bir risk oluşturuyor.

Türkiye küresel sorunların çözümünde önemli bir rol oynuyor ama kendi içindeki demokratikleşme tartışmalarını hala çözebilmiş değil. Ülke bir siyasi krizden bir diğerine sürüklenip duruyor. Bu verimsiz tartışmalardan elimizi ayağımızı bağlayan gerçek sorunları tartışacak halimiz mecalimiz kalmıyor.

Son dönemlerin en ağır krizinin dip noktasını gördük ve çıkışın da işaretlerini hissettik. Dünya katma değerinin nerdeyse yüzde 10'una yakın bir destek paketi açıklanmış ve bu paketin önemli bir bölümü de uygulamaya koyulmuşken 2010 yılında hızlı bir çıkış görmek herhalde çok şaşırtıcı olmasa gerek.

Ancak bu çıkışın ne kadar sağlam ve ne kadar kalıcı olduğunu anlamak için öncelikle krizin nedenlerine bakmamız gerekiyor. Krizin nedeni yapısal nitelikte... Yani ülke ekonomilerinde makro politikaların yol açtığı bir ısınma ve buna bağlı oluşan bir "büyüme - küçülme" döngüsünden bahsetmiyoruz.

Krizin yapısal nedenleri arasında birçok faktör var ama bunlar arasında en belirleyici olanı finansal regülasyon ve gözetimin, küreselleşme sürecindeki hızlanmanın gerektirdiği noktanın gerisinde kalmış olması. Bu durumun sırf bir tesadüf olmayabileceğini, regülasyonlardaki zafiyetin, küresel düzlemdeki tasarruf dengesizlikleri şişerken, mali akımlardan pay kapmayı kolaylaştırdığını da göz önüne almalıyız. Krizle mücadele için sarf edilmiş olan trilyonlarca dolara rağmen, meselelerin kökenindeki küresel dengesizlikler ve finansal regülasyon eksiklikleri sorunlarının hala tam olarak çözülmediğini hatırla tutmamız gerekiyor.

Dolayısıyla, benzer bir krizi yeniden yaşamamak için finansal regülasyonların, küreselleşmenin doğal seyrine ayak uydurması gerekecek. Bu süreç iki biçimde işleyebilir. İlki ve açıkça tüm ülkelerin refah seviyeleri açısından daha arzu edileni, küreselleşmenin ivmelenerek devam etmesi... Bir başka ifadeyle, küresel regülasyon ve denetim sisteminin, ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyona uyumlu hale getirilmesi. Küresel krizle mücadelede ülkelerarası koordinasyonu sağlamak konusunda çok başarılı bir sınav vermiş olan G20 platformu tam anlamıyla kurumsallaşırsa küreselleşmenin bir sonraki evresine geçişte önemli bir adım atılmış olur.

İkinci alternatif ise küreselleşme sürecinin bir kez daha darbe almasıdır. Bu durumda her ülke kendi içine kapanır, piyasalar entegre olmayınca finansal piyasaların regülasyonunu koordine etme ihtiyacı da ortadan kalkar ve ulus devlet kavramı yeniden eski parlak günlerine döner.

Hiç şüphesiz birinci seçeneğin yanında olmak gerekiyor. Ama ikinci seçeneği de gözden uzak tutmamak gerektiğini hatırlatan çok sayıda gelişme oluyor.

ABD’de, 2000’li yıllarda hem dünya ekonomisine, hem ABD ekonomisine büyük bir dinamizm sağlamış olan finansal inovasyona ciddi set vuracak, bankacılığı eski dar kalıplarına geri götürecek bir regülasyon anlayışı çok ciddi ve saygın isimlerden giderek artan bir destek buluyor.

Yunanistan krizi “Mali Kuralın” Avrupa Birliği içinde işletilmiyor olmasını su yüzüne çıkartıyor. Alınan trilyon dolarlık önlemlere rağmen Euro’daki değer kaybının önüne geçilememesi üzerine Almanya’daki düzenleyici otorite tek taraflı olarak harekete geçiyor.

Gelişmiş ülkelerde küreselleşme eğilimleri ile uyuşmayan bu hareketlere karşılık Doğu Asya ülkelerinde ekonomik milliyetçilik her zaman revaçta oldu. Bu ülkeler rekabetçi kur, katı faiz gibi klasik makro araçlar ile neredeyse gelirin yüzde 50’sini tasarruf ediyor ve çok hızlı bir büyüme ve ihracat artışını sürdürebiliyorlar.

Küreselleşme sürecine zarar verebilecek bu eğilimler, ülkeler arasında koordinasyon içinde krizde uygulanan hacimli destek programlarından zamanla vazgeçilmesi ihtiyacı açısından da zararlı. Bu koordinasyonun sağlanamaması, ya dünyayı yeni bir krizin eşiğine getirecek ya da enflasyonda dünya çapında bir yükselmeye yol açacak.

Bu arka plan içinde, 2010 yılında gerçekleştirilecek olan iki G20 zirvesinin gelişmiş ülkeler açısından bir tür “küreselleşme samimiyeti sınavı” olacağını düşünmekteyiz. Ya küresel sorunlara küresel çözümler bulmak konusunda cesur adımlar atılabilecek; ya da tüm ülkeler Esher’in kapak grafiğinde sergilendiği üzere, farklı bir düzlemde kalmaya devam edecek.

Küçük-açık ekonomi yapısından büyük-açık ekonomi hattında hareket eden, dış ticaret hacmi gelirin yarısını oluşturan bir Türkiye, tüm küresel dalgalanmalardan eskiye göre çok daha fazla etkileniyor. Bu nedenle, küreselleşmenin

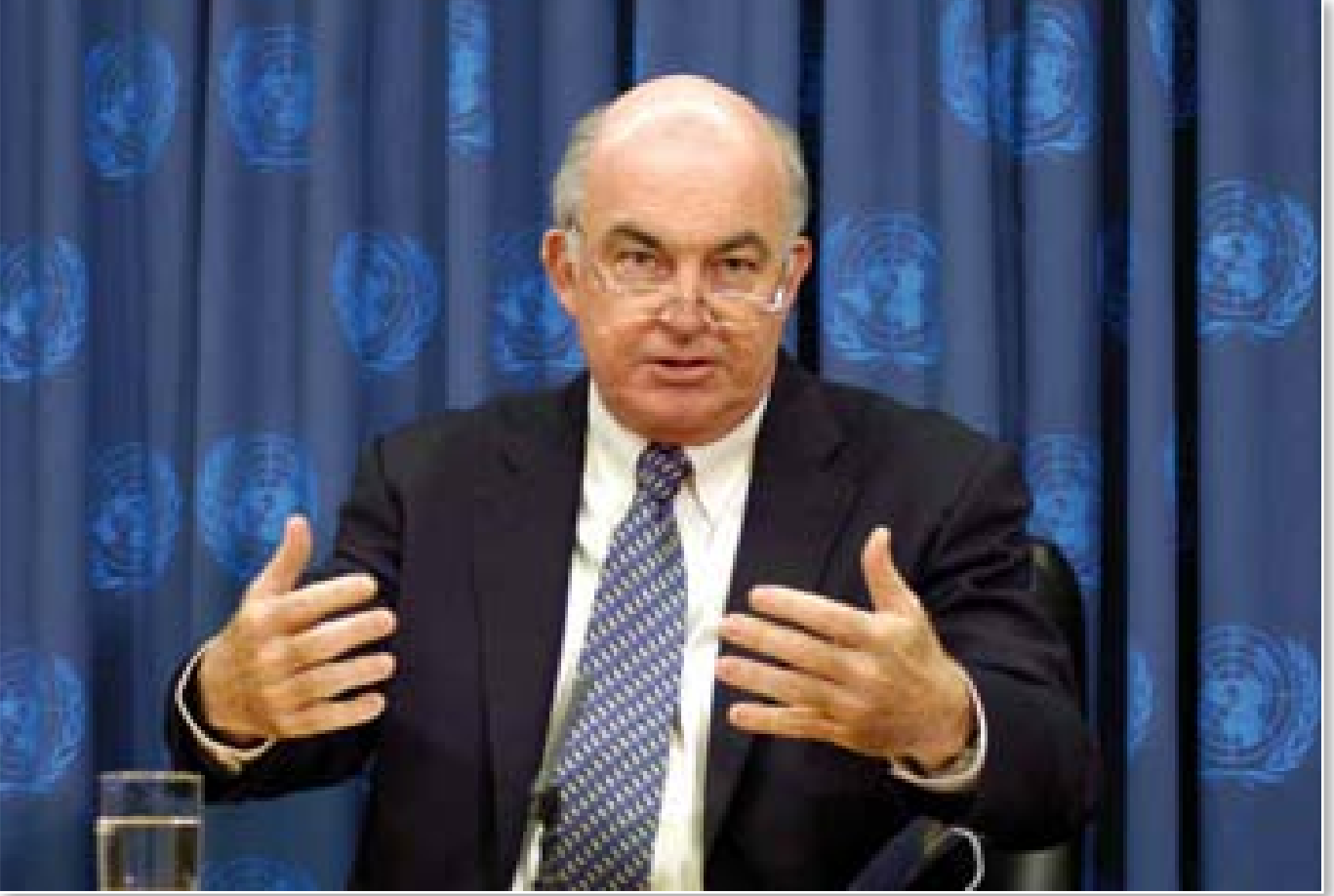
derinleştirilmesi ile ulus devlet modeline geri dönüşmesi arasındaki bu gelgitleri yakından takip etmek gerekiyor. Ama bir G20 üyesi olarak Türkiye, aynı zamanda dünyanın geleceğinin şekillendirilmesinde de söz sahibi. Türkiye tercihini küreselleşmenin kurum ve işleyişiyle tahkim edilerek geliştirilmesi doğrultusunda yaparken, kendi içindeki sorunları çözümlenerek küresel düzendeki yerini biraz daha sağlamlaştırmalı.

Geçen seneye göre iyi olmak demek, mutlak olarak iyi olmak anlamına gelmiyor. Talep toparlanıyor, ama enflasyon ve cari açık da artıyor. Yeni istihdam yaratılıyor ama arzulanır düzeyde değil. Bu nedenle işsizlik oranı korkutmaya devam ediyor.

Türkiye küresel sorunların çözümünde önemli bir rol oynuyor ama kendi içindeki demokratikleşme tartışmalarını hala çözebilmiş değil. Ülke bir siyasi krizden bir diğerine sürüklenip duruyor. Bu verimsiz tartışmalardan elimizi ayağımızı bağlayan gerçek sorunları tartışacak halimiz mecalimiz kalmıyor.

Oysa sorunlarımız çok boyutlu. Tüm dünya gibi bizi de derinden etkileyen bir krizin etkilerini henüz atmaya başladık. Geçen seneye göre iyi olmak demek, mutlak olarak iyi olmak anlamına gelmiyor. Talep toparlanıyor, ama enflasyon ve cari açık da artıyor. Yeni istihdam yaratılıyor ama arzulanır düzeyde değil. Bu nedenle işsizlik oranı korkutmaya devam ediyor. Kamu açıkları Avrupa’yı sarsıyorken Türkiye mali kural açıklayarak çok olumlu bir adım atıyor ama sosyal koruma harcamalarına ancak Avrupa’nın yarısı kadar pay ayırıyor. Yani en iyiye ulaşmak için daha çok yol kat etmek gerekiyor.

Bir inen bir çıkan, düzlemlerin sürekli yer değiştirdiği bu ortamda, koordinatları doğru tespit etmek, nereye gideceğimizi bilmek kadar önemli. Aynı tespitleri yapabilmek için aynı düzleme gelmemiz, konulara diğerinin bakış açısından bakabilmemiz gerekiyor.

Fotograf: AA - Basri Şahin

Kemal Derviş: “AŞIRI DEĞERLİ KUR VE AŞIRI SICAK PARAYA KARŞI ÖNLEM GEREK”

Türkiye, yakın tarihimizin en sarsıcı krizlerinden biri olan 2001 krizinin etkilerini, ekonomimizde gerçekleştirilen ciddi yapısal değişiklikler ile arkasında bırakabildi. 2002-2007 döneminde ekonomideki yüksek performans için uygun zemini yaratan bu yapısal dönüşüm sürecinin mimarı, dönemin Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'ti. Halen Sabancı Üniversitesi'nin Danışma Kurulu Üyeliği, Brookings Enstitüsü'nün Başkan Yardımcılığını ve Bosphorus Institute'un Bilim Kurulu Eşbaşkanlığını yürüten Kemal Derviş, 2008'de su yüzüne çıkan ve 2009 boyunca yaşadığımız küresel krizi yakından izleyen ve yorumlayan isimlerden biri. Derviş, dünyada ve Türkiye'de “toparlanma süreci”ni GÖRÜŞ dergisi için değerlendirdi.

Önce dünya ekonomisi ile başlamak istiyorum. En son IMF ve Dünya Bankası toplantılarına siz de katıldınız. Dünyada toparlanma süreci nasıl geliyor? Tahminlerden daha hızlı bir toparlanma mı oluyor?

Kesin olarak birçok uzmanın tahmin ettiğinden daha hızlı bir toparlanma var. Bu toparlanmanın bence iki önemli boyutu var. İlk olarak, hem para politikaları hem maliye politikaları açısından olağanüstü güçlü bir müdahale oldu dünya ekonomisine. Yani toparlanma kendiliğinden değil belli başlı ülkelerin müdahalesi sayesinde oldu. Bunu unutmamak lazım. Çünkü bugünlerde yapılan tartışmalarda bazen unutuluyor bu gerçek. İkincisi, kısa süren bir yavaşlamadan sonra, Doğu Asya'nın büyümesi bütün hızıyla devam ediyor. Doğu Asya aslında hiçbir zaman

ciddi bir şekilde duraksamamıştı. En başta Çin olmak üzere bütün bölgede çok çok ciddi bir büyüme var. Dolayısıyla, her ne kadar dünyadaki ekonomik ağırlığı henüz Amerika ve Avrupa boyutunda değilse de, Doğu Asya'daki büyüme dünya ekonomisine büyük katkıda bulunuyor.

Küresel finansal piyasaların regülasyonu konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu konuda tartışmalar hızla devam diyor. Tepkiler de var.

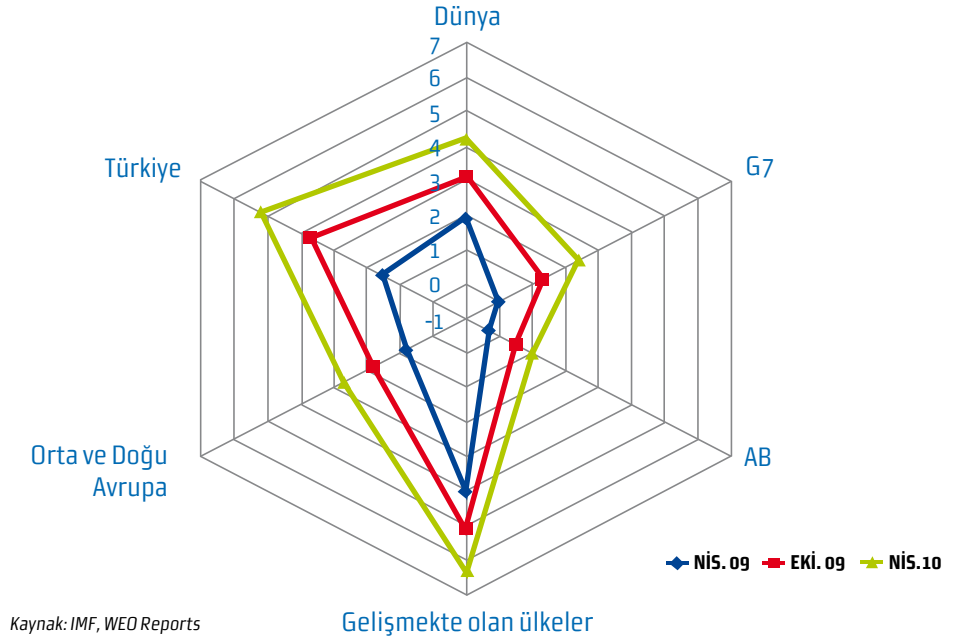
Finansal regülasyon konusunda iki önemli konuya dikkat etmek lazım.

Birincisi, krizden çıkış sürecinde finans kurumların yeniden güçlü bir şekilde kredi verebilir duruma gelmeleri ve hatta fiilen kredi vermeye başlamaları gerekiyor. Yani şimdi daha krizden yeni yeni çıkıyoruz. Bu toparlanma dönemindeki politikalar, krizin etkileri tamamen atlatıldıktan sonraki yeni dönemde geçerli olacak politikalardan farklı olmalı. Bu geçiş sürecinin iyi yönetilmesi lazım. Örneğin; sermaye yeterliliği konusunda, likidite konusunda, krizden çıkış döneminde gelişmiş ülkelerde finans kurumlarının uymaları istenecek koşullar, üç yıl sonra, yani dengeler yeniden sağlandıktan, dünya ekonomisi hakikaten rahatlıkla sürdürülebilir bir büyüme sürecine girdikten sonra istenecek koşullardan farklı olmalı. Dengeler yeniden sağlandıktan sonra geçerli olacak regülasyonla, krizden çıkış döneminde uygulanacak regülasyon arasında fark var. Bunu bence gözden kaçırmamak lazım.

İkincisi, dünya ekonomisi hiç kuşkusuz buna benzer yeni bir krize dayanamaz. Yani biraz önce belirttiğimiz gibi bu krizde olağanüstü önlemler alınabildi. Olağanüstü müdahalelerde bulunuldu, maliye politikasında çok ciddi bir genişleme oldu. Fakat 3-4 yıl sonra buna benzer yeni bir kriz yaşanırsa dünya ekonomisinin bu çapta bir müdahaleyi mümkün kılacak gücü olmayacak. Krizle mücadelenin gerektirmiş olduğu kaynaklar nedeniyle, çoğu devlet ciddi bütçe açıkları vermiş ve aşırı derecede borçlanmış durumda. Borç/millî gelir oranlarının aşırı derecede yükselmiş olduğu bir ortamda, ilerde yeniden bu çapta bir müdahalede bulunmaları çok daha zor olacaktır.

Dolayısıyla finans sektörünün regülasyonuna dünyanın ikinci bir krize tahammül edemeyeceğini dikkate alarak yaklaşmak gerekiyor. Yeni regülasyonları aceleyle getirmek ve zaman baskısı altında hata yapmak yerine, konunun derinlemesine düşünülmesi, ayrıntılara inilerek ele alınması ve krizden

IMF Büyüme Tahminleri, (2010)

çıkışın koşullarının tamamlanmasına imkan tanınması gerekiyor.

Türkiye’de de krizden çok hızlı bir çıkış var gibi. Tüm göstergeler bunu işaret ediyor. Gerçekten bir sürü insanın beklediğinin çok üzerinde bir büyüme hızı var. Bunun nedenlerini nasıl yorumlarsınız? Yani büyümenin beklentilerin üstünde olmasının içsel nedenleri var mı, yoksa sadece dünya ekonomisinin beklenenden hızlı toparlanmasının olumlu etkisi mi görülüyor Türkiye üzerinde?

Bütün dünyada şu anda gözlediğimiz gelişmeler, ülkelerin aslında ne kadar birbirine bağlı olduklarını gösteriyor. Dünyadaki rakamlarda öngörülerden daha hızlı bir toparlanma var. Türkiye 2009’da çok zor bir dönem yaşadı. Dolayısıyla bugünlerdeki toparlanma öncelikle 2009’daki ciddi daralmanın telafisi olarak görülmeli. Bugünlerde sağlanan büyümeye rağmen, 2008’in seviyelerinin henüz altındayız. Hiç kuşkusuz, Türkiye’de şu andaki büyüme de tahmin edilenden, öngörülenden daha hızlı. Birçok sektörde hızlı bir toparlanma var.

Bu hızlı toparlanmayı sağlayan iki faktör var. Bunlardan en önemlisi Türkiye'nin bu dönemde bir banka krizi yaşamaması... 2009'da Türk bankacılık sektörü çok sağlam durdu. Sermaye yeterlilik oranları zaten güçlüydü ve finans sektörü Avrupa ve Amerika'daki olumsuzlukları yaşamadı. Bu hiç kuşkusuz şimdi ekonominin yeniden büyümeye geçebilmesi açısından çok önemli oldu.

İkinci önemli faktör, beklentiler tabii. 2009'da beklentiler her yerde olduğu gibi Türkiye'de de aşırı kötümser olmuştu. Bu kötümser beklentiler yüzünden talep çok azalmıştı. Şimdi beklentilerin olumluya dönmesi, ekonomiyi olumlu etkiliyor. Bu arada Merkez Bankasının faizleri makul bir düzeyde tutması da olumlu bir etken.

Ama bütün bunların yanında tabii bir de istihdam boyutu var. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de işsizlik ciddi bir problem. Son aylarda biraz azalmış olsa da Türkiye'de işsizlik sorunu bütün ciddiyetini koruyor. Dolayısıyla gerçekten istihdam yaratacak düzeyde bir toparlanma yok henüz. Bunu unutmamak lazım. Şu anda işsizlik çok önemli bir sorun olarak karşımızda duruyor.

“3-4 yıl sonra yeni bir kriz yaşanırsa dünya ekonomisinin bu çapta bir müdahaleyi mümkün kılacak gücü olmayacak. Finans sektörünün regülasyonuna dünyanın ikinci bir krize tahammül edemeyeceğini dikkate alarak yaklaşmak gerekiyor.”

TÜİK'in açıkladığı verilere göre istihdam seviyesi artıyor hatta kriz öncesi seviyelere göre istihdam seviyesi daha yüksek. Ama işsizlik oranı yine de çok yüksek. Türkiye bu problemle nasıl baş edebilir?

İşgücüne katılma oranları Türkiye'de gerçekten çok düşük. Özellikle kadınların işgücüne katılma oranı hala çok düşük. Kaldı ki nüfus eskiden olduğu kadar hızlı artmıyor olsa bile, her şeye rağmen artıyor. Dolayısıyla her yıl işgücüne çok sayıda genç insan katılıyor. Bu nedenle istihdamın sadece artması değil, çok hızlı artması gerekiyor. Türkiye'de sadece işsizlik sorunu değil, kaliteli iş bulma sorunu da var. Çünkü istihdam yaratan bazı işler gerçekten bir geçim sağlayacak, makul seviyede gelir sağlayacak düzeyde olmuyor. Dolayısıyla bu işsizlik ve istihdam sorununun çözülmesi için Türkiye'nin yüzde 6-7 civarında bir büyüme hızını sürekli gerçekleştirmesi lazım. Türkiye maalesef hızlı büyüme dönemlerini sürekli kılamıyor. 3-4 yıl ekonomi çok hızlı büyüyor ama ondan sonra bir yavaşlama oluyor hatta negatif büyümeli yıllar yaşıyoruz. Krizleri önlemek, dünya ekonomisinde duraksamalar olsa bile bunlardan daha az etkilenmek ve yüksek düzeyde bir büyümeyi sürekli bir biçimde gerçekleştirmek gerekiyor.

Burada da sanıyorum en önemli sorunuz tasarruf oranının düşük olması. Yani ulusal tasarruf oranı çok düşük olduğu için Türkiye çok fazla dış sermaye akımlarına bağlı biçimde büyüdü. Bu böyle kaldıkça, Türkiye sürekli biçimde hızlı büyümesini maalesef sürdüremez. Türkiye'nin tasarruf oranı yıllardır

Fotoğraf: AA - Hamza Şahin

yüzde 16 ila 20 arasında dolaşıyor. Yüzde 20'nin üzerine çıkamıyor. Ama Doğu Asya'nın tasarruf oranları yüzde 30'un üstünde hatta yüzde 40'lara ulaşıyor yer yer... İşte bu çok önemli bir fark. Tasarrufu artırmak tek bir önleme bağlı değil. Bunun için sihirli bir değnek yok ama bu farkı nasıl kapatacağımızı ciddi olarak düşünmemiz lazım.

Türkiye, tasarrufları artırmak dahil uzun vadede yapısal sorunlarını halletmek için neler yapmalı? Türkiye 2001 krizinden sonra belli bir ekonomi politikası uyguladı. Bunun da mimarı sizsiniz aslında. Küresel kriz sonrasında dünya ekonomisi herhalde epey farklı olacak. Türkiye bu küresel kriz sonrası yeni dünya ekonomisi ortamına hazır mı? Artacak rekabet yarışına nasıl daha iyi hazırlanır? Nasıl bir sanayi politikası benimsemeli?

Dediğim gibi sihirli değnek yok. Maliye politikasındaki dikkatin ve ciddiyetin devam etmesi lâzım. Bugün küresel krizden sonra Türkiye ekonomisi çok zor bir durumda değilse bunun nedeni kamu borcunun milli gelire oranının aslında makul bir düzeye inmiş olmasıdır. Yani 1990'lı yıllardaki büyük kamu açıklarından sonra, 2001 krizinin ardından maliye politikası büyük ölçüde düzeldi. Tam istediğimiz kadar olmasa bile borç oranları daha makul seviyelere inebildi. Bu, ekonomi politikalarının esnekliğine çok önemli bir katkı yaptı. Bu sayede, kriz döneminde maliye politikasında bir miktar genişleme olabildi. Ve bu genişleme kamu borç rasyolarını çok fazla zorlamadı. Bu gayreti devam ettirmek gerekiyor. Maliye politikasında ciddi davranmak, uzun süreli gevşemeye izin vermemek, Türk ekonomisinin sağlığı açısından çok önemli. Kamu maliyesindeki bu durum, özellikle bazı Güney Avrupa ülkelerine ve Yunanistan'a baktığımız zaman Türkiye'nin lehine önemli bir faktör. Ancak gevşememek gerek.

“Türkiye’de bugünlerdeki toparlanma öncelikle 2009’daki ciddi daralmanın telafisi olarak görülmeli. 2008’in seviyelerinin henüz altındayız. Hızlı toparlanmayı sağlayan iki faktör var: Bankacılık sektörünün çok sağlam durması ve beklentilerin olumluya dönmesi...”

İkinci önemli faktör ise kur-faiz dengesi. Aşırı değerli Türk lirası ve yüksek faiz politikasından biraz daha düşük faiz politikasına geçmek gerekiyor. Esnek kur politikası içinde kalmak ama kurun çok aşırı değer kazanmaması için de dikkatli olmak gerekiyor. Endirekt olarak maliye politikası para politikası ve diğer bazı politikalar tabii kuru etkiliyor. Faiz oranları çok uzun süreden beri reel ve nominal olarak bu kadar inmemiştir. Faizlerdeki bu seviye çok sevindirici bir olay. Faizlerin ve enflasyonun düşük kalması tabii önemli. Maliye politikasının sıkı tutulması ile para politikasında biraz daha esnek bir duruşa geçebilmemiz kur açısından yararlı olacaktır.

“Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de işsizlik ciddi bir problem. Son aylarda biraz azalmış olsa da Türkiye’de işsizlik sorunu bütün ciddiyetini koruyor. Gerçekten istihdam yaratacak düzeyde bir toparlanma yok henüz. Bunu unutmamak lazım.”

Sanayi konusuna gelince, sanayi politikalarında bir sürü yapısal önlemin devam etmesi lazım. Belli alanlarda teşviklerin bence yararı var. Devlet her ne kadar hangi faaliyetin ileride en büyük öneme sahip olacağını kestiremezse de özellikle bölgesel açıdan belli teşviklerden yanayım. Ama sanayinin de her şeyi devletten beklememesi lazım. Sanayinin değişen dünya ekonomisine ayak uydurması gerekiyor. Önümüzdeki 10 yıl içinde dünyada büyümenin çok önemli bir bölümü Doğu Asya ve yükselen ülkelere gelecek. Avrupa'nın ve Amerika'nın toplam dünya ekonomisindeki payı azalacak. İhracata çok bağlı olan Türk ekonomisinin bu küresel denge değişikliğini gözeterek özellikle yükselen Doğu Asya ülkelerine önem vermesi oradaki talebi gözetmesi gerekecek. Kendi ürünlerimizi dünyanın o bölgesine ihraç etmeyi hedeflememiz gerekiyor.

“İşsizlik ve istihdam sorununun çözülmesi için Türkiye’nin yüzde 6-7 civarında bir büyüme hızını sürekli gerçekleştirmesi lazım. Krizleri önlemek, dünya ekonomisinde duraksamalar olsa bile bunlardan daha az etkilenmek gerekiyor.”

Yunanistan’dan Portekiz’e, İspanya’ya sığınan sorunları nasıl görüyorsunuz? Yunanistan nereye doğru gidiyor ve Türkiye’ye etkisi ne olur bu sürecin?

Kur aracının olmaması kuşkusuz Yunanistan’daki durumu çok zorlaştırıyor. Ve Yunanistan’daki durumun aslında Euro’nun yapısal bir sorununu da gözler önüne serdiğini düşünüyorum. AB ülkelerinin ortak bir paraya sahip olup da ortak bir maliye politikasına ve ortak bir ekonomi politikasına sahip olmamaları, meseleyi çok zorlaştırıyor. Tamamen ulusal düzeydeki kararlarla yönetilen bir maliye politikası ve ekonomi politikasıyla, ortak para birimi çelişiyor. Avrupa’nın bunu hakikaten yeniden düşünmesi lazım... Euro’nun, bu sorunları yeniden yaşamayacağı bir biçimde yola devam edebilmesi için, AB çapında ortak ekonomi politikasına ihtiyaç var. Bunu birçok iktisatçı uzun zamandır zaten vurguluyordu. Ortak bir paranın yanında ortak olmayan bir ekonomi politikasının aslında uzun vadede sürdürülebilir bir bileşim olmadığının altı pek çok kez çizildi. Çünkü neticede ortak bir para ortak maliye politikasını gerektiriyor. Dolayısıyla adım adım ya ortak paradan vazgeçilecek ya da ortak ekonomi politikalarının uygulanmasını sağlayacak bir karar verme mekanizması oluşturulacak.

Avrupa’nın içinde Yunanistan’ın durumu diğer ülkelerden biraz farklı... Yunanistan’daki borç oranı İspanya’ya göre çok daha yüksek. İspanya’da bir bütçe açığı sorunu olsa da Yunanistan’a benzer bir Borç/GSYH oranı sorunu yok. Dolayısıyla bu benzetmelerde biraz dikkatli olmak lazım... Yunanistan hiç kuşkusuz kamu dengesini düzeltmeli, çok ciddi önlemler almalı. Ancak, Yunanistan’daki krizin psikolojik boyutunu da

unutmamak gerekir. 2-3 yıl önce de kamu dengesi kötüydü Yunanistan’da. Fakat piyasalar ona odaklanmamıştı. Beklentiler o kadar olumsuz yönde gelişmemişti ve hayat devam ediyordu. Şu andaki panik ortamında bütün dikkatin Yunanistan’a çevrilmiş olması, aslında finansal piyasalardaki aşırı dalgalanma eğilimini yansıtıyor.

Yunanistan’ın nefes alma sürecine ihtiyacı var. Çünkü kamu dengesini bir günde, bir ayda hatta bir yılda düzeltemez. Tüm umudum Avrupa’nın, IMF’nin de katkısıyla Yunanistan’a, bu nefes alma imkânını tanıması. Bu imkân gerçekten tanınırsa, Yunanistan’ın kendi önlemlerini alabilmesi ihtimali doğacak. Tabii ayrıntılar çok önemli. Ayrıntılı rakamlarına bakmadan bir şey söylemek çok zor ama Avrupa bu desteği verirse ve Para Fonu devreye daha ucuz krediyle girerse sorun atlatılabilir. Para Fonu’nun kredilerinin vadeleri Avrupa’dan daha uygun ve faizleri Avrupa’dan gelen kredilerden daha ucuz. Yeterli miktarlarda destek verilebilirse o zaman Yunanistan’ın kendi iç durumunu düzeltme zamanı olacak. Eğer bu zamanı iyi kullanırsa da sanırım bu kriz bu seferlik atlatılabilir.

“AB ülkelerinin ortak bir paraya sahip olup da ortak bir maliye politikasına ve ortak bir ekonomi politikasına sahip olmamaları, meseleyi çok zorlaştırıyor. Tamamen ulusal düzeydeki kararlarla yönetilen bir maliye politikası ve ekonomi politikasıyla, ortak para birimi çelişiyor. Avrupa’nın bunu hakikaten yeniden düşünmesi lazım.”

Geçenlerde destek kararı verildi. Dolayısıyla benim umudum artık vakit kaybetmeden Yunanistan’ın kendi önlemlerini alması ve aynı zamanda dış desteği de fiilen görmesi. Gecikme çok kötü oldu. Aylardır çok ciddi bir adım atılamadı.

Bu beklemenin Yunanistan'a ve bütün Avrupa ya zararı ağır oldu Yunanistan'dan istenen önlemler kolay değil. Bunları Yunanistan'ın çok hızlı bir biçimde gerçekleştirmesi de mümkün değil. Sosyal dengeleri, özellikle, her zaman olduğu gibi bu krizlerde en zor durumda olan insanların durumunu da, unutmamak gerekir. Dolayısıyla bu anlamda Yunanistan'dan da yapamayacağı şeyleri istememek gerekir.

Açıklanan programda, Papandreunun ısrarı ve IMF'nin de desteğiyle, önce sadece AB desteğine dayanan programdan farklı olarak, alt gelir gruplarını koruyacak bir boyut var. Bu boyutu daha da güçlendirmek gerekecek. Şu anda zaman kazanıldı. Önümüzdeki aylarda krizin faturası daha adil bir biçimde paylaşılmalı ve AB ülkeleri yükün bir kısmını taşımaya razı olmalı. Krizin büyümemesi onların da lehine olur.

Türkiye'ye yansımaları konusunda o kadar kötümser değilsiniz bu durumda?

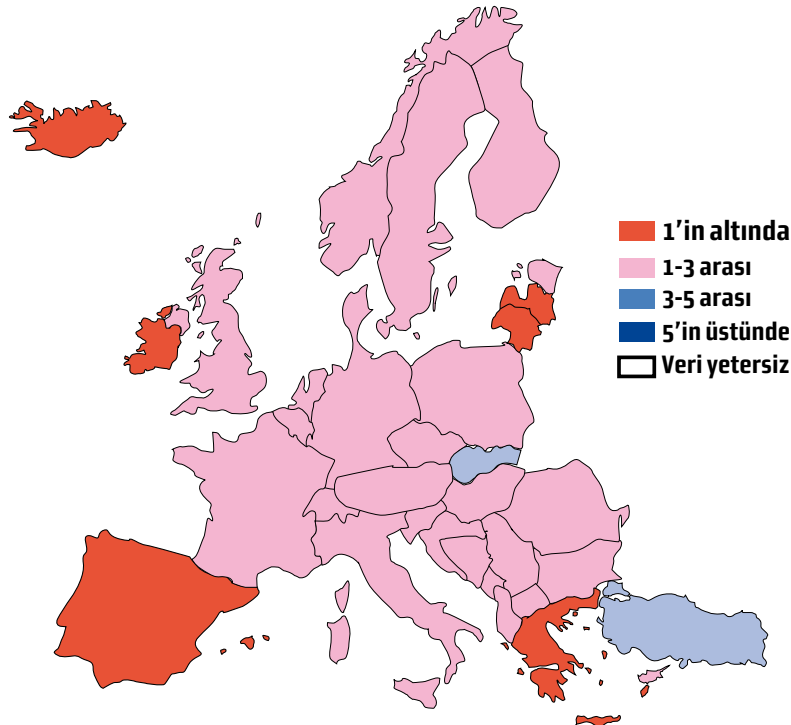
Türkiye'ye yansımaları gibi bir durum yok bence. Türkiye'nin borç/GSYH oranları çok farklı...

“Petrol fiyatları yeniden artacak. Petrol ihraç eden ülkeler önemli bir talep kaynağı teşkil edecek. Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkisi önemli. Afrika büyük ve çok yoksul bir kıta. Ama biz ilk kez ciddi olarak Afrika piyasasına girdik. Orada da olanaklar büyüyecek.”

IMF, dünya ekonomisi tahminini yukarı çekti ama AB ekonomisi tahminini yukarı çekmedi. Türkiye'nin AB ile olan güçlü bağına dikkate aldığımızda AB'deki yavaşlama Türkiye'ye olumsuz etkide bulunur mu?

AB ekonomisi hızla büyüyen dinamik bir ekonomi değildir yıllardan beri. Belki bir ölçüde Almanya hariç. Bu da Türkiye'nin avantajı. Çünkü Türkiye'nin AB içinde özellikle

Avrupa: 2010-2011 döneminde GSYİH'da reel büyüme (Yüzde)

Kaynak: IMF tahminleri

Almanya ile olan ilişkileri yoğun. Dolayısıyla bütün AB olarak baktığımızda zor bir durum var ama Alman ekonomisi her şeye rağmen daha güçlü. Ayrıca, Türkiye'nin ihracat yapısında uzun yıllardır AB önem taşısa da, Türkiye'nin ihracat yapısı aynı zamanda epey çeşitlenmiş durumda. Türkiye'nin ihracat yapısında Orta Doğu'nun rolü önemli, Rusya'nın da önemi var. Dolayısıyla AB hâlâ bizim için çok önemli ama çeşitlendirilmiş bir ihracatımız da var.

2009 yılında ihracata en olumlu katkı yapan ülkeler

	2010-2015 Yıllık ortalama büyüme hızı	Türkiye'nin toplam ihracatı içinde pay, %	Türkiye'nin ihracatının yıllık değişimi, %
Irak	7,2	5,0	30,8
Mısır	5,8	2,6	83,6
İsviçre	1,8	3,8	37,6
Libra	6,7	1,8	67,5
Suriye	5,5	1,4	27,8
Türkmenistan	9,5	0,9	42,6
Cezair	4,2	1,7	10,4
Çin	9,8	1,6	11,3
Brezilya	4,3	0,4	22,0
Hong Kong	4,4	0,2	19,5
Toplam	4,5	100	-22,6

Kaynak: TUIK ve IMF, WEO Nisan 2010 verileri

Evet geçen sene Türkiye, özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine çok hızlı bir şekilde ihracatını artırdı. Bu sene AB tekrar büyümeye başlayınca ihracat yine AB ülkelerine doğru yöneldi. Bu bir yerde Türk girişimcisinin de gücünü göstermiyor mu?

Esnekliğimizi gösteriyor bu. AB'de stokların erimesiyle birlikte bir canlanma oldu ve Türk sanayicisi de bu canlanmadan yararlanmayı bildi. Türk girişimcisinin bir yere odaklanıp tıkanmıyor olması sevindirici bir olay. Bence petrol fiyatları yeniden artacak. Dolayısıyla petrol ihraç eden ülkeler önemli bir talep kaynağı teşkil edecek. Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkisi önemli. Afrika tabii büyük ve çok yoksul bir kıta. Ama biz ilk

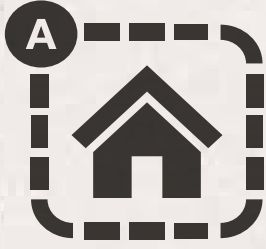
“Aşırı değerli Türk lirası ve yüksek faiz politikasından biraz daha düşük faiz politikasına geçmek gerekiyor. Esnek kur politikası içinde kalmak ama kurun çok aşırı değer kazanmaması için de dikkatli olmak gerekiyor. Maliye politikasında sıkı, para politikasında biraz daha esnek olmak kur açısından yararlı olacaktır.”

kez ciddi olarak Afrika piyasasına girdik. Orada da olanaklar büyüyecek. Yeni giriyoruz payımız çok ufak. Her şeyin ötesinde tabii biraz önce dediğimiz gibi Doğu Asya piyasasına girmemiz oradaki pozisyonumuzu daha da güçlendirmemiz gerekiyor.

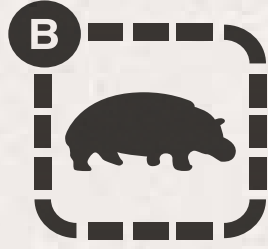
Yani Türkiye ekonomisinin mevcut durumu bir anlamda yarısı dolu, yarısı boş bir bardağa benziyor. Kriz sonrası dönemde sıcak paraya bağımlı bir büyüme modeline yer olmadığını, ekonomi politikalarının da kurdaki aşırı değerlenmeye izin vermeyecek biçimde uygulanması gerektiği anlayabilir miyiz?

Evet. Aşırı kur değerlenmesine karşı ve aşırı sıcak para girişlerine karşı önlem alması lazım Türkiye'nin. Hiç kuşkusuz uzun vadeli, istihdam yaratan, teknoloji getiren dış sermayenin yararı büyük. Ancak sadece kısa vadeli kar peşinde, yüksek faizden yararlanmak isteyen sermaye girişlerinin hiç bir yararı yok. Geçmiş yıllarda hala çok yüksek olan enflasyon yüzünden faizleri düşürmek zordu, belki de mümkün değildi. Umarım önümüzdeki yıllarda Türkiye sadece istikrarı değil, hızlı büyümeyi daha sürdürebilir biçimde sağlayan bir yapıya kavuşabilir.

TEKNOLOJİ MARKETİ DEYİNCE AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİ AKLINIZA GELİYOR?

Teknosa

Hipopotam

-
- A** Aklınıza Teknosa gelmesi gayet normal. Çünkü Ipsos KMG tarafından yapılan "Best of 2009 Araştırması"na göre Teknosa en yüksek marka bilinirliği ile **"Yılın Teknoloji Marketi"**.
- B** Eğer aklınıza hipopotam geliyorsa, Teknosa'ya gelin. Sizin gibi bir belgesel tutkunu için Teknosa'da harika LCD TV'lerimiz var!

teknosa.com

444 55 99

TEKNO SA

G-20 ÖNCÜLÜĞÜNDE KÜRESEL EKONOMİ

İbrahim H. Çanakçı

Hazine Müsteşarı

Geçtiğimiz yıl küresel ekonomi son yüzyıldaki en zorlu süreçlerinden birini yaşamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin finans sisteminde başlayarak, yüksek küresel ekonomik entegrasyonun etkisiyle kısa sürede dünya geneline yayılan kriz 2009 yılında küresel ekonominin binde 6 oranında daralmasına neden olmuştur. Alınan genişletici para ve maliye politikaları destekleri, kriz sürecinde önemli ölçüde eritilen stokların yenilenme ihtiyacı ve siparişlerin artması üretimin yeniden başlamasına olanak sağlamıştır. Böylece, 2009 yılı ilk çeyreğinde dibe ulaşan küresel ekonomi, yılın ikinci çeyreğinden itibaren toparlanma eğilimine girmiştir. Küresel toparlanma beklenenden daha hızlı gerçekleşmiş ve bölgeler ile ülkeler arasında farklılık arz etmiştir. Gelişmiş ülkeler arasında ABD ve Japonya Avro Bölgesi'nden daha hızlı toparlanırken, gelişmekte olan ülkeler içinde Asya, özellikle Çin, Hindistan ve Endonezya'nın öncülük ettiği bir toparlanma söz konusu olmuştur.

Yükselen ve gelişmekte olan ekonomiler, aşırı ısınma sinyalleri karşısında destekleyici politikalardan yavaş yavaş geri çekilmeye başlamışlardır. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerde büyümenin kırılgan yapısı nedeniyle 2010 yılında da mali ve parasal politika desteklerinin devam etmesi tavsiye edilmektedir.

ABD'de toparlanmanın AB'ye göre daha güçlü olmasının arkasında maliye politikası desteğinin daha büyük ölçekli olması, şirketler kesiminin halen kısıtlı olan banka kredilerine bağımlılığının daha az olması, şirketler kesimi bilançolarının daha çabuk toparlanması ve para politikası faiz indirimlerine daha önce başlanarak daha büyük faiz indirimleri gerçekleştirilmesi gibi etmenler bulunmaktadır. Avro bölgesinde hem ekonomik politika müdahalelerinin boyutu, zamanlaması ve AB ekonomilerinin esnekliği gibi faktörler ekonomik toparlanmanın gecikmesine ve daha yavaş seyretmesine yol açmıştır. Bunun yanı sıra bölgedeki bazı ülkelerin son derece ciddi mali sorunlarla karşı karşıya olması da bölgedeki toparlanmayı yavaşlatan bir unsur olmaktadır. Öte yandan, Japonya'da Yen'in önemli ölçüde değer kazanması ihracatı olumsuz yönde etkilemiş, yeniden deflasyona girilmesi reel borçlanma maliyetlerini yükseltmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise güçlü iç talep, artan küresel ticaret ve yüksek emtia fiyatlarının desteklediği bir büyüme söz konusudur.

Destek politikalarından geri çekilme

Toparlanmanın ülkeler arasında farklı hızda olması, politikalardan çıkış sürecinin de ülkeden ülkeye farklılık göstermesine yol açmaktadır. Yükselen ve gelişmekte olan ekonomiler, aşırı ısınma sinyalleri karşısında destekleyici politikalardan yavaş yavaş geri çekilmeye başlamışlardır. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerde büyümenin kırılgan yapısı nedeniyle 2010 yılında da mali ve parasal politika desteklerinin devam etmesi tavsiye edilmektedir. Öte yandan, kamu borç stoku yüksek olan ülkelerde mali konsolidasyona öncelik verilmesi, orta-vadeli stratejiler izlenmesi ve mali kuralın uygulanması, diğer yandan para politikasının da dengeleyici bir rol üstlenmesi önem arz etmektedir.

Gelişmiş ekonomilerde aşırı kapasite ve yüksek işsizlik nedeniyle enflasyonist baskılar sınırlı iken, gelişmekte olan ekonomilerde enflasyonist baskılar dikkat çekmektedir.

Var olan küresel ekonomik sorunların çözümü kararlılıktan, ülkeler arasında etkin ekonomik politika koordinasyonundan ve güçlü yapısal reformlardan geçmektedir. Bunun sağlanabilmesi için, güçlü bir uluslararası işbirliğine ve etkin çalışan uluslararası platformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kriz sonrasında işsizlik oranları küresel çapta belirgin biçimde artmıştır. Bu artış özellikle ABD ile İspanya başta olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde yüksek olmuştur. Açıklanan son veriler, gelişmiş ülkeler genelinde işsizlik oranındaki artışın durduğunu bazı gelişmiş ülkelerde ise küçük çaplı iyileşmelerin olduğunu göstermektedir. Özellikle ABD’de tarım dışı istihdamın yeniden artmaya başlaması olumlu bir gelişmedir. Ancak mevcut görünüm çerçevesinde gelişmiş ülkelerde işsizlik oranının 2011 yılına kadar yüksek seyretmesi ve işsizlik oranındaki düşüşlerin sınırlı kalması beklenmektedir.

Ekonomik toparlanma ile birlikte gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ekonomilere sermaye akımlarında artış görülmüştür. Risk iştahının artması ve getiri farklarının gelişmekte olan ekonomiler lehine olması bu süreçte ve gelişmekte olan ülkelerin hızlı büyümesinde etkili olan faktörlerdendir.

Daha önceden görülmemiş ölçekteki politika destekleri küresel ekonomide sistemik bir çöküş yaşanmasını engellemiş ve güven göstergelerinin beklenenden hızlı toparlanmasını sağlamıştır. Ancak, küresel piyasalarda ekonomik toparlanmanın sürdürülebilirliğine ilişkin endişeler varlığını korumaktadır. Yüksek oranlı bütçe açıkları ve kamu borçları, artan emtia fiyatları, işsizlik oranlarının yüksek seviyesi, alınan politika önlemlerinin geri çekilmeye başlanması, ekonomik

toparlanmaya rağmen kredilerin canlanmamış olması, yeni bir şok durumunda hareket alanının kısıtlı olması ve küresel finansal sektör reformunun henüz tamamlanmamış olması küresel ekonomiye ilişkin aşağı yönlü risk faktörleri arasındadır.

Yaşadığımız kriz çok açık bir şekilde göstermiştir ki, var olan küresel ekonomik sorunların çözümü kararlılıktan, ülkeler arasında etkin ekonomik politika koordinasyonundan ve güçlü yapısal reformlardan geçmektedir. Bunun sağlanabilmesi için, güçlü bir uluslararası işbirliğine ve etkin çalışan uluslararası platformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Uluslararası İşbirliği ve G-20

Bu alandaki uluslararası girişimler geçtiğimiz yüzyılın sonlarına doğru başlamış ve 1990’lı yıllarda yoğunluk kazanmıştır. Ancak söz konusu girişimler, son döneme gelinceye kadar küresel sistemde hakim pozisyonda bulunan dar bir ülke grubu içerisinde ele alınmıştır.

2008 yılına kadar küresel ekonomiyi yönlendirmede G-8 Platformunun etkili olmaya çalıştığını görmekteyiz. Ancak G-8 Platformu, karar alma süreçlerindeki görece hız ve etkinliğine rağmen temsil yeteneğindeki eksiklikler dolayısıyla küresel ekonomik sorunların yönetiminde ve çözülmesinde etkili olamamıştır. G-8’de alınan kararlar, G-8 dışındaki ülkeler tarafından kabul görmemiş ve bu anlamda etkin bir uluslararası işbirliği süreci kurulamamıştır. 2008 yılına kadar olan dönemde konjonktürün olumlu olması ve büyük çaplı küresel bir kriz yaşanmaması bu Platformun etkinliğinin sorgulanmasını engellemiştir.

1999 yılında oluşturulan, ülkemizin de üyesi olduğu, küresel üretimin yüzde 90’ını, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 70’ini, dünya ticaretinin ise yaklaşık yüzde 80’ini oluşturan G-20 Platformu öne çıkmıştır.

Son dönemde Asya, Doğu Avrupa ve Latin Amerika'daki yükselen ekonomilerin küresel üretim ve ticaretteki ağırlıklarının hızla artması, küresel ekonomik sistemin yapısını ciddi ölçüde değiştirmiştir. Yine bu ülkelerin dünya nüfusunun büyük bir bölümünü teşkil ettikleri de dikkate alındığında, küresel sistemin yönlendirilmesindeki etkinliklerinin de artması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Krizin patlak vermesiyle birlikte G-8 platformunun küresel sorunları yönetme ve bu sorunlara çözüm bulma fonksiyonları açısından etkinliği sorgulanmaya başlamıştır. Krizin büyük çaplı etkilerinin azaltılması, küresel ekonomik sorunlara kalıcı çözüm bulunması ve krizlerin tekrarlanmaması amaçlarıyla yeni bir uluslararası platform arayışına girilmiştir.

Bu arayışta, 1999 yılında oluşturulan, ülkemizin de üyesi olduğu, küresel üretimin yüzde 90'ını, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 70'ini, dünya ticaretinin ise yaklaşık yüzde 80'ini oluşturan G-20 Platformu öne çıkmıştır. Platform, kuruluşundan 2008 yılına kadar sadece ekonomi/maliye bakanları ve merkez bankası başkanları seviyesinde yılda bir kez, müsteşarlar ve merkez bankası başkan yardımcılarının seviyesinde ise yılda iki kez toplanırken, 2008 yılının Kasım ayında krizin etkilerini ve alınabilecek önlemleri en üst düzeyde ele almak üzere ilk defa devlet başkanları seviyesinde toplanmıştır.

Vaşington Zirvesiyle başlayan ve 2009 yılında Londra ve Pittsburgh Zirveleriyle devam eden süreçte G-20 Platformu'nun öncülüğünü yaptığı krizin etkilerini azaltma

ve kriz sonrası küresel finansal mimariyi yeniden inşa etme girişimi, uluslararası alanda üst seviyede kabul görmüş ve bu girişim kapsamında alınan kararlar büyük ölçüde etkili olmuştur. 2009 yılında Pittsburgh'da yapılan Liderler Zirvesinde G-20, küresel ekonomik işbirliği için temel platform olarak kabul edilmiştir.

G-20'nin diğer önemli hedefi ise küresel finansal mimarinin yeniden yapılandırılması yoluyla ileride bu çapta bir krizin yeniden yaşanmasının önlenmesidir.

Küresel krizin başarılı bir şekilde yönetilmesinde ve ülkelerin şimdiye dek görülmedik düzeyde finansal sektöre ve kamu maliyesine ilişkin tedbirleri eşgüdüm içerisinde almalarında G-20'nin önemli katkıları olmuştur. Diğer taraftan G-20, krizle birlikte acil kaynak ihtiyacı duyan ülkelere yeterli kaynağın aktarılabilmesi ve krizden en fazla etkilenen az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak üzere imtiyazlı finansman temin edilebilmesi için başta IMF olmak üzere uluslararası finansal kuruluşların kaynaklarının artırılmasında öncü rolü üstlenmiştir. Ayrıca, uluslararası ticarete yaşanan daralmanın önüne geçmek için ticaret finansmanına yönelik kaynakların desteklenmesi girişimlerine de liderlik etmiştir.

G-20'nin kriz sonrası döneme ilişkin iki temel önceliği bulunmaktadır. Bu önceliklerden ilki küresel ekonomik krize neden olan kırılganlıkların ortadan kaldırılması ve G-20 ülkelerinin ekonomik politikalarının güçlü, sürdürülebilir ve dengeli küresel büyümeye katkı sağlamasıdır.

Krize verilen ilk tepki ve ülkelerin samimi gayretleri, ikinci dünya savaşından sonra yaşanan en büyük küresel ekonomik daralmanın etkilerinin sınırlı düzeyde kalmasını sağlamış ve G-20'nin kredibilitesini artırmada oldukça etkili olmuştur. Her ne kadar yaşanan krizin etkileri sınırlandırılmış ve dünya ekonomisi yeniden bir büyüme patikasına girmiş olsa da, krizin potansiyel büyüme ve istihdam üzerindeki etkileri henüz tam anlamıyla ortadan kalkmamıştır. Kriz sürecinde başarılı bir performans sergileyen ve geniş çaplı destek gören G-20 platformu, bundan sonraki süreçte uzun vadeli küresel ekonomik ve finansal sorunların çözümünde etkinliğini devam ettirmeyi hedeflemektedir.

G-20'nin kriz sonrası döneme ilişkin iki temel önceliği

bulunmaktadır. Bu önceliklerden ilki küresel ekonomik krize neden olan kırılganlıkların ortadan kaldırılması ve G-20 ülkelerinin ekonomik politikalarının güçlü, sürdürülebilir ve dengeli küresel büyümeye katkı sağlamasıdır. Bu sürecin başarısı G-20'nin daha da etkin olmasında kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda, G-20 ülkelerinin politika çerçevelerini uyumlaştırarak küresel ekonominin potansiyel büyüme trendini yakalamasını, ekonomik ve finansal şoklara karşı dayanıklı olmasını sağlamak üzere G-20 bünyesinde bir karşılıklı değerlendirme süreci başlatılmıştır. Bu girişim, daha önce politikalarını uluslararası gözetime açmakta çok fazla istekli davranmayan bazı gelişmiş ülkelerin artık küresel ekonomide kimsenin bağımsız hareket edemeyeceğini kabul etmeleri bakımından önemli bir adımdır.

G-20'nin diğer önemli hedefi ise küresel finansal mimarinin yeniden yapılandırılması yoluyla ileride bu çapta bir krizin yeniden yaşanmasının önlenmesidir. Bu kapsamda iki temel reform alanı belirlenmiştir. Birinci reform alanı finansal düzenlemelerin güçlendirilmesidir. Finansal düzenleme reformu, kriz öncesi dönemde küresel ekonomide finansal sektörden kaynaklanan risk birikiminin tekrarlanmasının önüne geçmeyi ve finans sektörünün kaynak oluşturma fonksiyonunu daha sürdürülebilir hale getirmeyi

Finansal düzenleme reformu, kriz öncesi dönemde küresel ekonomide finansal sektörden kaynaklanan risk birikiminin tekrarlanmasının önüne geçmeyi ve finans sektörünün kaynak oluşturma fonksiyonunu daha sürdürülebilir hale getirmeyi amaçlamaktadır.

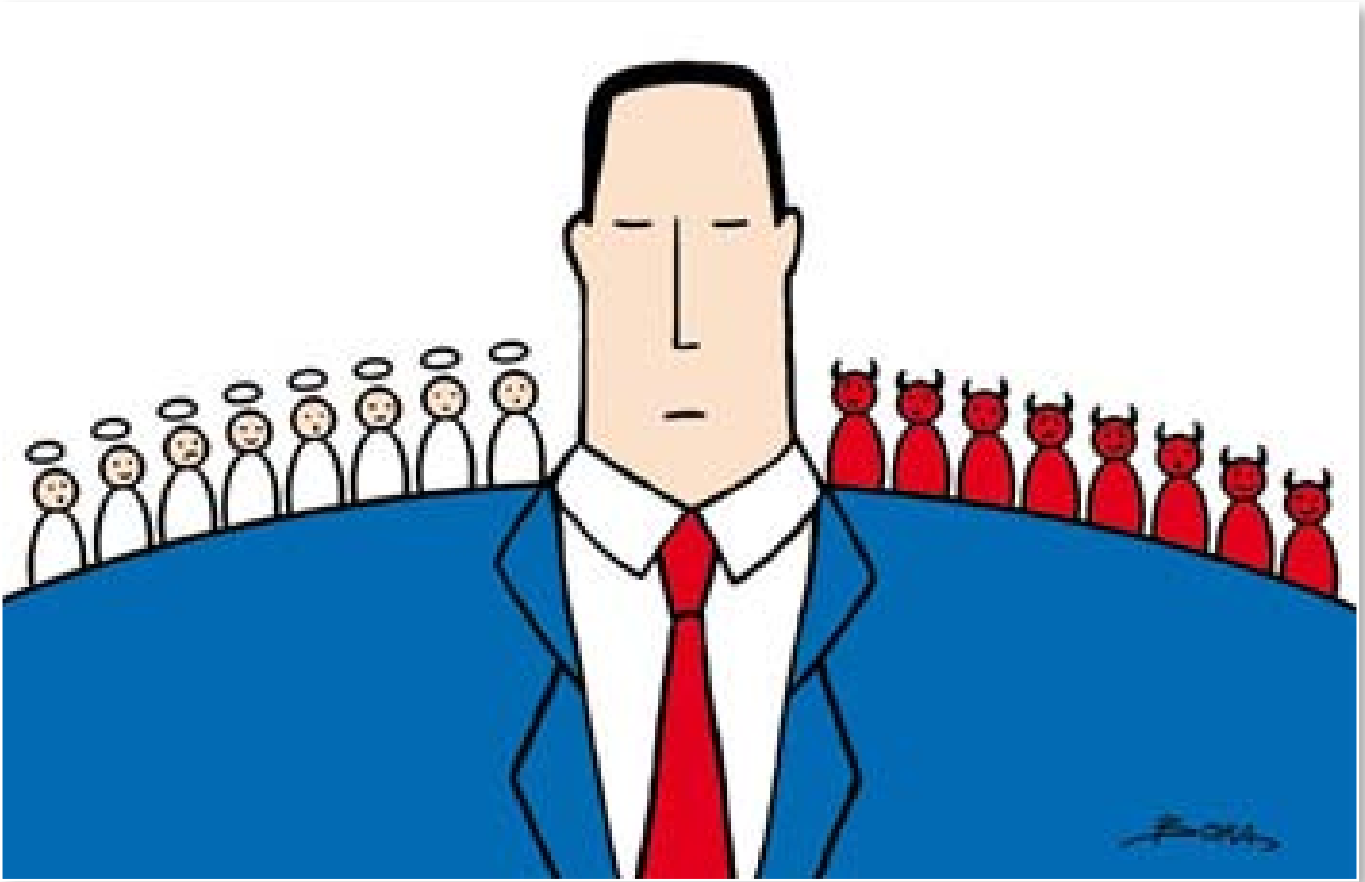
amaçlamaktadır. Bu kapsamda, bankacılık sektörünün daha ihtiyatlı bir sermaye ve likidite yapısına kavuşturulması, finans sektöründeki risk birikiminin en önemli araçlarından olan türev ürünlerin standartlaştırılması ve daha iyi izlenmesine ilişkin

düzenlemeler, finans kuruluşlarının gerçek durumunu daha iyi gösterecek şekilde tek bir küresel muhasebe standartları setinin oluşturulması gibi konular ele alınmaktadır.

Küresel finansal mimarinin yeniden yapılandırılması kapsamında ikinci reform alanını uluslararası finansal kuruluşların küresel ekonominin modern ihtiyaçlarını en etkin ve hızlı bir şekilde karşılayabilecek bir yapıya kavuşturulmasıdır. Bu çerçevede, başta IMF olmak üzere, önde gelen uluslararası finansal kuruluşların yönetim yapıları, görev tanımları ve finansman araçlarının gözden geçirilmesi amacıyla kapsamlı reform çalışmaları başlatılmıştır.

Bu çalışmaların en önemli unsurlarından birini, halihazırda devam etmekte olan IMF kota ve temsil reformu ile artık sonuçlandırılma aşamasında olan Dünya Bankası sermaye artırımı ve temsil reformu oluşturmaktadır. Söz konusu reformlarla yükselen piyasa ekonomilerinin bu kuruluşlardaki temsil güçlerinin küresel ekonomideki ağırlıkları ile uyumlu hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece, küresel ekonomik düzenin sağlıklı bir şekilde işlemesi açısından hayati önemi haiz uluslararası finansal kuruluşların kabul edilebilirliği ve etkinliği artırılmış olacaktır. G-20, söz konusu reformların hayata geçmesi için en önemli koşullar olan politik sahiplenme ve uzlaşmanın sağlanmasında öncü rol üstlenmektedir.

Küresel ekonomik krizin yol açtığı sorunların etkilerinin giderilmesi ve küresel ekonominin önümüzdeki dönemde daha istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme yapısına sahip olması için G-20 öncülüğünde oldukça güçlü ve etkili bir uluslararası irade ortaya konulmuştur. Ülkemizin de aktif rol üstlendiği G-20 platformunun çalışmaları, önümüzdeki süreçte küresel ekonomik sistemin yeniden şekillendirilmesinde en etkili yapı olmaya adaydır. Bu kapsamda, G-20 bünyesinde yürütülmekte olan çalışmaların tüm ekonomik birimler tarafından yakından takip edilmesi ve ülkemizi de yakından ilgilendiren tüm hususlarda ortak akıl çerçevesinde hareket edilmesi, hem doğru politikaların belirlenebilmesi, hem de ülkemizin uluslararası arenadaki ağırlığının artırılması açısından büyük önem taşımaktadır. G-20'de ülkemizi temsil eden Hazine Müsteşarlığımız ve Merkez Bankamız bu kapsamda tüm paydaşlarla ciddi çalışmalar yapmakta ve ülkemizin güçlenen uluslararası işbirliği sürecine katkısını ve bu süreçten temin ettiği faydayı azami seviyeye çıkaracak adımlar atmaktadır.

Ekonomide ara bilanço

KARAR ALICILARIN İŞİ ŞİMDİ DAHA ZOR

Tayfun Bayazıt

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı

Koç Holding Bankacılık - Sigorta Grubu ve Yapı Kredi Yönetim Kurulu Başkanı

Finansal bir kriz olarak başlayan ve daha sonra önce bankacılık ve peşi sıra ekonomik bir krize dönüşen küresel kriz, en kötünün geride kaldığı ve toparlanmanın da başladığı kanaatinin yaygın olduğu bir aşamaya gelmiş durumda. Yine de küresel toparlanmanın hızı hakkında ciddi endişelerin olduğu, mali teşvikler ve destekleyici stok döngüsünün devreden çıkmasıyla büyümenin nasıl bir patikaya oturacağının pek de öngörülemediği bir dönemde olduğumuzu belirtmek gerekiyor. Bu satırlar yazılırken Yunanistan ve Portekiz'i de içine aldıktan sonra gelişmiş Avrupa ülkelerini de tehdit etmeye başlayan borç

krizinin ne şekilde çözümleneceği ile ilgili kafaların hayli karışık olduğunu da hatırlatmalıyız.

“Krizden fırsat yaratma” tabiri sıkça kullanılsa da, hele söz konusu olan “Merkez” den kaynaklanan bir küresel ve finansal kriz ise genellikle karşılığı olmayan bir yatışma veya yatıştırma söylemi olmaktan öteye geçemiyor. Hasarın miktarı başlangıç koşullarına bağlı olarak ülkeden ülkeye değişebiliyor ama ülkelerin böylesine bir krizden hiç hasar almadan çıkması mümkün değil. Yine de kriz sürecini asgari hasarla atlatıp kriz sonrası oluşacak küresel ortama uyumu

hızlandıracak adımlar atılması mümkün. Bu adımlar kriz sırasında yaşanan hasarları hafifletebileceği gibi orta-uzun vadede ekonomiye ivme verecek bir vazife de görür.

Değişen göreceli konumlar

İşlerin iyi gittiği büyüme dönemlerinde zafiyetler genellikle kolaylıkla göz ardı edilir. Krizler tüm zayıflıkları olduğu gibi ortaya çıkardığı gibi zayıflıkların tespiti ve üzerlerine gidilmesi fırsatını ve hatta zorunluluğunu doğurur. Bunun doğal sonucu olarak ülkelerin kriz öncesi ve sonrası göreceli konumlanmaları sadece kendi dinamikleri ile değil, diğer ülkelerin de etkisiyle önemli ölçüde değişebilir. Bu bağlamda “Gelişmekte Olan Piyasalar”ın (GOP) kriz ertesinde, kriz öncesine oranla daha değerli bir yatırım sınıfı olacağını söylemek mümkündür.

Kriz sırasında devreye sokulan gerek doğrudan reel sektör odaklı kamu harcamaları gerekse finansal sistemin sermaye yapısının güçlendirilmesi için kullanılan kamu kaynakları önümüzdeki dönemin en hassas ve en çok dikkat edilecek ekonomik göstergesinin “borç dinamikleri” olacağını göstermektedir. IMF Mali İşler Departmanı (Fiscal Affairs Department) gelişmiş piyasalarda hem bütçe hem de borç dinamiklerinin önümüzdeki dönemde ciddi şekilde bozulacağını, demografik bozulma ile çıkmaza girmesi son derece muhtemel olan bu ülkelerin emeklilik sistemlerinden doğacak maliyetin son krizde ortaya çıkan maliyet ile ciddi olarak katlandığını düşünmektedir. GOP ülkelerinin neredeyse tümü bu tür risklerden muaftır. Önümüzdeki dönemin tehlike göstergesi olan borç dinamikleri bu ülkeler için sorun olmaktan çok uzaktır.

Dolayısıyla GOP önümüzdeki dönemin hem finans hem de reel sektör odaklı yatırımları için birinci adres olmaya kriz öncesinden çok daha uygun bir konuma gelmiştir. Likiditenin nispeten daralacak olması, borçlandırma standartlarının yukarıya çekilmesi, risklerin yeniden fiyatlanacak olması esasen GOP aleyhine değil aksine lehine sonuçlanacak bir süreci işaret etmektedir. GOP içerisinde Türkiye’nin nasıl konumlanacağı ve özgül ağırlığının nasıl şekilleneceği ise hem Türkiye’nin hem diğer ülkelerin göreceli politika belirleme ve uygulama başarısına bağlı olacaktır.

Krizin faiz ve enflasyona etkisi

Herkesin malumu olan, krizden %4.7 daralarak çıkan ekonomi

tanımlamasının biraz ötesine geçerek hangi ekonomik gelişmelerin krizle devreye girip muhtemelen kriz sonrasına da damgasını vurma kapasitesine sahip olduğunu saptamaya ve bazı öngörülerde bulunmaya çalışalım.

Ülkelerin kriz öncesi ve sonrası göreceli konumları sadece kendi dinamikleri ile değil, diğer ülkelerin de etkisiyle önemli ölçüde değişebilir. Bu bağlamda, gelişmekte olan piyasaların kriz ertesinde kriz öncesine oranla daha değerli bir yatırım sınıfı olacağını söylemek mümkündür.

Öncelikle kriz sonrasında ortaya çıkan, “düşen milli gelir, düşen nominal ve reel faizler ve istikrarlı döviz kuru” kombinasyonunun Türkiye’de kriz ertesi için bir “ilk” olduğunu kaydetmek gerekiyor. Geçmişteki gerek yerel gerekse uluslararası krizlerin ve çalkantıların her birinde milli gelir düşüşüne, fırlayan döviz kuru ve onu durdurmak için yukarı çekilen faiz oranları ikilisi eşlik etmiş idi. Bu defasında verilen tepki “normal” bir ekonomi reaksiyonu olması itibarıyla bir “ilk” tir ve bundan sonrası için de önemli bir sinyal niteliği taşımaktadır.

Türk Lirasının, krizde en iyi performans gösteren GPO para birimlerinden biri olmamakla beraber (Brezilya Real’i ve Güney Afrika Rand’ının değer kazanma performansları gerçekten göz kamaştırıcı), istikrarlı seyri ve itibarlı bir para birimi olarak artık rüştünü ispat etmiş olması, önümüzdeki dönemin en önemli kazanımlarından biri olacaktır.

Bu olgu sadece dolarizasyonun azalması ve para idaresinin işinin kolaylaşması anlamına gelmeyecek, aynı zamanda TL faizlerinin düşük seyretmesine de en önemli katkıyı yapacaktır. Şöyle ki; tarihi olarak TL cinsi nominal faizlerin yüksek seyretmesinin arkasındaki en önemli etmen TL’nin ya para birimi olarak gerekli itibarı görmemiş olması ya da her değer kazandığında aşırı değerli olarak değerlendirilmesi olmuştu. Dolayısıyla yatırımcı TL cinsi sabit getirili yatırım

Öncelikle kriz sonrasında ortaya çıkan düşen milli gelir, düşen nominal ve reel faizler ve istikrarlı döviz kuru kombinasyonunun Türkiye’de kriz ertesi için bir “ilk” olduğunu kaydetmek gerekiyor.

araçlarını tercih ederken her an değer kaybetmesi mümkün bir para cinsinden enstrümana yatırım yaptığını düşünerek kur riski üstlendiği varsayımıyla bunun primini faiz olarak talep etmek zorunda olduğunu düşünürdü. Bugün testlerin her birinden geçmiş bir TL algılaması bu risk priminin talep edilmesini lüzumsuz kıldığı için TL faizler üzerindeki en önemli baskı aracı devre dışı kalmış durumdadır.

Yüksek nominal faizlerin ikinci önemli belirleyicisi tarihsel olarak dezenflasyona, yani enflasyonda kalıcı bir düşüşe olan yaygın inançsızlık olmuştur. Enflasyonun artık tek hanelerde kalacağına olan inanç ciddi olarak arttı. Enflasyonda ekonomik durgunluk sayesinde bile olsa %5’lik düzeylerin görülmüş olması, tek hanelerin kalıcılığa olan inancı güçlendirdi. Geline nokta enflasyonda bir takım kritik eşiklerin aşılması artık sadece Merkez Bankası’nın doğru parasal politikaları devreye sokması ile mümkün olmaktan çıkmıştır. Hatta hükümetlerin buna her türlü katkı yapacak sorumlu mali politikaları izlemesi de yeterli olmayacaktır. Kritik eşiklerin aşağı doğru kırılması bundan böyle kamuoyunun düşük enflasyonun arzulanır, ulaşılabilir ve gerekli olduğuna dair inancının geliştirilmesi ve beslenmesi ile sağlanabilecektir.

Beklenti ve gündem yönetimi ekonomik politika belirleyicileri için her zaman had safhada öneme haiz olmakla beraber muhtemelen hiçbir zaman bu kadar önemli olmamıştı. Bunu da ekonomideki “normalleşme”nin bir göstergesi olarak algılamak gerekir. Normalleşen ekonomilerde zaten politikalar belli bir sağduyu ve optimizasyon rotasında yürütüldüğü için beklenti yönetimi becerinin en fazla öne çıktığı belirleyici

kanal haline dönüşmektedir. Eşikler göz önüne alındığında bu durum aslında karar alıcıların işlerinin kolaylaştığını değil, tam tersine işlerinin onlar için sürekli bir “piyasaların önünde gitme” hali dayattığından zorlaştığını anlatmaktadır. Politika belirleyici ve karar alıcılardan gelecek olan sinyaller sadece çok temiz, yani anlaşılır olmakla kalmayıp ikna edici, beklenti dönüştürücü ve “önden giden” görüntüsünü destekler nitelikte olmalıdır. Bu, Türkiye’nin önündeki en önemli yönetim problemlerinden biri olmaya adaydır.

Enflasyon halen tek hanelerdedir, biraz daha aşağı gelecek ve tek hanelerde kalacaktır, ancak % 6.5-7.5 civarındaki eşiği kalıcı şekilde aşağı kırması hem doğru politikalar izlenmesi hem de ileriye dönük beklentilerin dönüştürülebilmesi ile mümkün olacaktır. Enflasyon, nominal faiz ve reel faizlerdeki düşüşten cesaretlenerek özel finansman bonusu piyasasının oluşmaya başlaması bu konuda kamuoyu oluşmasına da katkıda bulunacaktır.

Özetle enflasyon kanadında zor ancak kazanılması imkânsız olmayan bir mücadele içine girilmiştir ve buradan zaferle çıkılması halinde yatırım, tüketim, ihracat ve büyüme kalemlerinin tümünde orta-uzun vadede önemli kazanımlar elde edilebilecektir.

Bugün testlerin her birinden geçmiş bir TL algılaması bu risk priminin talep edilmesini lüzumsuz kıldığı için TL faizler üzerindeki en önemli baskı aracı devre dışı kalmış durumdadır.

Küresel krizin geldiği aşamada, yüksek enflasyon düzeylerine kriz öncesi döneme kıyasla bir miktar daha fazla müsamaha gösterilmesini savunan yeni bir makro bakış da itibar görmeye başlamıştır. Kriz süresince ve ertesinde enflasyonun mümkün olduğunca düşük ve istikrarlı olmasını savunan ve pratikte uygulamasını ağırlıklı olarak enflasyon hedeflemesine ve dolayısıyla politika faizi aracına dayandıran paradigma belli

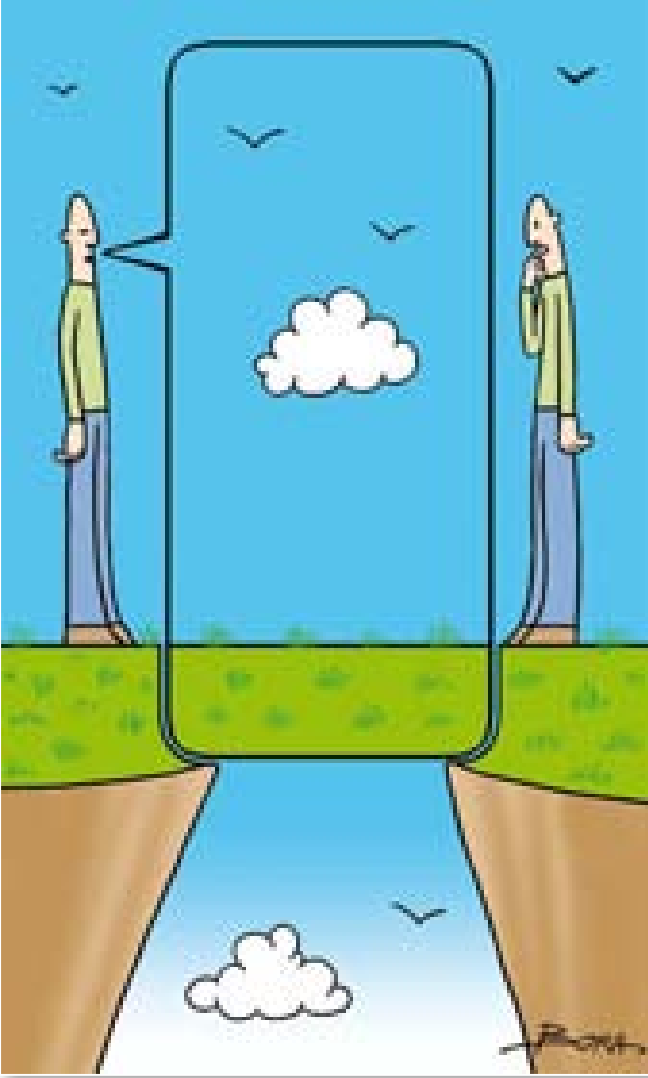
ölçülerde sorgulanmaya başlanmıştır. Kabaca, daha önce optimal olduğu yaygın olarak kabul edilen %2'ler civarındaki enflasyon oranının %4'lere çıkartılması konusunda bir mutabakat oluşturmaya yönelik akademik gayretler dikkati çekmektedir. Türkiye için bunların halen "lüks" konumunda akademik egzersizler olduğunu kaydetmekte fayda var.

İç ve dış dengelerde değişiklik

Krizin iç ve dış dengelerde yarattığı değişikliğe de değinerek resmi tamamlamak mümkün olabilecektir. Uzun süre Türkiye'nin müzmin problemi konumundaki cari açık da kriz süresinde ekonomik daralmaya paralel olarak ciddi şekilde aşağıya gelerek milli gelirin % 2.3' ü olarak gerçekleşmiştir. Toparlanma ile beraber cari açığın milli gelire oranının 2010 sonunda % 4'ün biraz altında olmasını beklenmektedir. Bu düzeylerdeki cari açık rakamlarının, yatırımcı açısından cazibesini koruyabildiği sürece, Türkiye büyüklüğünde bir ülke için herhangi bir sorun yaratması beklenmemelidir. Kısa-orta vadede açık finansmanın kalitesine odaklanmak, yani borçluluk yaratmayan kalemler ile cari açık finansmanını yapabilmek birincil kaygı olmalıdır. Bu kalemler esas itibarıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve menkul kıymetler

borsasından yapılan hisse alımlarıdır. Borçlanma kalemlerinde de mümkün olduğu kadar düşük maliyetle ve uzun vadeye yayarak yapılacak olan borçlanma tercih edilmelidir.

Politika belirleyici ve karar alıcılardan gelecek olan sinyaller sadece anlaşılır olmakla kalmayıp, ikna edici, beklenti dönüştürücü ve "önden giden" görüntüsünü destekler nitelikte olmalıdır. Bu, Türkiye'nin önündeki en önemli yönetim problemlerinden biri olmaya adaydır.

Krizin ortalarından itibaren, Türkiye'nin, hem krizin derinleşmesine zemin hazırlayan hem de krizle birlikte birçok ülkede muazzam artış gösteren göstergeler itibariyle avantajlı konumu ortaya çıktıkça, kredi notu yükselmiş ve uzun vadeli finansman olanakları devreye girmiştir. TL cinsi 10 yıllık sabit getirili yatırım araçlarına krizden ağır hasarla çıkan yabancı emeklilik fonlarının bile itibar etmesi, hele bunu yanı başımızdaki AB üyesi komşu çok ciddi bir krizle boğuşurken yapması, risk algılamasının koşullarının kriz sonrası ortamda ne kadar değiştiğinin çarpıcı bir göstergesidir.

Bütçe ve borç dinamiklerinin önümüzdeki dönemde ülkeler bazında ayrıştırıcı gösterge olacağı artık üzerinde fazla tartışılmayan bir görüş konumuna gelmiştir. Türkiye'nin 2001 sonrasında yükselmesindeki ve cazibesinin artmasındaki en önemli belirleyici, kamu borç stokunun 2002 senesindeki %77'ler düzeyinden 2008 sonunda %39.5'a gerilemesi olmuştur. 2009 yılındaki bozulma sonucunda bu rakamın

küçük bir artışla %45'ler seviyesine yükselmesi, kamu borç stoku rasyosunun dünya standartlarında oldukça düşük bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Orta Vadeli Mali Plan, kamu borç stokunun bu düzeylerden tekrar daha aşağıya çekilmesini öngörmektedir. Cari açık probleminden kısa vadede kurtulması pek mümkün gözükmeyen Türkiye'nin, mali denge tarafında disiplin ve dirayet göstermesi, bu konuda neredeyse dibe vurmuş bir küresel ortamda yabancı tasarruflarının çekilmesinde en etkili faktör olacaktır. Bu nedenle Orta Vadeli Mali Plan'a en itibar kazandırılmasında yarar vardır.

Önlem almaya ihtiyacınızın fazla olmadığını düşünüldüğü dönemlerde önlemleri devreye sokmanız, sinyal etkisini azamiye çıkaracak ve kısa vadede maliyet olarak gözükebilecek bu hareket orta-uzun vadede çok önemli kazanımlar getirebilecektir. Bütçe disiplinini bunun en tipik örneği olarak tanımlamak mümkündür. Bugün borçlanma ihtiyacının azaltılması ve borç çevirme rasyosunun düşürülmesi belli harcamaların büyümeye katkısını devre dışı bıraksa da özel sektörün kaynak kullanımı yoluyla orta-uzun vadede büyümeye yapabileceği katkıyı yukarıya çekecektir. Bu tecrübeyi 2001 sonrasında en akut haliyle yaşamış olan Türkiye'nin esasen bu konuda akıl almaya da ihtiyacı bulunmamaktadır. Burada eklemek gerekir ki Türkiye esasen borçluluk oranlarındaki ciddi düzeltmeleri sayesinde artık doğru yere kamu harcamaları yapabilme lüksüne kavuşmuştur. Bu lüksü hep ellerinde bulunduran gelişmiş piyasalarda bu avantaj yavaş yavaş buharlaşırken yüksek büyüme ve düşen borçlanma maliyetleri "fazilet dairesi" ne (virtuous cycle) giren GOP, artık mali politikalar konusunda elleri daha rahat ülkeler konumuna gelmiştir.

Konjonktür desteği ile de güçlenen bu avantajı Türkiye'nin optimal kullanması sürdürülebilir büyüme açısından son derece önemlidir. Kamu harcamalarının ağırlıklı olarak yatırım harcamaları olması; altyapı geliştirmeye, özel sektörün verimliliğini ve beşeri sermayenin kalitesini artırmaya odaklanması gerekir. Sürdürülebilir büyümeye geçebilmesi için Türkiye'nin sadece yabancı tasarruflarını çekmesi yeterli değildir; aynı zamanda esnek ve nitelikli işgücünü de bir cazibe unsuru olarak devreye sokabilmesi elzemdir. Toplam faktör verimliliği artışı sürdürülebilir büyümenin anahtarı olacaktır ve kıymetli kamu kaynaklarının bu konuda hizmet eder şekilde optimal kullanımı önümüzdeki dönemin en kritik performans kriterlerinden biri olmak durumundadır.

Avea ile her yöne özgürce konuş.

HerYöne tarifeleriyle herkesi herkesle konuşturan Avea, zengin tarife seçenekleriyle 72 milyonu buluşturuyor.

ENFLASYONDA KAYIP 5 YIL

Uğur Gürses

Radikal Gazetesi ekonomi yazarı

Son dönemde; toplumsal yaşamda zorluk halini alan ve de çözülmesini ertelediğimiz sorunları, raflarda biriktirdiğimiz reformları kendi kendimize itiraf ediyoruz, başka bir 'elbise' içine sokarak, dışsallaştırarak, 'elimizde olmayan nedenler' giydirerek. İşte, enflasyonla mücadelede olumsuz seyreden unsurların başında da bu geliyor. Enflasyon sorununu çözmek için gerçekten niyetli olduğumuzda, dışsallaştırdığımız birçok nedenin ardında 'halının altına süpürdüğümüz' yapısal sorunlarımızın olduğunu da görme fırsatımız olacak.

Somut örnek, et fiyatlarındaki birkaç aylık fiyat tırmanışı... Nedenleri kamuoyunda tartışılırken, daha önce 2008'de pirinç fiyatlarındaki tırmanışta olduğu gibi, 'bir avuç spekülâtörün işi' olarak değerlendirme eğilimi belirdi siyasetçilerde. Bu yaklaşıma göre, arz eksikliği yoktu, 'birkaç spekülâtörün oyunu' vardı. Oysa et arzının talebinin üzerinde olması yeterli değildi; bu arzın, dağıtım kanalında talep yapısına göre sorunsuz akışı başta olmak üzere birçok unsur vardı, fiyat oluşumunda. Rekabet Kurumu yetkililerine göre, yapısal unsurların daha önemli olduğu, fakat örgütlü kartel türü rekabet ihlali tablosu bulunmuyordu. Dünyada et fiyatlarında herhangi bir artış mevcut değilken, içerideki yükselişten dolayı enflasyondaki artış yıllık bazda 1.7 puan olmuştur.

Yakın geçmişte (2008) pirinç ve buğday fiyatlarında, uluslararası emtia ve gıda fiyatlarından bağımsız bir biçimde

benzer bir yüksek artış anomalisine tanık olmuştuk. Bugünkü et fiyatlarındaki artış sonrasında olduğu gibi benzer şikâyet ve eleştiriler ortaya çıkmıştı.

“Türkiye enflasyonla mücadeleyi, 2001 krizi sonrasında biraz da zorunlu olarak gündemine aldı. Beş yılda oldukça önemli bir mesafe kaydedildi. Ancak, 2006 sonrasında enflasyonla mücadelede ‘patinaj’ dönemi başladı.”

Enflasyonda beş yıllık ‘patinaj’

Anımsayalım; Türkiye enflasyonla mücadeleyi, 2001 krizi sonrasında biraz da zorunlu olarak gündemine aldı. Beş yılda oldukça önemli bir mesafe kaydedildi. Yüzde 50-100 arasında yıllarca seyreden enflasyon, yüzde 10'a kadar geriledi. Ancak, 2006 sonrasında enflasyonla mücadelede ‘patinaj’ dönemi başladı.

2006 sonrasında enflasyonla mücadeledeki bu ‘patinajın’ temel birkaç nedeni var. Bunlardan biri siyasal dalgalanmaların, kutuplaşmanın ve istikrarsızlığın son 10 yılın en yüksek seviyesine ulaşmasıydı. Bu gelişmeler, hükümetin ekonomik sorunları ikincil plana atmasında etkili oldu. Siyasal dalgalanma ve istikrarsızlık içinde 2007’de genel seçimler, 2009’da ise yerel seçimler hükümet için önemli bir geçiş kapısı oldu ve sandığa giden iktidar partisinin ekonomi politikası önceliklerini değiştirdi. Bu yüzden, 2007 genel seçimlerinde iktidar partisinin ‘enflasyonu düşük tek haneye indirme’ biçiminde biraz muğlak, biraz da isteksiz bir hedef belirlemesi sürpriz değildi.

“Enflasyon sorununu çözmek için gerçekten niyetli olduğumuzda, dışsallaştırdığımız birçok nedenin ardında ‘halının altına süpürdüğümüz’ yapısal sorunlarımızın olduğunu da görme fırsatımız olacak.”

İzleyen dönemde tanık olduğumuz gibi, ekonomi politikaları ve de enflasyon konusundaki temel çapa olan IMF ile 2005’de imzalanan stand-by anlaşması, vadesi dolduğunda yenilenmedi.

Ertelenen reformlar, enflasyonda katılık

Enflasyon konusunda sadece basiretli bir bütçe politikası ve para politikası değil, ekonomideki fiyatlamaya katılığının, enflasyon yapışkanlığının ortadan kaldırılmasına dönük bazı reformların da yaşama geçirilmesi şarttı. Rekabetçiliğin artırılması, sektörlerdeki rekabet engellerinin kaldırılması, mikro reformların yaşama geçirilerek verimliliğin ekonomiye yerleştirilmesi, fiyatlamaya davranışlarındaki katılıkların ve endekslemenin azaltılması gerekiyordu. Tüm bunlar, genel olarak reform ajandası içinde yer alan unsurlar idi, çoğu askıya alındı. Örneğin Türk Ticaret Kanunu’ndaki, Borçlar Kanunu’ndaki değişiklik içeren yasa tasarısının neredeyse 2006’dan bu yana Meclis’te beklediğini anımsayalım.

Enflasyonla mücadele, yasa ile verilen görevden dolayı Merkez Bankası’nın işi. Hedefi ise hükümetle birlikte belirliyor. Ancak Merkez Bankası’nın da kontrol edebileceği ‘oyun alanı’ sınırlı.

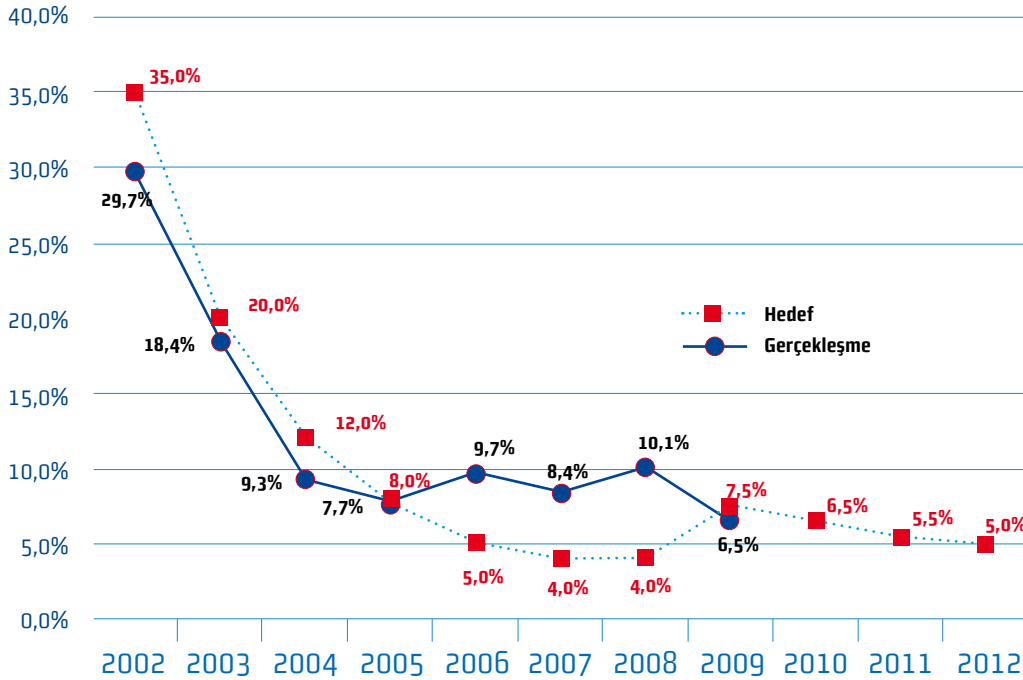
“Enflasyon konusunda sadece basiretli bir bütçe politikası ve para politikası değil, ekonomideki fiyatlamaya katılığının, enflasyon yapışkanlığının ortadan kaldırılmasına dönük bazı reformların da yaşama geçirilmesi şarttı.”

Merkez Bankası, elinde bulunan para politikası araçlarını kullanarak enflasyonla mücadeleyi yürütüyor. Merkez Bankası’nın önemli bir politika aracı da, iletişim politikası. Klasik tanımlamayla betimlersek, Merkez Bankası’nın aldığı

kararlar ve yürüttüğü iletişim bir çeşit ‘sisteki çan’ işlevi taşıyor. Son birkaç yıllık dönemde, bu işlevin yerine geldiği ise söylenemez. Çoğu ekonomide deflasyon sınırında fiyat hareketlerine tanık olunurken, ülkemizde enflasyonun yüzde 6.5-10 aralığında seyretmesinin açıklaması ‘dışsalılık’ olamaz! Merkez Bankası, ne bütçe konusunda ne de yapısal sorunların reformlarla giderilmesi konusunda yeterince kararlı bir duruş ve iletişim sergileyememiştir.

2006 ve izleyen iki yılda enflasyon gerçekleşmesi hedefin çok üzerinde kaldı. 2008 Ortasında hedef revizyonuna gidildi.

Enflasyon

Kaynak: TCMB

“Türkiye, son çeyrek yüzyılda pek çok sorununu içinden çıkılmaz hale gelince ya da krize düştükten sonra çözebildi.”

Enflasyon hedefi, yüzde 4’ten yüzde 7.5’e yükseltildi. 2009’da hedef yüzde 5.8’lik küçülme ortamında tutturulurken, bu yılki yüzde 6.5’luk hedefin tutması beklenmiyor.

Orta vadeli hedefler içinde en uç hedef 2012 yılı için belirlenen yüzde 5’lik enflasyon hedefidir. Bu hedef, geçmişte 2006 yılının hedefi ile aynıdır. Bu hesaba göre ortaya çıkan sonuç ise fiyat istikrarına ulaşmak bir tarafa, Türkiye’nin enflasyonu indirme konusunda 6 yılını kaybetmiş olduğunu göstermektedir.

Türkiye, son çeyrek yüzyılda pek çok sorununu; içinden çıkılmaz hale gelince ya da krize düştükten sonra çözebildi. Ancak ekonomik çerçeve içinde yer alan birkaç sorunu var ki, bunları hâlâ çözebilme iradesini gösterebilmiş değil. Biri kayıt dışılık; diğeri de yüksek enflasyon, fiyat istikrarının sağlanamamış olması.

Bu iki temel sorun, geride kalan otuz yıllık dönemde birbirini besleyen, birlikte kronikleşen bir hal aldı. Popülizm dozlu yüksek bütçe açıkları, artan borç stokunu, yüksek risk primi de reel faizi besledi. Kamu finansmanı dengelerini uzun vadeli olarak sarsan, erken emeklilik gibi hatalı birçok politika kararı alınmıştı. Bütçe açıklarının finansmanı, yüksek faiz ödemeleri ve artan toplumsal ihtiyaçların finansmanı için, kamu mal ve hizmet fiyatlarına zam ile dolaylı vergi artışları yoluna gidilmesi neredeyse temel politika haline gelmişti. Yıllarca, bu politikaların yeşerttiği yüksek bir enflasyonla yaşandı ve bunu çözme iradesi ortaya çıkmadı.

Peki, gelişmiş birçok ülke, uzun vade denilebilecek bir zaman diliminde enflasyonu en yüksek yüzde 2-3 arasında tutarken yanlış bir iş mi yaptılar? Tabii ki hayır. Görece yaşlı bir nüfus

yapısında sağlanabilecek en yüksek ekonomik büyüme ve bunun için gerekli olan öngörülebilirlik için, fiyat istikrarının önemini on yıllar önce ‘keşfetmişlerdi’ çünkü! Birbirini besleyen süreç çalışıyordu: Öngörülebilir olanların risk primi daha da düşük seyrediyordu.

5 Yılı ‘çöpe atmanın’ maliyeti

İşte Türkiye’nin 2001 ve sonrasındaki reform ve değişim sürecinde, çoğu sorununa çare bulurken enflasyon sorununu sürüncemede bırakmasının, 5 yılı çöpe atmasının maliyetleri sanıldığı gibi hafif değildir. Bu maliyetler, kamu borcunun vadesinin bir türlü gelişmiş ülkeler gibi on yıl değil de iki-üç yıl

“Türkiye’nin 2001 ve sonrasındaki reform ve değişim sürecinde, çoğu sorununa çare bulurken enflasyon sorununu sürüncemede bırakmasının, 5 yılı çöpe atmasının maliyetleri sanıldığı gibi hafif değildir.”

olmasından başlar, özel kesimin daha uzun vadeli finansman kolaylığına erişememesine, 20-30 yıllık mortgage piyasasının bir türlü oluşamamasına, yatırım ve finans merkezi olamamaya dek uzanır.

Sorunlarımızı çözmayip halı altına süpürürken, bunların getirdiği olumsuzluklar karşısında bulunduğumuz coğrafyanın rüzgârlarından olsa gerek, ‘dışsal nedenleri’ ileri sürüp arabesk tesellilerle sorunlardan uzaklaşmaya, görmezden gelmeye çalışıyoruz. Çeyrek yüzyıllık yüksek enflasyondan sonra, yedi yıldır da yüzde 6.5-10 aralığındaki bir enflasyon oranıyla yaşıyoruz.

Oysa önümüzdeki 30 yılda dünyanın ana büyüme merkezlerinden biri olmak gibi müthiş bir fırsat çok yakınımızda duruyor. Neden bunu ötelemeye devam edelim ki?

ugurses@yahoo.com

Türkiye’de bira bu kapağın altındadır.

Türk basketbolunun sıçramasında, futbolda Milli Takımımızın dünya çapında başarılarla uzanmasında, Türk sinemasının büyük atağında, tiyatroların seyirciyle buluşmasında, Türk turizminin gelişmesinde, kültürel değerlerimizin arkeoloji ile gün yüzüne çıkmasında, blues ve rock festivallerinin coşkusunda, hep O’nun payı var.

Kısacası, bu kapağın altında çok daha fazlası var!

İŞSİZLİK KONJONKTÜREL OLARAK HAFİFLİYOR AMA YA YAPISAL OLARAK?

Dr. Ümit İzmen

TÜSİAD – Boğaziçi Üniversitesi

Reel ekonomideki olumlu gelişmeler ve yüksek seyreden işsizlik oranları, Türkiye'nin yeni bir istihdamsız büyüme sürecine girdiği endişelerine yol açtı. Oysa işgücü piyasasındaki gelişmeler, sorunun ilk bakışta düşünülenenden daha karmaşık olduğunu ortaya koyuyor.

Krizlerin en ciddi ekonomik ve sosyal sonuçlarından birisi istihdam kayıplarıdır. Talep düşüşü ve üretimdeki gerileme, krizin ağırlığına göre istihdamda da kayıplara yol açar ve işsizlik oranını artırır. İstihdamın kriz öncesi seviyelere geri dönmesi ise, ekonomi resesyondan çıktıktan daha sonra olur.

Türkiye'de de işsizlik oranı kriz döneminde en yüksek seviyeye 2009'un Nisan ayında ulaşmıştı. Bu tarihten sonra işsizlik oranı azalma eğilimine girmiş olsa da, yine de kriz öncesi seviyelerin yaklaşık üç puan üzerinde seyrediyor. İşsizlik oranı 2010 sonuna kadar muhtemelen kriz öncesi seviyelerin üzerinde kalacak. 2009'un son çeyreğinden bu yana ekonomi yeniden toparlanma sürecine girmiş olmasına rağmen, işsizlik oranının bir süre daha yüksek seyretmesini, bu tür finansal kriz ortamlarında olağan karşılamak lazım. (Grafik 1)

Ancak, işsizlik oranını belirleyen bir faktör daha var: İş arayanların sayısı. Krizle birlikte beklentilerdeki bozulma, geleceğe ilişkin karamsarlık, kendisinin ya da bir başka aile bireyinin işini kaybetme korkusu, iş aramayan ve bu nedenle işgücüne dahil olmayan bireylerin iş aramaya başlamasına yol açar. Bir başka ifadeyle, hiç kimse işini kaybetmese bile, iş arayanların sayısındaki artış sonucunda işsizlik oranı yükselir.

Türkiye'nin gelişmiş ülkelerle arasındaki farkı kapatmak için en az 10 milyon vatandaşına daha iş yaratması gerekiyor. Bunun yatırım miktarı 2 trilyon dolar. 2008'de toplam yatırımın 124 milyar dolar olduğunu hatırlarsak, istihdam sorununun boyutu daha net ortaya çıkıyor.

Türkiye'de de küresel kriz nedeniyle istihdam kayıpları yaşanınca işgücüne katılım oranının hızla artmaya başladığına tanık olduk. Küresel krizden önceki yıllarda istikrarlı olarak %46 - %47 bandında hareket eden işgücüne katılım oranı sürekli artarak 2010 yılının Şubat ayında %49.1'e ulaştı.

2008 yılı Şubat ayına göre işsiz sayısı tarım dışı sektörlerde 853 bin kişi artarken ancak 517 bin kişiye istihdam yaratılabildi. Ama aynı dönemde, işgücü artışının 1,370 bin kişi olması işsizlik oranını ürkütücü seviyelere taşıdı. (Grafik 2)

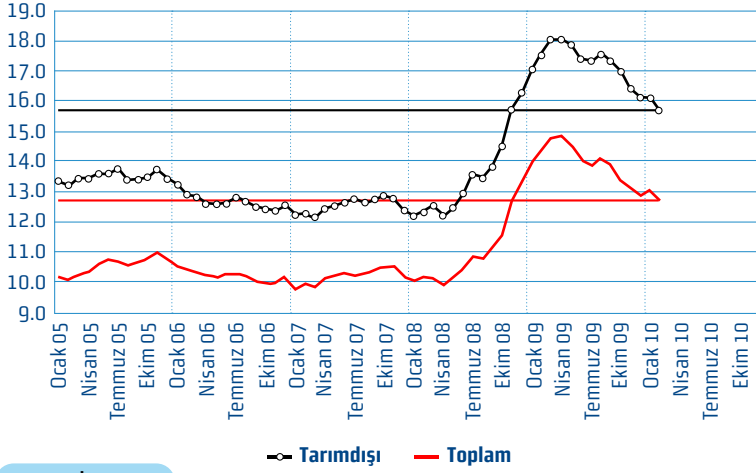
İşgücüne katılım oranının kriz öncesi seviyede kaldığını varsayarak küçük bir egzersiz yaptığımızda, işsizlik oranındaki

ürkütücülük ortadan kalkıyor. Mevsimsel etkilerden arındırılmış işsizlik oranı, katılım oranındaki artış etkisinden arındırıldığında Nisan 2009'da %13, Şubat 2010'da ise %7.5 olarak hesaplanıyor. 5 puanlık bu fark, ekonominin istihdam yaratabilmiş olmasına rağmen istihdam piyasalarındaki sorunun çözülmediğinin bir göstergesi. Dolayısıyla sorun sadece istihdam yaratmak değil, daha çok istihdam yaratmak.

Çünkü, Türkiye'de işgücüne katılım oranı benzer ülkelerle karşılaştırınca çok düşük. Ekonomi büyüdükçe, tarım sektörünün toplam gelirden aldığı pay azaldıkça, işgücüne katılım oranı da yükselmeye devam edecek. Yani Türkiye işsiz sayısından daha hızlı istihdam yaratmaya devam etse bile, işsizlik oranını muhtemelen daha aşağılara çekemeyecek. Yukarıdakine benzer bir egzersizle, işgücüne katılım oranı OECD ülkelerinde olduğu gibi ortalama %70 alındığında, işsizlik oranı %40'lar civarına çıkıyor.

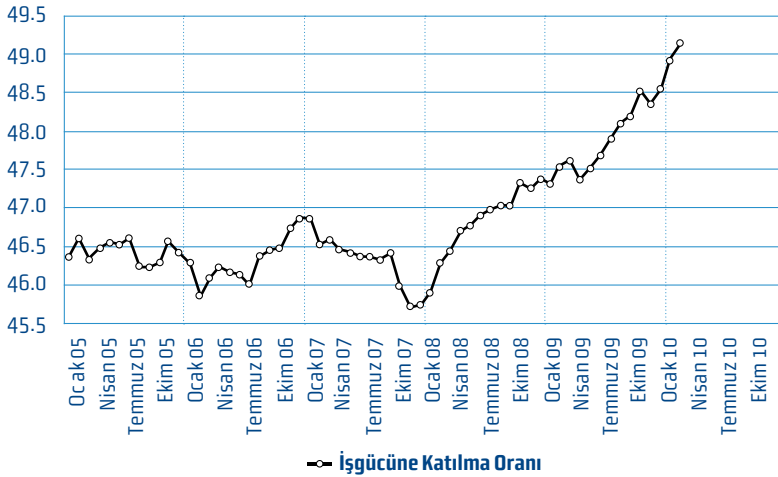
GRAFİK 1

İşsizlik Oranı (Mevsimsel etkilerden arındırılmış)

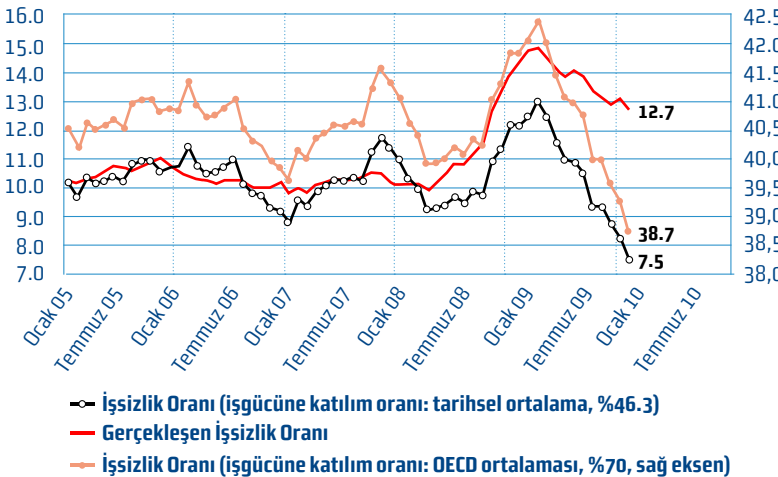
GRAFİK 2

İşgücüne Katılma Oranı (Mevsimsel etkilerden arındırılmış, %)

GRAFİK 3

İşsizlik Oranı (Mevsimsel etkilerden arındırılmış)

İşsizlik oranı bu hesaplama göre de krizin en ağır olduğu bir sene önceye oranla azalıyor. Yani olumsuz konjonktürün yarattığı problem çözülme yoluna girmiş ama, yapısal problemin çözümü hiç de düşünüldüğü kadar kolay değil. (Grafik 3)

Yapılan hesaplamalara göre, Türkiye’de işsizlik oranını sabit tutmak için her sene tarım dışı sektörlerde, yaklaşık 550 bin yeni istihdam yaratılmasının gerekiyor. Yatırım teşvik belgeleri kullanılarak yapılan kaba bir hesaba, Türkiye’de işsizlik oranının sabit kalması için her sene tarımdışı sektörlerde yaklaşık 100 milyar dolar civarında yatırım yapılması gerektiği ortaya çıkıyor. Ama Türkiye’nin gelişmiş ülkelerle arasındaki gelir farkını kapatabilmesi için şimdi çeşitli nedenlerden dolayı işgücü piyasasına çekemediği en az 10 milyon vatandaşına daha iş yaratması gerekiyor. Bu istihdamın yaratılması için gereken yatırım miktarı ise 2 trilyon doları buluyor. 2008 yılında yapılan toplam yatırımın 124 milyar dolar olduğunu hatırlarsak, önümüzdeki istihdam sorununun boyutu daha net ortaya çıkıyor.

Sonuç olarak işgücü piyasalarına ait göstergeler, krizle birlikte yükselen işsizlik oranının aşağı çekilmeye başladığını gösteriyor. Ancak, ekonominin uzun vadede çalışma çağındaki vatandaşlarının çoğunluğuna iş yaratılabilmesi bugünkü koşullarda hiç kolay gözüküyor. İşsizlik sorunun uzun vadede çözümü öncelikle çok ciddi bir finansman sorununa işaret ediyor. Finansman sorunu çözüldüğü halde bile, tarım sektöründeki gizli işsizlik, kadınların istihdama katılmasının önündeki engeller, işgücü piyasasındaki katılımlar, eğitim eksikliği gibi hem arz tarafından hem talep tarafından kaynaklanan birçok sorun var. Çözümü uzun yıllar alacak bu sorunlar üzerinde şimdiden çalışmaya başlamak gerekiyor. Eğitimin hem süresi, hem kalitesi hem de kapsayıcılığı artırılmalı. İstihdam üzerindeki maliyetler düşürülmeli ve mevzuat sorunları çözülmeli. Çocuk ve yaşlı bakımı gibi kadınların evden çıkmasına imkan tanıyacak sosyal hizmetler geliştirilmeli. İstihdam yaratmanın önündeki sorunların bugünden yarına çözülemeyeceği aşikar. Dolayısıyla, işsizlik sorununa palyatif çözümlerle yaklaşmak yerine, sorunlara bütüncül bir anlayışla yaklaşan ve mutlaka finansman boyutunu da dikkate alan bir bakış açısına ihtiyaç var.

Fotograf: AA - Cem Özdel

RUSYA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ÇATIŞMADAN UZLAŞMAYA GİDEN UZUN YOL

Mensur Akgün

İstanbul Kültür Üniversitesi

Rusya ile Türkiye arasındaki ilk resmi ilişki 1492 yılında III. İvan'ın Kırım Hanı Mengli Giray aracılığıyla II. Beyazıt'a gönderdiği Mikhail Pleşçeyev başkanlığındaki bir sefaret heyetince kurulmuştur.* İlginç bir şekilde ilişkinin kurulma nedeni günümüzdeki gelişme nedeni gibi ticaridir.

III. İvan, İmparatorluğa ait iskele ve limanlarda ticaret yapan Rus tüccarlarına karşı sancak beylerinin iyi davranması, bu tüccarların Osmanlı reayası gibi muamele görmesi talebiyle elçisini İstanbul'a göndermiştir. Pleşçeyev "teşrifat usullerine riayet etmediği halde" istediği ayrıcalıkları alarak İstanbul'dan ayrılmış, ilişkiler 1569 yılına kadar zamanın şartlarına göre sorunsuz sayılabilecek bir şekilde sürmüştür.

İlişkiler, 1569'da Sadrazam Sokullu'nun inisiyatifi ile kalkışılan Ejderhan seferi ile bir süre gerilmişse de, bir yıl sonra İstanbul'a elçi olarak gönderilen Novosiltov'un temasları ile aşılmıştır. Rusya ile Türkiye arasındaki ilk önemli

çatışma bugünkü Ukrayna sınırları içinde kalan Çehrin kalesi yüzünden 11 Nisan 1678'de ilan edilen savaşla başlamıştır.

Ondan sonra da iki ülkenin tarihi bir kaç işbirliği denemesi dışında savaşların, çatışmaların, krizlerin ve acıların tarihi olarak kayda geçmiştir. İmparatorluk Türkiye'si sürekli olarak Ruslara toprak terk etmek zorunda kalmış, Cumhuriyet Türkiye'si de, Boğazlar üstündeki Rus baskısını yakın zamana kadar hissetmiştir.

Rusya, Türkiye'nin tarihi boyunca ancak en zor anlarda yardım istenebilecek, destek alınabilecek bir "komşu" olarak görülmüştür. İlk İttifak Antlaşması 1798'de Napolyon Mısır'ı işgal ettiğinde imzalanmış ve Bab-ı Ali'nin diplomatik manevralarıyla kısa dönemli olmuştur.

İkinci ittifak yine başka bir Mısır sorunu yüzünden kurulmuş, Vali Mehmet Ali'nin isyanı karşısında çaresiz kalan Bab-ı Ali Rusya'dan resmen yardım istemiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında da Rusya'dan destek beklenmiş ve alınmıştır.

Ama asıl Cumhuriyet'in kurulmasının ertesinde İngiltere ile Musul sorunu yüzünden ilişkilerin gerilmesiyle Rusya, daha doğrusu Sovyetler Birliği ile yakınlaşmıştır. 1925 yılında imzalanan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması, 1929'da bu antlaşmayı uzatmak ve kapsamını genişletmek amacıyla imzalanan ek protokol iki ülke ilişkilerinin ulaştığı tepe noktası olmuştur.

II. Dünya savaşı öncesinin kaygan diplomatik zemini her iki ülkeyi de zorlamış, Türkiye'nin 1933'den itibaren başlayan alternatif dayanak arayışları 1936'da imzalanan Montreux Sözleşmesi ve sözleşmenin imzalanması sırasında yaşanan olaylar nedeniyle gerilmiştir. Moskova'nın Montreux'de kurulan Boğazlar rejimini birlikte yönetmek istemesi gerilimin temel nedenidir.

Ancak ilişkilerdeki gerçek kopuş, II. Dünya Savaşı ile birlikte başlamıştır. Türkiye'nin sınırlarına dayanan Alman tehdidini dengeleme çabaları Sovyetler Birliği ile arasının açılmasına yol açmış, Savaş sonunda gelen toprak ve Boğazlarda üs talepleri ilişkilerin iyice gerilmesine, Türkiye'de çok yakın zamana kadar varlığını ciddi şekilde hissettiren güvensizliğin oluşmasına neden olmuştur.

Soğuk Savaş bittikten sonra da Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin niteliği uzunca bir süre değişmemiş, güvensizlik, kuşku ve jeopolitik rekabet uzun yıllar ilişkileri rehin almıştır. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin içinde yer aldığı Batı ittifakı ile olan ilişkilerini stratejik önemine dayandırma arzusu, Turancı refleksleri, Baku-Ceyhan boru hattı için verdiği mücadelede Çeçenleri araç olarak görmesi iki ülke ilişkilerinin rayına oturmasına engel olmuştur.

Çoğumuz hatırlamasa da, ilişkilerde Rusya'nın PKK'ya kucak açtığı, Türkiye'nin NATO içinde kraldan çok kralcı olduğu dönemler yaşandı. Rus tankerleri Boğazlarda bekletildi. Gelişen ekonomik ilişkilere hiç uygun olmayan bir siyasi tansiyon XX. Yüzyılın son on yılına damgasını vurdu. Rusya ile Türkiye arasındaki Soğuk Savaş ancak 1998'den itibaren, tarafların Boğazlar'dan geçiş ve birbirlerinin ayrılıkçılarına desteği kesme sözü vermelerinden sonra bitmeye başladı.

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'in 11- 12 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirdiği ziyaret ise

Ticaret için başlayan ilişkilerin normalleşmesini de ticaret ve yaratılan karşılıklı bağımlılık sağladı. Günümüzde iki ülke ilişkileri kolay kolay feda edilemeyecek kadar karmaşık hale geldi. Doğal gazla başlayan karşılıklı bağımlılık ilişkisi, bavul ticareti, yatırımlar, turizm derken nükleer işbirliği ile doruk noktasına ulaştı.

İlişkilerin gerçek anlamda rayına oturduğunu gösterdi. İki ülke arasında 12 anlaşma imzalandı. Tarihin ağırlığı düşünüldüğünde bunların arasında en önemli olanı 12 Mayıs'ta imzalanan vize muafiyeti anlaşmasıydı.

Böylece iki ülke de diğerinin vatandaşından korkmadığını, birbirine güvendiğini göstermiş oldu. Tarihin sonu tabii ki gelmedi. Siyasi rekabet bundan sonra da sürecek. Korkular ve kuşklar her iki tarafta da varlığını sürdürecektir. Ancak ilişkilerin niteliksel sıçraması için bu ziyaretle çok önemli adımlar atıldı.

Kısaca belirtmek gerekirse, ticaret için başlayan ilişkilerin normalleşmesini de ticaret ve yaratılan karşılıklı bağımlılık sağladı. Günümüzde iki ülke ilişkileri kolay kolay feda edilemeyecek kadar karmaşık hale geldi. Doğal gazla başlayan karşılıklı bağımlılık ilişkisi, bavul ticareti, yatırımlar, turizm derken nükleer işbirliği ile doruk noktasına ulaştı.

Çıkarlar artık birbirine öylesine bağlandı ki her iki ülkenin de birbirine karşı daha dikkatli olması kaçınılmaz. Dünyada büyük bir jeopolitik deprem yaşanmadığı sürece de nükleer işbirliğinden, petrol ve doğal gaz boru hatlarına uzanan, Rusya'daki perakende dağıtım zincirleriyle taçlanan ekonomik bağımlılığın zorlanması, eski tatsız günlere dönülmesi olasılığı neredeyse yok gibi...

* Bkz: Mensur Akgün ve Turan Aydın (1999) Türkiye-Rusya İlişkilerindeki Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri (İstanbul, TÜSİAD yayınları).

Fotograf: AA - Tolga Adanah

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE BUGÜNÜN ÖTESİ

Abdullah Akyüz
TÜSİAD ABD Temsilcisi

Bu yazıda Türk-Amerikan ilişkilerinin geçmişine ve bugününe değil, bugünün prizmasından geleceğine bakmak istiyorum. Hem küresel anlamda ciddi bir değişimin yaşandığı, hem de başta Türkiye olmak üzere söz konusu iki ülkede önemli dönüşümlerin gözlemlendiği bir dönemde ilişkinin aynı parametrelerce şekillendirilmesi ve aynı aktörler tarafından, aynı kurum ve araçlarla sürdürülmesi mümkün değil. Bu nedenle, ilişkinin geçmişine kısaca değindikten sonra Türk-Amerikan ilişkilerini derinden etkilediğini düşündüğüm güncel eğilimler üzerinde duracağım. Son kısımda, yakın gelecekteki risklere değindikten sonra bu güncel eğilimlerin orta-uzun vadede ittifak üzerindeki etkilerini değerlendireceğim.

Geleneksel Gündem

Türk-Amerikan ilişkileri, 1950'de Kore'ye asker gönderilmesini takiben 1952 yılında Türkiye'nin NATO üyesi olarak Sovyet Blokuna karşı Batı'nın yanında olma tercihini yapmasıyla başladı. Dolayısıyla, soğuk savaş boyunca "güvenlik" odaklı olarak yürümüş; kurumları, aktörleri ve politika seçenekleri buna göre şekillenmiş bir ilişki. Kıbrıs ve Ermeni sorunu bağlamında zaman zaman bazı krizler yaşanmış olmakla birlikte ana hatları itibarıyla amacına hizmet etmiş bir ilişki. Bu ittifak, bir yandan Türkiye'nin Sovyet tehditine karşı kendisini güvende hissetmesini sağlarken, diğer yandan ABD için Sovyetlerin Akdeniz ve Orta-Doğu'ya açılımını bloke eden ve kontrolünü kolaylaştıran bir işlev gördü.

Irak ve Suriye ile gelişen, İsrail’le bozulan ilişkiler, Afrika gibi yeni coğrafyalara açılımlar, Rusya ile enerji ve ekonomi odaklı ilişkiler ve ABD’nin Irak fiyaskosuyla geride bıraktığı boşluk, hayalci olmamak koşuluyla, Türkiye’nin bölgede artan politik ağırlığına zemin hazırlıyor.

Soğuk Savaş’ın bitmesiyle birlikte Türk-Amerikan ilişkilerinin bu temel işlevinin ortadan kalktığı, dolayısıyla stratejik ilişkinin bittiğine dair spekülasyonlar yapılırken bölgedeki gelişmeler yeni sorunları ortaya çıkardı, böylece ilişkinin çeşitlenme ve yeniden tanımlanma süreci başladı. Bunlardan birisi İran devrimi sonrasında iktidara gelen ABD karşıtı rejim; diğeri, 1990 yılında Kuveyt’in işgaliyle başlayan ve yaklaşık 20 yıldır bölgeyi ve dünyayı etkileyen Irak sorunu. 11 Eylül saldırılarıyla birlikte gündeme yeniden oturan Afganistan’ı ve çoktan beridir gündemde olmakla birlikte daha büyük bir resmin parçası haline gelen İsrail-Filistin sorununu da eklemek gerekiyor. Türkiye’nin AB süreci, Suriye, PKK meselesi ve Avrasya enerji konuları ikili ilişkinin diğer önemli gündem maddeleri oldu.

İttifakı Etkileyen Genel Eğilimler

İçinde bulunduğumuz süreçte Türk-Amerikan ilişkilerinin bugününü etkilediği kadar yarınını da şekillendirecek birçok gelişme eşanlı olarak yaşanıyor. Bunlardan bir tanesi ABD’nin küresel ölçekte erozyona uğramaya başlayan gücü ve Bush döneminde bariz bir şekilde kendini gösteren ve Irak fiyaskosuyla sonuçlanan “tek yanlılığın” terk edilişi. Kısaca, ABD yavaş da olsa arkasında boşluklar bırakarak etki alanını daraltma sürecine giriyor. Global kriz bunu daha da hızlandıracak gibi. AB’nin de küresel bir güç olma iradesini göstermemesi nedeniyle bu boşluğu dolduracak yeni bir “süper güç” henüz ufukta yok. Dolayısıyla, dünya yavaş yavaş birçok bölgesel gücün at koşturduğu bir oyun sahası haline geliyor.

Türkiye’nin AB süreci 2005 yılından itibaren sıkıntılı bir döneme girmiş durumda. Bir yanda AB’nin genişleme yorgunluğuna girip kendi sorunlarına boğulması, diğer yandan Türkiye’nin üyeliğine karşı bazı üye ülkelerde oluşan kamuoyu baskısı var. Türkiye cephesinde ise Kıbrıs açılımına rağmen AB’nin sözlerini

tutmamasının ve kimi ülke liderlerinin takındıkları olumsuz tutumların yarattığı hava yanısıra Hükümetin reform sürecini soğutmaya başlamasının getirdiği bir atalet var. AB üyeliği adeta yakınlaştıkça uzaklaşan bir hedefe dönüşmüş durumda. Yakın vadede bu görünümün değişmesi çok zor.

Öte yandan, son 10 yıldır Türkiye’de yaşanmakta olan bir dönüşüm var. AB sürecinin de etkisiyle demokratik alanın genişlemesi ve şeffaflığın artması yanısıra Türkiye’nin Kürt meselesine ve azınlıklara bakışında büyük değişim görülüyor. Bunun sonucunda Türkiye’de dış politikanın oluşturulmasında siviller lehine önemli bir değişim var. Dış politikada bölge ülkelerine verilen ağırlığın artması yanısıra bölgesel sorunlara müdahil olma konusunda artan bir söylem ve eylem var. Irak ve Suriye ile gelişen, İsrail’le bozulan ilişkiler, Afrika gibi yeni coğrafyalara açılımlar, Rusya ile enerji ve ekonomi odaklı ilişkiler bu sürecin göze batan unsurları. Bu yeni açılımlar ve ABD’nin Irak fiyaskosuyla geride bıraktığı boşluk, hayalci olmamak koşuluyla, Türkiye’nin bölgede artan politik ağırlığına zemin hazırlıyor.

Ekonomik açıdan bakıldığında, 1980’li yıllarda başlayan sürecin hızlanarak devam ettiği ve Türk ekonomisinin hem küresel ekonomiye entegrasyonunun, hem de bölge ülkeleriyle olan etkileşiminin ciddi boyutlarda arttığı görülüyor. 2000-2008 döneminde Türkiye’nin dış ticaret hacmi 4 misli artarken, Kuzey, Doğu ve Güney’deki komşularıyla 10 misline yakın artıyor ve toplam içindeki payı yaklaşık yüzde 11’den yüzde 20’ye yükseliyor. Aynı şekilde, bölge ülkelerine Türk şirketlerinin yaptığı yatırımlar, Türk inşaat firmalarının bu ülkelerdeki taahhütlerinin tutarı ve bu ülkelerden Türkiye’ye gelen turist sayısı da ciddi ölçüde artıyor.

İran’a yaptırımlar konusunda BM Güvenlik Konseyi oylamasında kullanılması beklenen “çekimser” oy, ABD’nde kısa vadede Türkiye’nin kimliği ve hangi tarafta durduğuna dair ciddi soru işaretleri oluşturmaya aday. Ancak, İran-Brezilya-Türkiye arasında imzalanan takas anlaşmasının bu süreci etkileme olasılığı çok yüksek.

Türkiye'nin bölgesinde etkin olması, bölge halkları nezdinde demokrasi, özgürlük ve piyasa ekonomisi gibi Batı değerlerini temsil etmesiyle mümkün. Orta-Doğu toplumlarının, aslı kendilerinde olan "otokratik" ve "güdümlü bir ekonomi"ye sahip "islami" bir rejim kopyasına ihtiyaçları yok.

Aynı dönemde AB'nin toplam dış ticaret içindeki payı yüzde 50'den yüzde 41'e, ABD'nin payı yüzde 9'dan yüzde 5'e düşüyor. Fakat, bu görece azalmayı bir dönüşüm değil, çeşitlenme olarak yorumlamak gerekiyor çünkü bu azalmaya karşın Türkiye'nin ekonomik ilişkilerinde Batı hala çok ağırlıklı bir yer tutuyor. Dış ticaret ve turizm yanısıra ekonomik ilişkilerde en kalıcı unsur olan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bakıldığında bu durum açık bir şekilde görülüyor. Türkiye'ye en fazla sermayenin geldiği 2005-2008 dönemindeki toplam 60 milyar dolarlık yatırımın yüzde 86'sı Avrupa ülkeleri ve ABD'den geliyor. Ayrıca, Türkiye'nin cari açığını kapatmak ve büyümek için ihtiyaç duyduğu kısa vadeli finansal kaynakların tamamına yakını Batı finansal piyasalarından sağlanıyor.

Sovyet Bloku'nun dağılmasıyla gündeme gelen ve Türkiye'yi de içine çeken bir başka konu enerji. ABD'nin Rusya'nın etkisini azaltmak, Türkiye'nin ise bir yandan kendi enerji ihtiyacını karşılarken, diğer yandan önemli bir köprü ülke olmak hedefi, iki ülkeyi enerji alanında birlikte çalışmaya yönlendiriyor. Bu işbirliği sonucunda Bakü-Ceyhan petrol boru hattı hayata geçirildi. Nabucco gibi başka dev enerji projelerinde iki ülke halen birlikte yoğun çaba sarfediyor.

Kısa Vadede Beklentiler

İran'la ilgili olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nde Türkiye'nin alacağı pozisyon ve Ermenistan'la normalleşme sürecinin akibeti Obama Yönetimi ile ilişkileri

yakın vadede etkileyecek en önemli iki gelişme olacağı benziyor. İran'a karşı ekonomik yaptırımların en geç Kasım ayındaki Kongre seçimlerinden önce gündeme gelmesi bekleniyor. Obama Yönetimi, bu amaçla, özellikle Rusya ve Çin üzerinde yoğun bir diplomasi trafiği yürütüyor. İran'a yaptırımlar konusunda BMGK oylamasında AK Parti Hükümetinin kullanması beklenen "çekimser" oy, gerekçesi ne olursa olsun, özellikle Rusya ve Çin bir şekilde ikna edildiği takdirde, ABD'nde kısa vadede Türkiye'nin kimliği ve hangi tarafta durduğuna dair ciddi soru işaretleri oluşturmaya aday. Ancak, İran-Brezilya-Türkiye arasında geçtiğimiz günlerde imzalanan takas anlaşmasının bu süreci etkileme olasılığı çok yüksek. Bu etkinin hangi yönde ve kuvvette olacağını önümüzdeki aylar gösterecek.

Türkiye ile Ermenistan arasındaki normalleşme, Obama'nın bu konudaki şahsi pozisyonu ve ABD'deki Ermeni diasporasının ağırlığı dikkate alınınca, ABD açısından dış politikadan çok iç politika önceliği arz ediyor. ABD Yönetimi ve Kongresi nezdinde Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkileri normalleştirme sürecindeki tıkanmanın, bu süreci Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Karabağ sorununun çözülmesine bağlaması nedeniyle Türkiye'den kaynaklandığı şeklinde bir algılamaya var. Temsilciler Meclisi alt komitesinden geçen tasarının bir sonraki aşamaya gitmesi bu yıl söz konusu olmayacak gibi görünüyor. Başkan Obama'nın 24 Nisan demecinde de bir sürpriz olmadı. Ama bu sorunun daha uzun yıllar "demoklesin kılıcı" gibi Türk-Amerikan ilişkileri üzerinde kendisini hissettireceği açık. Türkiye'nin bütün dünyada karşısına çeşitli şekillerde çıkan bu sorunla daha rahat başatmasının yolu Ermenistan'la ilişkileri normalleştirmekten geçiyor.

İsrail'le ilişkilerin gerginleşmesi dolaylı olarak Türk-Amerikan ilişkilerini de etkiliyor. Bu gerginlik, Obama liderliğindeki Amerikan Yönetimi'nden çok özellikle Amerikan Kongresi ve kamuoyu nezdinde Türkiye'nin sıkıntılarını artırıyor. Musevi kökenli Amerikalıların Kongre'deki ağırlıkları dikkate alındığında, İsrail'le ilişkilerdeki havanın Kongre'deki soykırım oylamalarına nasıl yansıtacağını kestirmek pek zor değil.

Orta-Uzun Vade

Kısa vadede ilişkileri olumsuz etkileyen bu unsurlara karşılık, orta-uzun vadede AB süreci yavaşladıkça Türkiye açısından Batı Bloku içinde ABD'nin görece öneminin artacağı da aşikar. Türkiye'nin ABD'yle yakınlaşması sadece NATO üyeliği ve

Geleceği deęiřtirebilir miyiz?

Yandaki QR Code alanını cep telefonunuza yükleyeceğiniz tag tarama programıyla tarayabilir ve çevre portföyümüz hakkında daha fazla bilgiye ulaşabilirsiniz.

Kaynakları verimli kullanan Siemens çözümleriyle bugünden geleceği değiştirmeye başlayın.

Her gün dünya nüfusuna 17.000 kişi daha ekleniyor. Kentler ve ihtiyaçlar büyürken kaynaklar hızla tükeniyor, enerjiyi verimli üretme ve tüketme zorunluluğu artıyor. Herkes gelecek için endişelenirken Siemens, sürdürülebilir gelecek için çözümler üretmeye devam ediyor. Verimli enerji üretimi, etkin sağlık hizmetleri, atık su dönüşümü, şehir güvenlik sistemleri, akıllı trafik yönetimi, optimize edilmiş bina ve fabrikalar gibi çözümler üreten Siemens, 56.000 aktif patentiyle geleceğimize yatırım yapıyor. Bu dünyaya bir şey olmaz demeden önce sizi de bu konuda düşünmeye davet ediyoruz.

[siemens.com/answers](https://www.siemens.com/answers)

SIEMENS

Fotoğraf: AA - Kayhan Özer

Türkiye gittikçe daha çok boyutlu politikalar güden bir ülke haline geliyor. Bunda, dünyada değişen güç dengelerinin etkisi kadar, Türkiye’de yaşanan demokratikleşme süreci kazanımlarının da önemli payı var. Öte yandan, ekonomik ve siyasi anlamda kendine güveni artmış bir Türkiye var. Oyuncular çeşitlenmiş, politika seçenekleri artmış ve coğrafya genişlemiş durumda. Bu “yeni” Türkiye ABD ile daha eşitlikçi bir ilişki yürütmek istiyor. Bu değişime sadece ABD’nin değil, Türkiye’nin de alışması gerekiyor. Türkiye, bu değişimin gerektirdiği altyapıyı da oluşturmak durumunda.

ABD’nin küresel ağırlığının azaldığı, AB rüzgarının hafiflediği ve Türkiye’nin bağımsız hareket etme kabiliyetinin artarak bölgesinde aktif ve her zaman Batıyla örtüşmeyen bir role soyunduğu bir ortamda sık sık “Türkiye Batı’dan uzaklaşıyor mu?” sorusu soruluyor. Bu soru, ABD ile ilişkilerin çerçevesini ilgilendirdiği için de önemli. Buna, hangi göstergeye bakıldığına göre çok farklı yanıtlar verilebilir. Siyasi açıdan, Türkiye’nin (AK Parti Hükümeti’nin) Batı’dan uzaklaşması kendi hedef ve

ABD’nin stratejik anlamda Türkiye’nin önemini kavramış bir müttefik olmasından kaynaklanmıyor. Bunu gerektiren bir başka önemli unsur AK Parti Hükümetinin bölgeye yönelik olarak izlediği aktif dış politika. ABD’nin bölgedeki her soruna zaten müdahil durumda olması bunu zorunlu kılıyor. Bu nedenle, ABD ile büyük ölçüde aynı dalga boyutunda hareket etmeksizin Türkiye’nin bölgede liderliğe oynaması olası değil.

Öte yandan, Türkiye’nin bölgesinde hem siyasi, hem de ekonomik anlamda etkin olması, Batı ile barışık olması ve bölge halkları nezdinde demokrasi, özgürlük ve piyasa ekonomisi gibi Batı değerlerini temsil etmesiyle mümkün. Orta-Doğu toplumlarının, aslı kendilerinde olan “otokratik” ve “güdümlü bir ekonomi”ye sahip “islami” bir rejim kopyasına ihtiyaçları yok. Türkiye’nin Batı ile ilişkilerini, AB süreci nedeniyle son 10 yılın ilk yarısında esas olarak AB belirlerken, bu ilişkinin soğumasıyla ABD’nin Türkiye açısından öneminin artması bu açıdan da önemli. ABD ise Türkiye’nin bölgedeki “yumuşak gücü”nün farkında ve işbirliğine çok sıcak bakıyor.

menfaatleriyle uyuşmayan bir adım olur. Türkiye, AB ile siyasi ilişkileri AB’den de kaynaklanan nedenlerle bir ölçüde geri plana atsa bile bu açığı ABD ile kapatmak zorunda. Batı’dan kopan Türkiye’nin Doğu’da da alıcısı olmayacaktır.

Türkiye gittikçe daha çok boyutlu politikalar güden bir ülke haline geliyor. Oyuncular çeşitlenmiş, politika seçenekleri artmış ve coğrafya genişlemiş durumda. Bu “yeni” Türkiye ABD ile daha eşitlikçi bir ilişki yürütmek istiyor. Türkiye, bu değişimin gerektirdiği altyapıyı da oluşturmak durumunda.

Özellikle vurgulamak istediğim husus, Türkiye'yi esas olarak dünyanın geri kalanına, özel olarak ise Batı'ya bağlayan çok daha önemli ve kalıcı unsurun ekonomi olduğu gerçeği. Doğal gaz veya petrol gibi tek bir ürüne bağımlı olmayan, oldukça gelişmiş, çeşitlenmiş ve dinamik piyasa ekonomisiyle Türkiye Batı üzerinden küresel ekonomiye eklemlenmiş durumda. Dış ticaret, turizm, doğrudan yatırımlar ve portföy yatırımları anlamında Türkiye'nin ağırlıklı iş yaptığı ülkeler Batı ülkeleri. Üstelik bu eklemlenme sadece ayrıcalıklı bazı bölge ve firmalar değil, bütün bölgeler ve her boyuttaki işletmeler için geçerli. Dolayısıyla, Türkiye, ekonomisinin yapısı, büyüklüğü ve dinamikleri itibarıyla da Batı'dan kopamaz.

Yaklaşık bir yıl önce Obama Türkiye seyahatini gerçekleştirdiğinde, "Türk-Amerikan ilişkilerinin altın dönemi başladı" diye düşünüyordum. Bir yıl sonra durum yine farklı. Türk-Amerikan ilişkilerinde zaman zaman sorunlar yaşanmakla birlikte, her iki ülke de ortak çıkarlarını gözardı edemeyecek ve zaman içerisinde yeni rollerine daha fazla alışacaklar. Bu anlamda, içinde bulunduğumuz ilişkiyi yeniden tanımlama süreci hala sürüyor. ABD gittikçe biraz daha

Oldukça gelişmiş, çeşitlenmiş ve dinamik piyasa ekonomisiyle Türkiye Batı üzerinden küresel ekonomiye eklemlenmiş durumda. Türkiye, AB ile siyasi ilişkileri AB'den de kaynaklanan nedenlerle bir ölçüde geri plana atsa bile bu açığı ABD ile kapatmak zorunda. Batı'dan kopan Türkiye'nin Doğu'da da alıcısı olmayacaktır.

azalan, Türkiye gittikçe biraz daha artan bir gücün gölgesinde bu ilişkiyi yürütecek. ABD ve Türkiye'nin pragmatizmleri örtüştüğü ölçüde de bu ittifak işlevlerini yerine getirmeye devam edecek.

ABD'DE İŞ VE SİYASET DÜNYASI, SİVİL TOPLUM, MEDYA VE FİKİR ÖNDERLERİ İLE İLİŞKİLER

Diğer temsilciliklerde olduğu gibi ABD Tekmsilciliği'nde de TÜSİAD, düzenli ve çok yönlü bir faaliyet yürütüyor. İş dünyası, uluslararası kuruluşlar, yönetim ve kongre, medya, akademia bu faaliyetlerin odak noktasını oluşturuyor.

- Amerikan Yönetimi, Kongresi, düşünce kuruluşları, medya organları ve iş dünyası yanı sıra IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla sürekli temas içinde olunarak düzenli olarak görüş alış-verişi yapılıyor.
- ABD'ye yılda en az bir kere TÜSİAD Yönetim Kurulu ziyareti düzenlenerek, en üst düzeyde temaslar yapılıyor. Dar katılımlı yuvarlak masa toplantıları veya geniş katılımlı konferanslarda Türk-Amerikan ilişkilerindeki güncel sorunlar tartışılıyor.
- Basın bültenleri dağıtılarak TÜSİAD'ın belirli konulardaki pozisyonları geniş kitlelere duyuruluyor. Temsilci, ABD'nin birçok eyalet ve şehrinde konuşmalar yaparak ve toplantılara katılarak Türkiye'nin tanıtılmasına katkıda bulunuyor.

- Türkiye'den uzmanlara "Düşünce Notları" ve raporlar yazdırılarak geniş bir okuyucu kitlesine dağıtılıyor. Haftalık olarak hazırlanan, Türkiye'de bir önceki hafta gündeme gelen önemli haberleri içeren İngilizce "Selected News on Turkey" bülteni yaklaşık 5 bin kişiye dağıtılıyor. Türkçe olarak aylık "ABD Gündemi" hazırlanıyor.
- Türkiye'yi tanıtıcı sanatsal, kültürel ve eğitsel faaliyetlere destek veriliyor. Türk-Amerikalı öğrencilerin Kongre'de staj yapmaları için "Yaz Stajyer Programı" başlatıldı.
- TÜSİAD, ABD'nin önemli düşünce kuruluşlarından Brookings Institution bünyesindeki Türkiye Programının ana sponsorluğunu yapıyor. Türkiye'nin transatlantik blokun ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamak amacıyla German Marshall Fund ile birlikte, Türk, Amerikalı ve Avrupalı katılımcıları biraraya getiren "Trilateral Strategy Group" toplantıları düzenleniyor.

TÜRK İŞ DÜNYASI ABD'DEKİ ETKİNLİĞİNİ ARTIRIYOR

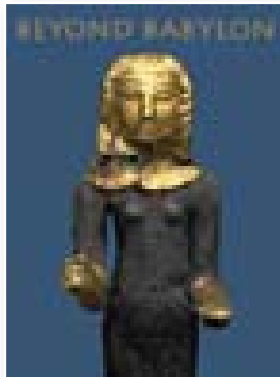
ABD-Türkiye ilişkilerinin soğuk savaş sonrasında içine girdiği yeni süreçte, iş dünyasının ve sivil toplumun, ilişkileri zenginleştirici ve pekiştirici etkisi de eskiye oranla büyük önem kazandı. TÜSİAD bunu ilk fark edenlerden oldu. TÜSİAD Temsilciliği, ABD'de faaliyete geçen ilk Türk Sivil Toplum Kuruluşu ofisi. Dernek üyeleri de ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler konusunda son derece aktif.

- ABD'deki en büyük iki Türk yatırımı TÜSİAD üyelerine ait. Bunlar, Yıldız Holding'e (Ülker Grubu) bağlı Godiva ve Sabancı Holding'e bağlı Kordsa Global'in Laurel Hill/SC, ve Chattanooga/TN'deki yatırımları.

- Türkiye'deki en büyük Amerikan yatırımları da TÜSİAD üyelerinin firmalarında. Citibank'ın Sabancı Holding'le birlikte Akbank, GE Capital'in Doğuş Holding'le birlikte Garanti Bankası ve Ford Motor'un Koç Holding'le birlikte Otosan'daki yatırımları... Bunun dışında Amerikan sermayeli yaklaşık 1012 firma Türkiye'de faaliyet gösteriyor.
- Koç Holding Harvard Üniversitesi'ndeki "Vehbi Koç Chair"ın, Sabancı Üniversitesi Brookings Institution bünyesindeki "Sakıp Sabancı Lecture" serisinin kurucuları. Ahmet ve Nesuhi Ertegun kardeşlerin katkılarıyla Princeton ve Georgetown Üniversitelerinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin katkılarıyla ise Chicago, Georgetown, Portland State üniversiteleri bünyesinde oluşturulmuş Türkiye'yle ilgili kürsü ve enstitüler var. Bunlar dışında birçok Amerikan üniversitesinde Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye üzerine, tarih, sanat, siyaset veya ekonomik konulara odaklanan kürsüler var.

- 18 Kasım 2008 ve 15 Mart 2009 tarihleri arasında New York Metropolitan Museum of Art'ta yapılan "Beyond Babylon: Art, Trade and Diplomacy in the Second Millennium B.C." Sergisi TÜSİAD üyeleri Doğuş Holding, Doğuş Grubu, Koç Holding ve Sabancı Holding sponsorluğunda düzenlendi.

- Koç Holding New York Metropolitan Museum of Art'ta Osmanlı Sanatı üzerine iki galerinin sponsorluğunu yapıyor. Ayrıca, Smithsonian'la 10 yıl boyunca çeşitli sergilerin sponsorluğunu yapmak üzere bir protokol imzaladı.

- Doğuş Grubu CNN ile birlikte CNN Türk'ü kurdu. Doğuş Yayın Grubu Amerikan CNBC ve NBA kanallarını Türkiye'ye getirdi. Ayrıca, başta National Geographic olmak üzere birçok ABD kökenli dergiyi yayımlıyor.

- Türkiye, ABD'ye öğrenci gönderen ülkeler arasında ilk 10'da. Avrupa ülkeleri arasında ise birinci... Bu öğrencilerin yarısı lisans üstü eğitim yapıyor.

- ABD'deki birçok şehirde artık iş geliştirme, kültürel ve sanatsal faaliyetler yapan Türk-Amerikan dernekleri var. Yıl boyunca film festivalleri, konserler ve sergiler düzenleyen New York'taki "Moon and Stars Project" bunlardan en kapsamlısı. Washington bazlı Turkish Cultural Foundation kültürel faaliyetlere ciddi destek veriyor.

- ABD'nin Washington, DC, Boston, Chicago, Houston gibi birçok şehrinde yerel Türk-Amerikan dernekleri her yıl Türk kültür festivalleri düzenliyor.

- Türkiye kökenli ilk düşünce kuruluşu olan SETA, 2009 yılında Washington, DC'de faaliyete geçti. Bunun dışında Washington DC'de Türkiye üzerine programı ve uzmanı olan 7 Amerikan düşünce kuruluşu var: Brookings, Council on Foreign Relations, CSIS, German Marshall Fund, Hudson Institute, Middle East Institute ve WINEP.

- Özal'ın Başbakanlığı döneminde başlayan New York'taki geleneksel Türk yürüyüşü her sene Nisan ayında yapılmaya devam ediyor.

- Başta Türklerin en yoğun olduğu New York-New Jersey bölgesi olmak üzere büyük şehirlerde yüzlerce Türk lokantası, marketi ve kuaförü var. Güllüoğlu firması Manhattan'da baklavacı dükkanı açtı.

beyner

Alisveris
askı

YÖRET VAKFI'NDAN GENÇLER, ÜNİVERSİTELERDEKİ ARKADAŞLARINA SORDU N'OLACAK BU AB İŞİ?

N'olacak bu AB işi? Bu sorunun Türkiye'nin nüfusu ne kadarsa, o kadar da yanıtı var. Herkes fili tuttuğu yerden tarif ediyor, bildiğince yorum yapmaya çalışıyor. Çalışıyor diyoruz, çünkü pek çok kişi fili anlatırken aslında devekuşuna dair cümleler kuruyor.

Yüksek Öğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme (YÖRET) Vakfı'nın genç öğrencileriyle sosyolojik vizyon geliştirme çalışmaları yapan Sosyolog Sevgi Özkan, gençlerin Avrupa Birliği (AB) hakkındaki değerlendirmelerini saptamak amacıyla, bundan yaklaşık bir buçuk yıl önce bir çalışma başlattı. Gençlerin AB hakkında temel görüşlerini ve tutumlarını anlamaya yönelik sorulardan oluşan anket formunun doldurulması sonucunda ortaya çıkan değerlendirmeler, soru haline getirilerek, cevaplandırılmak üzere TÜSİAD Uluslararası Koordinatörü Bahadır Kaleağası'na yöneltildi. Söyleşi formundaki çalışma, hem gençlerin bu konuda nerede durduklarını anlamayı hem de onlarda konu ile ilgili bir merak uyandırarak, bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olma anlayışından bir nebze de olsa onları kurtarmayı amaçlayarak kitaplaştırıldı.

GÖRÜŞ Dergisi olarak biz de, bu anket çalışmasını yürüten gençlerden birkaçı ile yaptığımız söyleşide, proje sürecinin kendilerine ne kattığını, neleri değiştirdiğini ve sürece dair gözlemlerini ele aldık.

Bu proje öncesinde taşıdığınız düşünceler, kaygılar ne yönde bir değişime uğradı proje sonrasında? Daha önce görmediğiniz neleri fark ettiniz?

Emel Ulukaya: Anketlerden birinde, “Ben psikolojik danışmanım, AB beni ilgilendirmiyor” yanıtını gördükten sonra bu projenin çok da faydalı olacağını düşünmedim açıkçası. Ama projenin gidişatı fikrimi olumlu yönde değiştirdi.

Türkiye’de AB algısı çok farklı.

Bahadır Bey bunu bize çok iyi bir şekilde anlattı. AB öznesinin yanlış kullanımından tutun da, önyargılara, dini faktörlere, etnik faktörlere kadar... Biz de kamuoyundan, medyadan, çevremizden ve ailemizden etkileniyorduk açıkçası. Çok spesifik bir şekilde, bu konuda olumsuz bir görüşüm vardı ve olumluya dönüştü diyemem. Ama bu proje, bu kitap en azından bana sunu gösterdi; bu konuda bildiğim bir şeyler varmış ama sadece bunları biraz daha irdelemem gerekiyormuş. Örneğin röportajda Bahadır Bey, AB yardımlarından bahsettikten sonra www.ab-ilan.com sitesini takip etmeye; internetten, AB yardımları, öğrenci bursları, hibeler hakkında bilgi edinmeye başladım.

Emel Ulukaya: “Gençlerin bu konuda çok ciddi önyargıları ve Batı hayranlığı olduğunu gördüm. Benim de kesin yargılardan, basmakalıp görüşlerden kurtulmam gerektiğini anladım.”

Gençlerin bu konuda çok ciddi önyargıları ve Batı hayranlığı olduğunu gördüm. Benim de, o gençlerden biri olarak, kesin yargılardan, basmakalıp görüşlerden kurtulmam gerektiğini

anladım. Ayrıca arkadaşlarıma, biraz daha esnek olmamız, biraz daha geniş açılı bakmamız gerektiğini söyledim.

Mehmetali İzmir: Uluslararası ilişkiler bölümünde okuduğum için konuya yabancı değildim. Bu proje, benim için oldukça iyi bir saha çalışması oldu. Ayrıca kendi adıma, Bahadır Bey’in kitapta sürekli olarak vurguladığı,

“Avrupa Birliği diyerek tek bir özneye indiriyorlar, ama bunun içinde 27 devlet var” sözünün ne kadar doğru olduğunu, bu

bakış açısı ile hareket ettiğimizde çok daha objektif, doğru yorumlara ulaştığımızı gördüm. AB'den bir politikacı Türkiye hakkında olumsuz konuşunca, "AB bizim hakkımızda böyle düşünüyor" demenin ne kadar yanlış olduğunu gördüm. Çünkü Komisyon'daki üyeler yeri geliyor kendi ülkelerini bile eleştiriyor. AB her an değişime uğrayan bir organizma. Tıpkı bir bebek gibi durmadan büyüyor. Bu şekilde yaklaştığımızda sivri taraflarımızı törpüleyerek yaklaşabiliriz bence AB'ne ve Türkiye-AB ilişkilerine.

Mehmetali İzmir:
"AB'ciyiz ya da AB karşıtınız gibi taraftar söylemlerini bırakmalıyız. Bizim işimiz bence bilimsel araştırma olmalı ve bunu da yaymalıyız."

Bizim gençler olarak artık taşın altına elimizi koymamız gerektiğini düşünüyorum. AB'ciyiz ya da AB karşıtınız gibi taraftar söylemlerini bırakmalıyız. Bizim işimiz bence bilimsel araştırma olmalı ve bunu da yaymalıyız. Bu proje benim hem cesaretimi artırdı hem de ufkumu açtı.

İnsan değiştirmeye kendinden başlıyor, en yakınındakilerle devam ediyor. Kendi adıma önce aileme aktarmaya çalıştım buradan edindiklerimi, sonra da çoğu bölüm dışından arkadaşlarımla devam ettim.

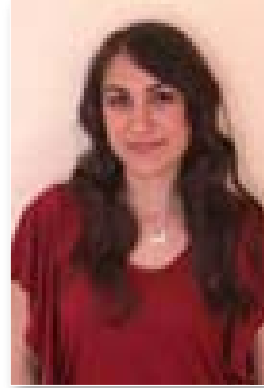

Sibel Bayraktar: Ben aslında ortaya böyle bir kitabın çıkmasını beklemiyordum. İnsanlara, bu konuda temel bilgileri veren bir çeşit broşür hazırlayacağımızı düşünmüştüm. Bizim projelerimiz genellikle 6 ay kadar sürüyor, ama bu proje bir buçuk-iki sene sürdü. Çok uzun emek harcadık. İnsanların

dogmatik düşüncelerini biraz da olsa daha sağlıklı bir zemine oturtmaya, "AB hakkında bildiklerimiz aslında öyle mi?" sorusuna en doğru yanıtı bulmaya çalıştık.

Sibel Bayraktar: "Biz Türkiye olarak bir şeyleri hep kendimize uydurmaya çalışıyor, değişime karşı bir direnç gösteriyoruz. Bence bunu gidermemiz gerekiyor."

Bu süreçte, bu birliğe katılmak isteyen tüm ülkelerin uyması gereken kriterleri daha detaylı bir şekilde öğrenme şansı bulduk. Biz Türkiye olarak bir şeyleri hep kendimize uydurmaya çalışıyor, değişime karşı bir direnç gösteriyoruz. Bence bunu gidermemiz gerekiyor.

Cangül Özer: İnternetteki bilgilerin hangisi doğru belli değil. Konuşarak bilgi paylaşıyoruz, ama herkes doğru ve dolu konuşmuyor. Okumaya da millet olarak pek hevesli değiliz... Biz de bir şeyleri okumadan, ilk ağızdan dinledik. Dinledikten sonra da bir şeyleri okumaya başladık. Bence Türkiye'deki pek çok insan için de böyle bir şey gerekiyor; konuya gerçekten hakim birinden bir şeyler duyup daha sonra merak edip okumak.

Cangül Özer:
"İnternetteki bilgilerin hangisi doğru belli değil. Konuşarak bilgi paylaşıyoruz, ama herkes doğru ve dolu konuşmuyor. Okumaya da millet olarak pek hevesli değiliz."

Ankete katılan insanlarda bir merak uyandı. Örneğin kız kardeşimin ankete katılan arkadaşları, “Bizim katıldığımız anket ne oldu?” diye soruyormuş. Kitabı onlara göndereceğim, onlar da ne kadar önemli bir çalışmanın parçası olduklarını görecek. Biz bu işe başlarken “gençler” dedik. Ama gençlerle iyi bir başlangıç yaptığımız takdirde bu çalışmanın gençleri asacağı, buradan halka da yayılacağını düşünüyorum. Bu proje sırasında özellikle bir şey çok dikkatimi çekti; insanlar ya net bir şekilde AB’ne katılalım diyor ya da net bir şekilde katılmayalım. Pek ortası yok.

Peki katılım diyenler ve aksini savunanların temeli neye dayanıyor?

Cangül Özer: Katılalım diyenler, daha çok serbest dolaşım hakkının sağlayacağı avantajı kullanarak eğitim ve yabancı dil öğrenimi avantajlarından faydalanmayı düşünüyor. Katılmayalım diyenlerse, AB’nin Hristiyan birliği olduğunu, kendi benliğimizi kaybedeceğimizi, AB’nin bizi sindireceğini düşünüyor.

Mehmetali İzmir: Bunlara ek olarak, ihracat yapanların ya da yaşı ilerlemiş avukatların kaygılarını da biliyoruz. Örneğin 60 yaşında bir avukat bana, “Türkiye AB üyesi olduğu takdirde, bu yaştan sonra AB hukukunu nasıl öğreneceğim?” diyerek kaygılarını dile getirdi.

AB’ne dahil olmak ya da olmamak, bütün mesele bu mu?

Merve Gündoğdu: Buna neredeyse herkes tek taraflı bakıyor. Biz oturduğumuz yerden, “Onlar büyük bir güç. Bizi almadıklarını söylüyorlar ve bitiyor.” şeklinde düşünüyoruz. Anketlerin çoğundaki cevaplar da bu yönde. Ama hiç de öyle değil.

AB’ne girmemizin ya da girmememizin benim için önceden bir önemi yoktu. Bu

konudaki eksikliği fark edince projeye katılmaya daha sıcak baktım. Ben projeye katılmadan önce AB hakkında, “Bizi kabul etmezler, bizi oyuyorlar” diye düşünüyordum. Ama öyle olmadığını gördüm. Biz 70 milyon küsurluk bir ülkeyiz. Böyle büyük bir topluluğu, böyle büyük bir ülkeyi, beraberinde -belki de- oturmamış bir sistemi bir anda AB’ne dahil ederek,

düzenlerinin nasıl değişeceğini onlar da kestiremiyor. AB’ne dahil olmamızla ilgili bizim olduğu kadar, hatta belki de daha fazla, onların da kaygıları var.

Merve Gündoğdu:
“Böyle büyük bir ülkeyi, beraberinde -belki de- oturmamış bir sistemi bir anda AB’ne dahil ederek, düzenlerinin nasıl değişeceğini onlar da kestiremiyor.”

AB ile ilgili bir projede yer alabilirim şeklinde bir açılım oluşturmaya kafanızda?

Mehmetali İzmir: Son sınıftayım. Okul biter bitmez birkaç arkadaşla beraber, yalnızca Türkiye’de yaşayan kişilerle değil, AB’nden arkadaşlarla, AB Genel Sekreterliği dahilinde bir proje hazırlamayı düşünüyoruz. Kültürlerin yaklaşması üzerine bir çalışma yapabiliriz diye düşünüyoruz.

Emel Ulukaya: Kitabın tanıtımı internette pek çok sitede var. Ama ben kişisel bağlantılar aracılığıyla da bu tanıtımın geliştirilebileceğini düşünüyorum. Bunu yapmaya çalışacağım. Ayrıca sokak çocukları ile ilgili bir çalışma yapmayı düşünüyoruz. Bu çalışma sırasında da AB’nin kapısını açacağız.

Ankete katılanların ilk reaksiyonları nasıldı?

Sibel Bayraktar: Doğal olarak anketi uygulamaya en yakın çevremizden başladık. Onların çoğu da görev bilinci ile yaklaşarak, bizi kırmamak için doldurdu anketleri. İlginç bir anım var... Arkadaşlarımdan biri anketi evde doldurup getirmek istediğini söyledi bana. Ben de olur dedim. İnternette araştırma yapıp oradan öğrendiği bilgilerle anketi doldurmuş, bunu da bize kendi fikriymiş gibi lanse etti. Bu da güzel bir şey bence. Bir farkındalık yarattık. Anketi doldurmaya çalışırken AB hakkında bilgisi artmıştı bence. Bu da, hiç düşünmediğimiz bir şekilde de olsa bir kişinin bu alanda kendini geliştirmesini sağladı.

Merve Gündoğdu: Anket formunu verdiğim bazı insanlar korku ile yaklaştı bu çalışmaya. “Bu soruları niye soruyorsunuz? Sonucunda ne olacak?” şeklinde tedirgin sorularla karşılaştık. İlginçti.

Emel Ulukaya: Siyaset biliminde okuyan bir arkadaşım bana, “Bunun ‘evet-hayır’lısı yok mu?” diye sordu. “Senin bölümünle alakalı, duymamış olayım bu söylediklerini” dedim ona. Biraz nazlanarak da olsa doldurdu. Aynı arkadaşım, “Siz psikolojik danışmanlık okuyorsunuz. Neden böyle bir çalışma yapıyorsunuz. Biz bile bir tane yapmadık,” dedi.

Anketlerimizde, meslek lisesi öğrencilerinin verdiği yanıtların, üniversite öğrencilerinin verdiği yanıtlara göre daha esnek, daha çok bilgiye ve gözleme dayalı olduğunu da gördük. Neyi bilmediklerini de biliyorlardı. Üniversiteliler kadar katı bir bakış açıları yoktu.

Mehmetali İzmir: Bu çalışmaya katılsam ne değişecek sanki diyenlerin negatif bir duruşu var. Halbuki, en azından ne düşündüğün, neyin yanında olduğun belli olur. Bu da kişinin kendine duyması gereken saygıdır. Kendini tanıır ve tanımlarsın.

BİLGİYE DAYANAN RASYONEL YARGILAR İÇİN

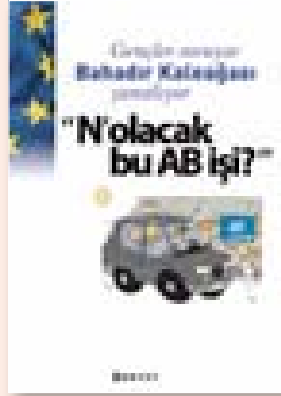
Sevgi Özkan, Sosyolog, Proje Koordinatörü

Bu kitap, çok katılımlı bir sosyal sorumluluk projesi ürünüdür. Yeterli ve doğru bilgilere sahip olmadan ülke ve dünya sorunlarını yargılama sorumsuzluğu, ülkemizde özellikle gençlerin kültürel kodlanmalarında da yer eden yaygın bir tavrıdır.

Toplumu ilgilendiren konularda bilgiye dayanan rasyonel yargılar yerine, duygusal tepkiler içeren ve birbirleriyle çelişen fikir üretimi günümüzü de doğru okuyamama sonucunu doğuruyor.

Çoğunlukla AB konusunda duygusal ve vatanseverlik bazından öteye rasyonel bir bakış kazanamayan gençlerin, ilk fırsatta yurt dışına gitmek istemelerindeki dikkat çekici çelişki, bu girişimin başlangıç noktası oldu. Uzun yıllardır çalışmalarıyla toplum kalitesine katkı sağlayan YÖRET Vakfı’nın genç üyeleri ile sürdürdüğüm sosyal ve kültürel iletişim çalışmalarında, böyle bir proje oluşturma fikri de bu saptamadan doğdu.

AB’yi iyi bilen biri olarak TÜSİAD’ın Uluslararası İlişkiler Koordinatörü Bahadır Kaleağası, projemize olumlu yaklaşıncı, önce bu konuda gençlerimizin neler düşündüğünü öğrenmek ve genel algıyı saptamak için bir sorgulama formu hazırladık. Gençlerin Avrupa ve AB’nden ne anladığını, AB-Türkiye ilişkileri hakkında neler düşündüğünü ve gelecek

hayallerinde yurtdışına gitme isteğinin bulunup bulunmadığını sorgulayan bu formu GençYÖRETLiler diğer gençlere ulaştırdı.

İstanbul’daki çeşitli üniversiteler ile Ankara, Edirne, Kayseri ve Kocaeli’nde okuyan üniversiteli ve bir takım meslek liseli öğrencileri kapsayan 250 gencin okul, sınıf ve cinsiyet aidiyeti üzerinden isim bildirmeksizin kaydedilen görüşleri toplandı. Ne kadar az biliyorsa o kadar kesin yargılı olan bu değerlendirmeleri soru

haline getirip, kendi değerlendirmelerimizi de katarak Bahadır Kaleağasına yöneltip en az bilenin anlayacağı sadelikte cevaplandırılmasını istedik. Böylece toplumun geleceğini ilgilendiren bu konudaki doğru bilgilerin gençler aracılığıyla gençlere aktarımını gerçekleştirmiş olduk.

Çizimleri ile toplumsal gündemin günlük kaydını sağlayan Hürriyet’in ünlü çizeri Latif Demirci de teklifimiz üzerine aramıza katılarak çizimleriyle konumuzun sempatik biçimde anlatılmasına katkı sağladı. Boyut Yayınları da kitabı basarak ve katılımcıların rızasıyla telif hakkının YÖRET Vakfı’na bırakılmasını kabul ederek projeye katkı sağladı.

Bu çalışma, gençler aracılığıyla gençlere bilgi aktarımı ve ülkemizde az rastlanan ortak iş görme kültürüne katkı olarak hepimizin kazancı olduğu için mutluyuz.

2010 KUŞAĞI VE AB

Bahadır Kaleağası

TÜSiAD Uluslararası Koordinatörü, Brüksel

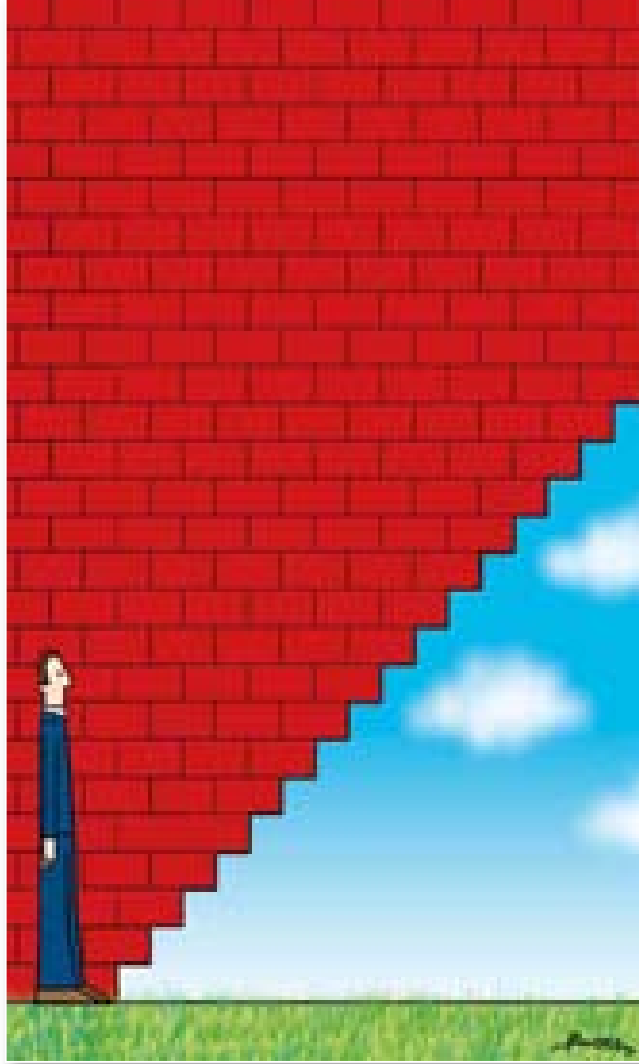
Gerçekçi ol, imkânsızı iste!" diyerek yola çıkmıştı gelişmiş ülkelerin 68 kuşağı. "Savaşma seviş!" derken sonra 70'liler, Türkiye'de gençlik hareketleri derin kamplaşmalara ve şiddete yöneldi. Özgürlüklerin bireyin özel yaşamı ile başladığı gerçeği ıskalandı. Toplumsal evrim geleneksel tıkanıklarını aşmakta zorlandı.

Seksenler ise apolitik başladı. Askeri darbe sonrası felsefe derslerinin ortaöğretimden kalkması ve din derslerinin zorunlulaştırılması ile simgelenen bir dönem, ekonomik açılım, köşeyi dönme ve "hadi bakalım kolay gelsin" nakaratı ile devam etti.

Yeni yüzyıla doğru teknoloji patladı. Çoğulculuk da... Toplum iyice renklendi. Türkiye bir nevi TV ekranlarından tanıdığımız "Süper Mario" gibi oldu. Ekranda zıplarken arada bir derin düşmeler yaşayan, sonra yine toparlayan, bir yaşamını kaybederken yenisini kazanan bilgisayar oyunu kahramanı misali ilerledi, ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve AB üyeliği yolunda.

Yeni Dünya Atlası

Bu arada dünya çok değişti, doğal olarak. 21. yüzyılın ilk on yılını geride bırakırken, küreselleşmenin dayanılmaz

hafifliği içindeyiz. Her şey daha serbest dolaşüyor gezegen sathında... Amerikan ve Alman sermayeli Kanada şirketinin Venezüellalı aracı ile Nikaragua'dan satın alıp, Yunan gemileri ile İspanyol ithalat şirketi tarafından Fransız marketlerinde satışa sunduğu muzlar, ABD markalı Vietnam'da üretilen spor ayakkabılar, Şili'den Şırnak'a dünyanın dört bir köşesinden çocukları ve gençleri aynı sanal âlemde buluşturan Hindistan menşeli bilgisayar yazılımlarına dayalı İngiliz internet oyunları, Facebook, Twitter, Youtube gibi "dün yok, bugün var, yarın dahası da var" sosyal iletişim ağları... Patlayan enerji tüketimi, bilgi toplumu, yeşil teknoloji arayışları, yeni bir tüketim toplumu profili... Sınırlar ötesi biyolojik, dijital ve de finansal virüsler... Geleceğimizi belirleyecek sınır tanımayan

fırsatlar ve de sorunlar. 2010 gençliğinin Dünya Atlası daha önceki kuşaklarınkinden çok farklı.

Türk gençliği de bu yeni küresel ortamda değişen bireysel, ailesel, yerel, ulusal ve uluslararası referanslarla geleceğini inşa etmeye çalışıyor. Birçok sorunla karşı karşıya, daha önceki kuşaklar gibi. En başta eğitim ve de okul öncesi eğitim. Ayrıca kız çocukların eğitimi, okul sonrası sosyal etkinlikler, çalışan gençlik, yoksulluk, sosyal destek ağlarından yoksunluk, dogmatik destek ağlarının zorlayıcılığı...

Dünyada derinleşen rekabet ortamında, on-yirmi yıl sonra her alanda başarılı kesimler, büyük çoğunlukla, bugün en iyi eğitim alanlardan oluşacak. En iyi genel kültür, matematik, bilim, teknoloji ve İngilizce öğrenenler... En yaratıcı, özgüvenli, bireysel girişim gücü ve takım çalışması yeteneği gelişmiş olanlar... Bilgiye ulaşmayı, bilgiyi sorgulamayı, bilgiyi kullanmayı en iyi başaran gençliğe sahip ülkeler yükselecek 21. yüzyılda. İnsan sermayesi en güçlü olan ülkelerde en bilinçli seçmenler, emekçiler, vergi mükellefleri, yöneticiler, sanatçılar, bilim insanları, yaratıcılar ve ana-babalar çoğalacak. Küresel rekabet gücü üstün bir ülke olmanın koordinatları demokrasi, ekonomi ve toplumsal kalkınma ise eğer, bu yönde bir evrimin ortak bileşkesinde gençlik var.

Nereden çıktı bu AB işi?

İşte Türkiye'nin AB meselesi de ancak bu çerçevede bir anlam ifade etmekte. Sosyolog Sevgi Özkan'ın girişimi ile Yöret Vakfı gençleri ile birlikte ve sanatçı Latif Demirci'nin de katılımı ile gerçekleşen bir küçük projede bile karşımıza çıkan bir küresel gerçek bu. Gençlere AB konusunu öğretilim derken, bizim öğrendiğimiz, anladığımız bir yalın gerçek. Hızlanan küresel ortamda gençlik artık ülkenin yarını değil bugünü (*).

Türkiye kamuoyunda Avrupa tartışması ne yazık ki hiçbir zaman dengeli olmadı. Bir zamanların abartılı “mucize AB” kavramı yerine, yine abartılı bir “musibet AB” algısı baskın çıkmakta. Konuşma biraz ilerleyince oklar Ankara'ya dönüyor.

Türkiye kamuoyunda Avrupa tartışması ne yazık ki hiçbir zaman dengeli olmadı. Bir zamanların abartılı “mucize

Gençlik ile sağduyulu bir diyalog için AB konusunu ulusal egemenlik, ulusal çıkar ve ulusal kalkınma çerçevesinde ele almak en doğrusu. Yanıbaşımızda küresel ortamda bir işbirliği odağı var: Avrupa Birliği. Henüz inşa halinde... Mükemmel olmaktan çok uzak... Fakat politikaları, mevzuatı ve standartları çok etkili... Bizim için de bir ulusal çıkar alanı oluşturuyorlar.

AB” kavramı yerine, yine abartılı bir “musibet AB” algısı baskın çıkmakta. Konuşma biraz ilerleyince oklar Ankara'ya dönüyor. “Bu ülke adam olmaz” ve “ben de onların yerinde olsam almam” önyargılarıyla karamsarlık serpiliyor. Yine de Tük halkının çoğunluğu AB üyeliğini desteklemekte. Fakat sürece, AB'ye ve Ankara'ya olan güvensizlik de çoğunlukta. Son derece anlaşılabilir bir çelişki. Halkın genelinden gençliğe doğru yönelince daha da pekişen bir çelişki söz konusu.

Bu kitap projesinde aralıklarla günler süren sohbete yöntem üzerine görüş alışverişi ile girdik. Artıları ve eksileriyle tartışmalıydık, üç “d” den uzak durarak: dezenformasyon, dogmalar ve demagoji. Ayrıca AB konusu kendi başına bir alan değil. Ekonomiden, teknolojiye, çevreden, tarıma her alanda bir AB boyutu olabilmekte. Çoğu AB konusu toplumun yaşam kalitesi ile ilgili. Somut bilgiler üzerinde görüş oluşturmak, AB'yi artıları ve eksileri ile soğukkanlı değerlendirmek gerekiyor.

Türkiye'nin ulusal çıkarları

Anladık ki, gençlik ile sağduyulu bir diyalog için AB konusunu ulusal egemenlik, ulusal çıkar ve ulusal kalkınma

* “N'OLACAK BU AB İŞİ? Gençler Soruyor, Bahadır Kaleağası Yanıtıyor”(Boyut Yayınları, 2010). Bu kitap bir toplumsal sorumluluk projesidir. Telif gelirleri Yöret Vakfı'nın eğitim çalışmalarına ait. Daha çok kişiye ulaşmak için sizin ilginiz, desteğiniz ve girişimleriniz çok önemli.

çerçevesinde ele almak en doğrusu. Yanıbaşımızda küresel ortamda bir işbirliği odağı var: Avrupa Birliği. Henüz inşa halinde... Mükemmel olmaktan çok uzak... Fakat politikaları, mevzuatı ve standartları çok etkili. Bizim için de bir ulusal çıkar alanı oluşturuyorlar. Ortak politika süreci demek, ortak değerler ve ortak çıkarlar demek. Demokrasi, küresel ısınma, ABD ile işbirliği, Çin ile ilişkiler, uluslararası ticaret, ürünlerin standardı, kamu sağlığı, gıda güvenliği, yeni teknolojiler ve ulaştırma altyapıları gibi birçok farklı alanı kapsayan politikalar söz konusu.

AB üyesi olmak, bu politikaların karar alma sistemine dâhil olmak demek. AB üyesi olmasak bile, bu politikaların etkileri altında kalıyoruz. Ulusal egemenliğimiz için sakıncalı bir durum. AB konusunda önemli olan toplumsal kalkınmamızdır. Bu da ulusal çıkarımızdır. Gerçeklere, somut verilere dayalı değerlendirmeler yapabilmeliyiz, hamaset değil.

21. yüzyıl demokrasilerinde ulusal çıkar artık insan odaklı bir kavram. İç ve dış politikalarımızın odağında "insan" olmalı. Çocuklar, gençler, yetişkinler, emekliler olmalı. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çok daha iyi demokrasi, güvenlik, eğitim, sağlık, teknoloji, doğa ve küresel rekabet gücü koşullarında yaşamaları hedefi olmalı. AB süreci de ancak bu çerçevede tartışınca bir anlam ifade ediyor. Beş yıl sonra hala aynı sorular ve yanıtlarla bocalayan bir toplum olmak hazin olur.

İşte sorular ve yanıtlardan bir demet. Gençlerden oluşan bir araştırma takımı, yine gençlere sordu. Bundan çıkacak sonuçları size bırakıyorum.

Sizce Avrupa nedir?

- Daha iyi bir gelecek
- Zenginlerin egoist kulübü
- Batı'nın bize bir tuzağı
- Haçlı ittifakı
- Sanat ve kültür başkenti
- Sömürgeci odağı
- Amerikan emperyalizmi
- Özgürlüklerin başkenti
- İş kapısı
- Uzak, çok uzak bir hayal

AB Nedir?

- Medeniyet beşiği

- Dünyayı sömürmek için en güçlülerin birliği
- İlim var, ahlak yok
- Bölücülerin yuvası
- Vatikan'ın maşası
- Paranın konuştuğu yer
- Ülkeler arasında demokrasi ve ekonomi düzeni
- Doğuyu adamdan saymayanların ülkesi

Türkiye-AB ilişkileri hakkında ne biliyorsunuz?

- Girecekmiş gibi yapıp kalkınalım, sonra vazgeçeriz
- Dinimizi değiştirmemizi istiyorlar
- Kokoreç yasağı
- Çok taviz istiyorlar
- Sevr tuzağı
- AB'nin uşağı olduk
- Bizi anlamıyorlar.
- Alırlarsa batırlar
- Mecburlar, alacaklar
- Türkiye'nin kendine hayrı ne ki, AB istesin bizi?
- 2020'de üyeyiz
- Van minüts!

AB ile ilgili başka düşünceleriniz?

- Kendi tarihimize sarılalım
- Arap birliğine girelim
- Türk birliği daha iyi
- İlimini alalım, kültürü kalsın
- Biz adam olmayız, AB'ye ihtiyaç var
- AB batacak
- AB'yi sevmiyorum
- AB'ye özeniyorum
- Yaşam koşulları çok yüksek
- İnsanı insandan sayıyorlar
- Politikacıları doğal kişiler, havalara girmiyorlar

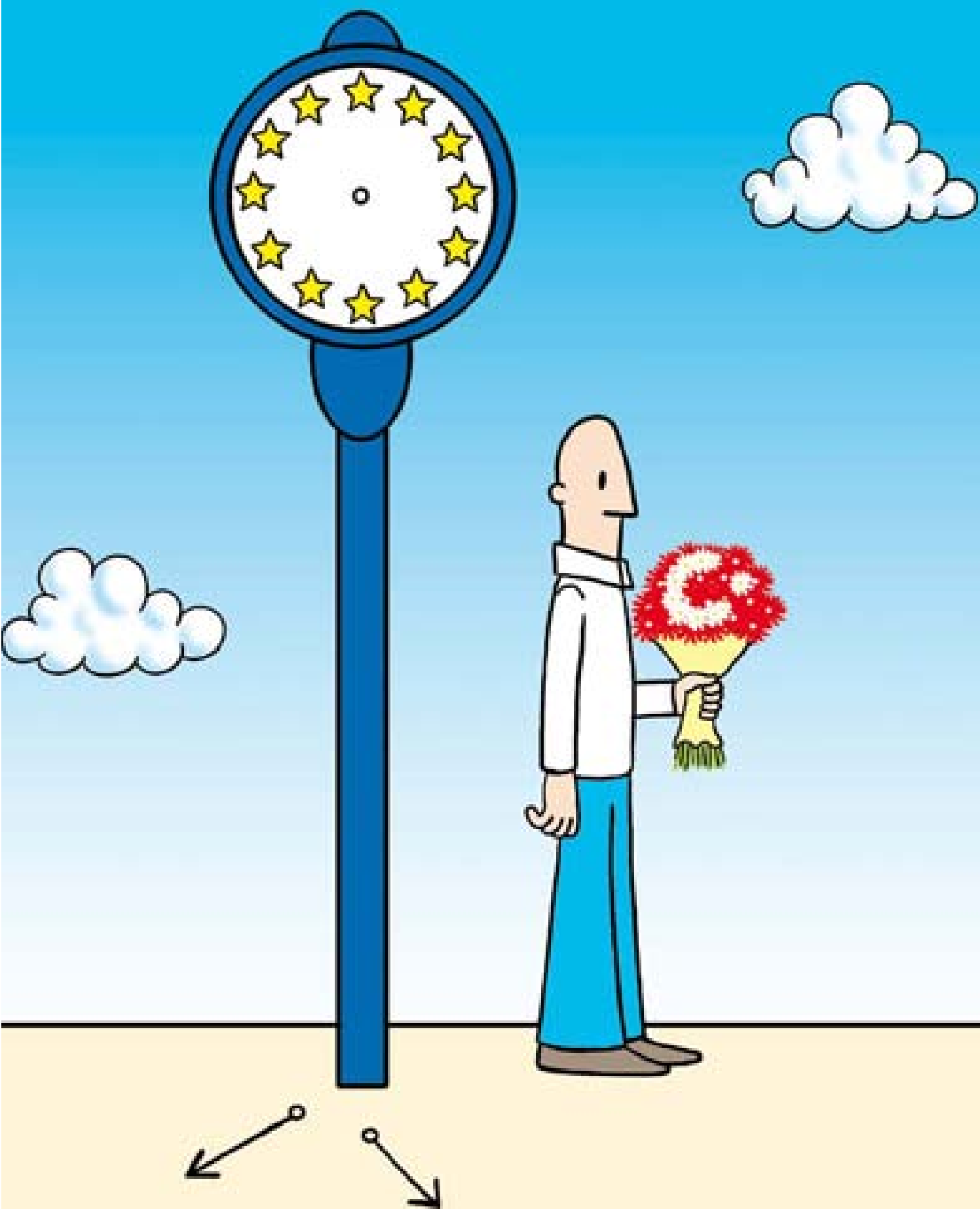
Gelecekle ilgili planlarınızda yurtdışında yaşamak var mı?

- Var (ezici çoğunluğun yanıtı)

Neden?

- Daha iyi eğitim
- Daha iyi iş
- Daha iyi yaşam
- Daha çok özgürlük

kaleagasi@tusiad.org

RORA

“ADALET GÖZET” PROJESİ VE HUKUKUN TOPLUMDAN UZAKLAŞMASI YARGI REFORMU KİMİN İÇİN?

Dr. Seda Kalem¹
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Adalet Gözet projesi yazılı hukuk ile uygulamadaki hukuk arasında, varlığı artık kabul görmüş olan boşluktan yola çıkmıştır.² Hukukun yaşayan bir toplumsal olgu olma özelliğini göz önünde bulunduran proje, adaletin de sağlık gibi, eğitim gibi bir kamu hizmeti olarak algılanması gerektiği inancından hareket etmiş ve bu nedenle hizmetin yararlanıcıları olan vatandaşların adalet mekanizmasına ilişkin değerlendirmelerini araştırmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede, Adalet Gözet projesi çalışma alanını mahkemeler olarak tanımlamıştır. Bu seçim hem genel olarak demokrasiyi bir yönetim biçimi olarak kabul etmiş toplumlarda hukukun üstünlüğünün vazgeçilmez olduğuna dair inanış çerçevesinde, hem de özel olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın hukuk devleti olmaya ve hukukun üstünlüğü prensibine yaptığı vurgu çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Buradaki temel husus, hukuka başvurma yollarındaki pürüzlerin, o toplumda yaşayan kişilerin hukuka ve yargının işleyişine ilişkin algılarını

olumsuz yönde etkileyebileceği düşüncesidir. Bu durumun da sistemin mesruiyetinin toplum nezdinde sorgulanabilir hale gelmesi sonucunu doğurabileceğini düşünmek mümkündür.

Fiziki koşullar, medyanın yaklaşımı, deneyimler

Bu anlayış çerçevesinde, Adalet Gözet projesi Türkiye’de vatandaş ile hukuk arasındaki ilişkiyi üç araştırma sorusu çerçevesinde ortaya koymuştur. İlk olarak vatandaşın hukuk sistemindeki yerini, vatandaşın çeşitli hukuki işlemler için adliyeye başvurduğu zaman nasıl bir deneyim yaşadığını anlamak adına İstanbul’da seçilen on adliyede fiziksel duruma, erişilebilirliğe, alınan güvenlik önlemlerine ve mahkemelerde görülen davaların gecikme oranlarına ilişkin gözlemler yapılmıştır. İkinci olarak, vatandaşın en önemli bilgilenme kaynağı olan medyada, hukuk sistemine ilişkin ne tür bilgilerin yer aldığı ve bu bağlamda vatandaşın bu sisteme ilişkin bilgisinin nasıl şekillendiğini ortaya koyma amacıyla, 2005 yılından beri ülke gündemini meşgul eden davalara ilişkin haberler iletişim teorileri bağlamında analiz edilmiştir.³ Son olarak, vatandaşın hukuk sistemine ilişkin algılarını, mahkemelerde ne tür deneyimler yaşadığını ve bu deneyimlerin sisteme ilişkin görüşlerini ne yönde etkilediğini ortaya koymak adına Türkiye genelinde yaklaşık 3000 kişinin katılımıyla bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Adalet Barometresi adı verilen bu anket sayesinde, vatandaşın mahkemeler önündeki deneyimleri, hukuk sistemine ve mahkemelere olan güveni, mahkemelere başvurma oranları ve başvurmama nedenleri, dolayısıyla genel olarak adalete erişim konularında Türkiye’deki genel durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

**Adliye Gözlemleri
çalışması adliyelerin
vatandaşa hizmet
etmekten uzak olduğunu
ve çoğu zaman,
vatandaşı, verilen
hizmetin asli unsuru
olarak görmediğini ortaya
koymaktadır.**

¹ Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi ve Adalet Gözet Proje Koordinatörü ² Bu yazının orijinali projenin kitabında yer almaktadır. Kalem, S. 2009. Adalet Gözet Projesi. S. Kalem (der.), Adalet Gözet: Yargı Sistemi Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul. ³ Tunc, A. 2009. Türkiye’de Yazılı Basının Yargıya İlişkin Haberleri Sunumu. S. Kalem (der.), Adalet Gözet: Yargı Sistemi Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Adalet Barometresi anket sonuçları mahkemelerin adilliği, bağımsızlığı, tarafsızlığı gibi konularda katılımcıların yarısından fazlasının olumsuz değerlendirmelerde bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Proje sonuçları vatandaşın mahkemelere başvurduğu zaman aldığı hizmet, edindiği deneyim ve bu sistemin işleyişine dair değerlendirmeleri hakkında önemli veriler sunmaktadır. Adliye Gözlemleri çalışması adliyelerin vatandaşa hizmet etmekten uzak olduğunu ve çoğu zaman, vatandaşı, verilen hizmetin asli unsuru olarak görmediğini ortaya koymaktadır. Adliyelerin çoğu zaman bakımsız binalar oldukları, vatandaşın adliye içerisinde bazı lojistik noktalara (asansör, tuvalet v.b.) erişiminin kısıtlandığı, adliye girişinde alınan güvenlik önlemlerinin standart bir uygulamasının olmadığı ve adliyelerde çoğu zaman beklemek zorunda kalan vatandaşların bu zamanı geçirebilecekleri uygun bir fiziksel ortamın mevcut olmadığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda, mahkemelerin duruşma saatlerinin belirlenmesi konusunda standart bir uygulama olmadığı, bu sürecin genellikle mahkemenin kendi yerel kültürü çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiştir.⁴ Duruşma saatlerinin belirlenmesinde izlenen yöntemin mahkemeler arasında farklılık göstermesine rağmen, gecikmenin neredeyse tüm mahkemelerin ortak bir unsuru olduğu görülmektedir. Tarafların çoğunlukla duruşmaları için belirtilen saatlerde mahkemede hazır bulundukları düşünülürse, mahkemelerin zaman kullanımlarının vatandaş için uygun olmadığını ve bu uygulamalarda mahkemelerin aslında kendi zamanlarını yönettiklerini söylemek mümkündür.⁵ Yargı bürokrasisi, zamanı kendi işleyişi doğrultusunda idare ettiği derecede,

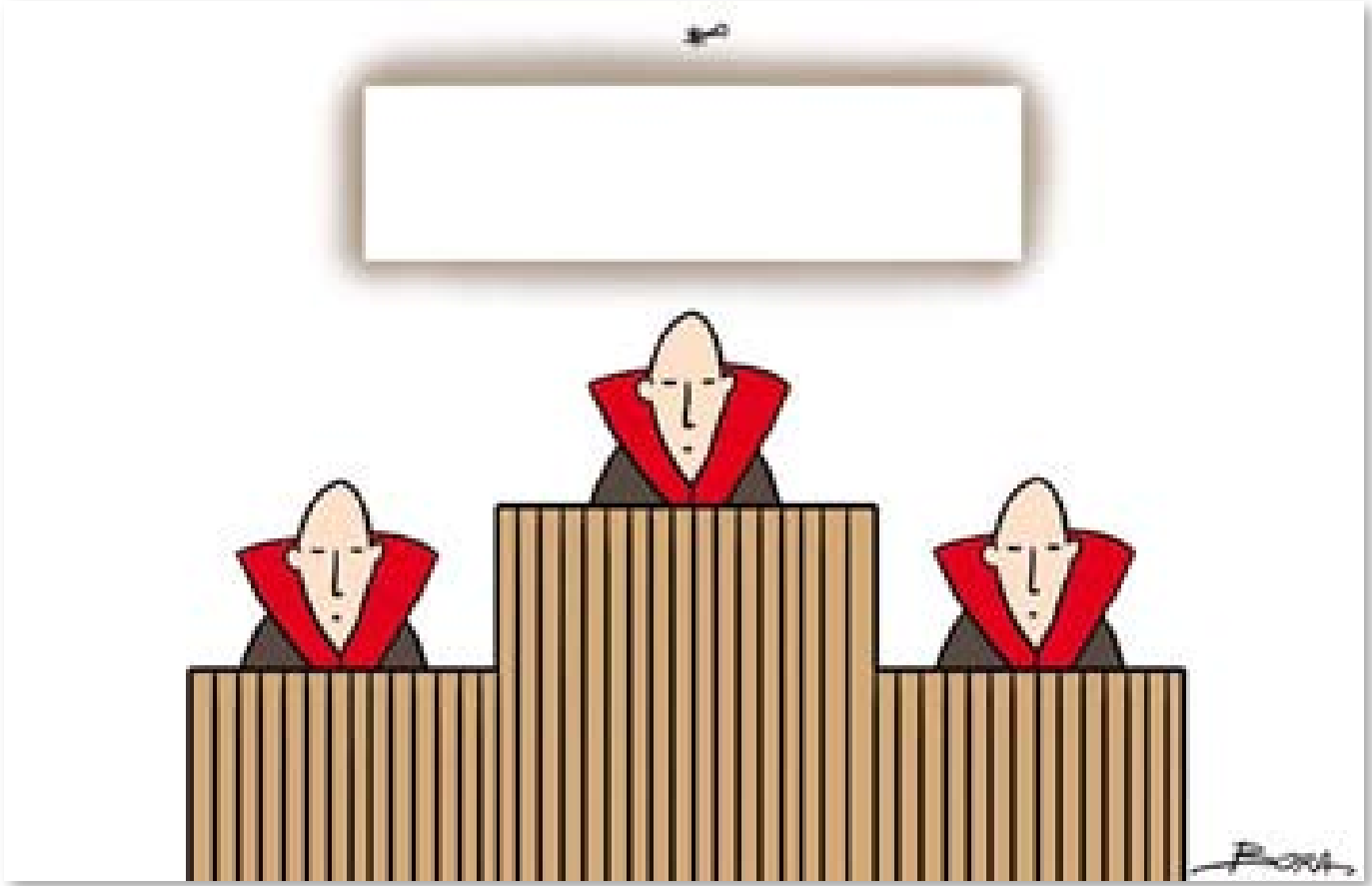
vatandaşın gündelik hayatının işleyişinin bürokrasinin takdirine bırakıldığı görülmektedir.⁶ Adliyelere ilişkin bu tür saptamalar, birçok kişinin kendi deneyimleri veya gözlemleri sonucunda yapacakları değerlendirmelerden farklı olmayabilir. Ancak hukuk sisteminin işleyişine ilişkin değerlendirmelerde bilimsel yöntemlerin kullanılmasının hem işleyişe ilişkin iyileştirilmelerin yapılması hem de bu konuda siyasa geliştirilmesi bağlamında taşıdığı değerin altının çizilmesi gerekmektedir. Bu değer, Türkiye’de hukuk alanında yapılan sosyal bilim araştırmalarının eksikliği bağlamında özel bir önem kazanmaktadır.

Ne adil, ne bağımsız, ne tarafsız

Adalet Barometresi anketi sonuçları da vatandaşların mahkemelerle ilgili değerlendirmelerinin genel olarak olumsuz olduğunu ortaya koymaktadır.⁷ Araştırma sonuçları mahkemelerin adilliği, bağımsızlığı, tarafsızlığı gibi konularda katılımcıların

⁴ Kalem, S., Jahic, G. ve Elveriş, E. 2008. Adliye Gözlemleri, İstanbul Mahkemeleri: Fiziksel Şartlar, Duruşmalar ve Gecikmeler. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul. ⁵ Elveriş, İ. 2009. Adalet Hizmeti? İstanbul Adliyelerinde Gözlemler. S. Kalem (der.), Adalet Gözet: Yargı Sistemi Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul. ⁶ Kalem, S. 2009. Yargı Bürokrasisi Gözünden “Vatandaş”. Yargı ve İnsan Hakları Konferansı’nda sunulan tebliğ, 11-12 Eylül, 2009. İstanbul Bilgi Üniversitesi. İstanbul. ⁷ Kalem, S., Jahic, G. ve Elveriş, E. 2008. Adalet Barometresi: Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

yarısından fazlasının olumsuz değerlendirmelerde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, anket sonuçları genel olarak mahkeme deneyimi olan katılımcıların mahkemelerle ilgili değerlendirmelerinin daha olumsuz olduğunu da ortaya koymaktadır ki bu durum vatandaşların mahkemelerde aldıkları hizmetin kalitesi açısından oldukça düşündürücüdür. Diğer taraftan, genel olarak olumsuz değerlendirmelere rağmen katılımcıların yarısından fazlasının yine de anlaşmazlıklarını mahkemelere götürmekten kaçınmayacaklarını belirtmiş olmaları, sistemin vatandaşın gözünde hala bir meşruiyetinin olduğunu göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu durumda, mahkemelerin işleyişi ve genel olarak adli hizmetlerin iyileştirilmesi yolunda atılacak adımlarda bu hususun göz önünde bulundurulması önem kazanmaktadır.

Bu bağlamda projenin üzerinde durduğu önemli bir husus da mahkemelerin işleyişine ilişkin performans kriterlerinin belirlenmesi konusudur. Anket katılımcılarının sistemin

işleyişine ilişkin belirttikleri görüşlerinin daha ziyade olumsuz olması öznel değerlendirmelerin sonucu olarak düşünülebilir. Örneğin, hukuk sisteminin sunduğu hizmetin kalitesine ilişkin yapılan genel değerlendirmelerde kazananın memnun olacağı, davasını kaybedenin ise memnun olmayacağına ilişkin yorumlara oldukça sık rastlamak mümkündür. Ancak bu yaklaşım genel olarak sistemdeki aksaklıkların giderilmesine ilişkin çözüm arayışlarının önünü kesmektedir. Zira kazanmak ve kaybetmek kişiler için farklı anlamlar ifade edebileceği gibi⁸ aynı zamanda memnuniyetin salt “sonuçtan memnun olma hali” üzerinden değerlendirilmesine neden olmaktadır. Oysa Adalet Barometresi anketi, dava sonucunun, “mahkeme deneyiminden memnuniyet”in yarısından azını açıklayabildiğini göstermiştir.⁹ Buradaki en önemli husus, dava sürecinin de en az davanın sonucu kadar önemli bir unsur olduğu ve sürece ilişkin performans kriterlerinin belirlenmesi ve uygulanması sonucunda vatandaşların mahkemelere ilişkin değerlendirmelerinde

⁸ Örneğin bir tazminat davasında kişi 10,000 YTL talep etmiştir ancak mahkeme 5,000 YTL'ye hükmeder. Sonuçta kişi davasını kazanmıştır ancak kendisini kazanmış hissetmeyebilir. Diğer taraftan bir ceza davasında sanık olarak yargılanan kişi ceza alacağına inanıyordur ancak mahkemenin hükmettiği ceza tahmin ettiğinin altında olabilir. Bu durumda kişi davasını teknik olarak kaybetmiş sayılabilir ancak bu sonuç kendisini gene de memnun edebilir. ⁹ Jahic, G. ve Kalem, S. 2009. Vatandaşın Gözünden Mahkemeler: Katılım, Tutumlar ve Güven. S. Kalem (der.), Adalet Gözet: Yargı Sistemi Üzerine Bir İnceleme. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Türkiye’de yargı reformu çalışmalarının temelde hukuk sisteminin iyileştirilmesi adına atılan adımlar olduğunu ve vatandaşın bu sistemden beklentilerini göz önünde bulundurulmadığını gözlemlemek mümkün.

iyileşme sağlanmasının mümkün olabileceğidir.¹⁰ *Süreç adaleti* olarak tanımlanan bu yaklaşım üzerine yapılan çalışmalar, sonuçların yanı sıra- hatta sonuçlardan daha çok- kişilerin yargılama sürecine ilişkin değerlendirmelerinin de genel olarak mahkemelere ilişkin algıları, mahkemelere olan güveni ve mahkemelerden memnuniyeti etkilediğini ortaya koymaktadır.¹¹ Bu noktada öne çıkan husus, süreç adaletini belirleyen faktörlerin ortaya çıkarılmasında “varolan hukuki işlemler ve doktrin çerçevesinde tanımlanan bir adalet”¹² tanımı yerine, adalet hizmetinden yararlananların sürece ilişkin olarak önemli gördükleri hususlara vurgu yapılmasıdır.

Hukuk ve siyaset toplumdan uzaklaşıyor

Günümüzde yargı aktörlerinin birtakım siyasi, hukuki ve toplumsal meselelerde giderek artan bir aktivizm hali içerisinde olduklarını gözlemliyoruz. Tartışmalar hukuk ve siyaset alanlarının, hukuk aktörleri ve siyasetin aktörleri tarafından oldukça geçişli hale getirildiğini gösteriyor. Bu bağlamda da, tartışmalar hem hukukun hem siyasetin meşruiyet zeminlerini nerelerden kurduklarını anlamak adına yol gösterici olabiliyor. İdeal bir tanım çerçevesinde, siyaset kurumunun hem çatışmayı barındırdığı hem de bu çatışmanın uzlaşma zeminini hazırladığı söylenebilir. Hukuk da esasen düzenleyici ve çatışma çözücü bir mekanizma olarak düşünülürse her ikisinin de -en azından teoride- toplumla organik bir ilişkisi olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak Türkiye’de siyasetin de hukukun da zaman

zaman toplumla olan bu ilişkisini unuttuğunu, hatta yok saydığını gözlemlemekteyiz. Bu durum tarihsel bir çerçevede de anlam kazanmakta hiç kuşkusuz. Güçlü devlet geleneğinden gelen bir ülke olan Türkiye’nin siyasi tarihi bize bu gelenek içinde siyasetin, halkın sesini, taleplerini yeterince duymadığını ve toplumsal çatışmaları siyasal zeminde çözmekte başarısız olabildiğini göstermektedir. Siyasetin özellikle 1980 sonrasında tabana inmekte olduğunu ve sivil toplumun artan gücüyle birlikte gündelikleştirildiğini söylemek mümkün ise de, meşruiyet kaynağını halk olarak gördüğünü söylemek hala oldukça zordur. Cumhuriyet tarihi boyunca oynadığı dönüştürücü rol itibarıyla hukukun da topluma yakın duran bir kurum olduğunu söylemek pek mümkün değil. Hukuk aktörlerinin de bu projede dönüşümün en önemli araçları olarak görülmüş olması itibarıyla sistemin halkın talepleri, ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda şekillendiğini söylemek daha da zorlaşmaktadır. Bu bağlamda, hukuk ve siyaset arasındaki bugünkü çatışmalarda her iki alanın da teoride meşruiyetlerinin kaynağı olduğunu iddia ettikleri toplumdan gitgide uzaklaştıklarını gözlemlemek mümkün hale gelmektedir.

Bu noktada, Adalet Gözet projesinin vatandaş odaklı olmasının önemi daha da öne çıkmaktadır. Türkiye’de yargı reformu adı altında yapılan çalışmaların temelde hukuk sisteminin iyileştirilmesi adına atılan adımlar olduğunu ve bu çerçevede de vatandaşın bu sistem içindeki rolünün, bu sistemden beklentilerinin yeteri derecede göz önünde bulundurulmadığını gözlemlemek mümkün. Ancak toplumun beklentilerini, taleplerini, değerlendirmelerini siyasa yapımında dikkate almanın önemi çerçevesinde yargı reformu adına atılan adımları hukuk sisteminin demokratikleştirilmesi bağlamında değerlendirdiğimiz zaman, en baştan vatandaş da sürecin içine dahil eden, vatandaşın talepleri, beklentileri doğrultusunda şekillenen bir reform yapmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle 1990’lardan sonra önem kazanmaya başlayan katılımcı demokrasi anlayışında demokrasinin salt oy verme pratiği üzerinden değil çok daha geniş katılım alanlarını kapsayacak bir yönetim biçimi olarak düşünüldüğü de göz önünde bulundurulunca, hukuk sisteminin işleyişine vatandaşın gözünden bakabilmeyi demokratik sistemin işleyişine katılmanın başka bir boyutu olarak düşünmek mümkün hale gelmektedir.

¹⁰ Sürecin önemi de kazanmak-kaybetmek ekseninde değerlendirilecek olursa, örneğin tazminat davasında kişi davasını kazanabilir ve hatta mahkeme istediği miktarda tazminata hükmetmiş de olabilir ancak tüm bu dava süreci üç yıl sürmüştür. Bu durumda, hem alınan tazminatın ekonomik anlamda değeri düşmüş olabilir hem de bütün bu sürecin kişi için sürekli mahkemelere gidip gelmek anlamında yıpratıcı olmuş mümkündür. ¹¹ Tyler, T. 1990. Why People Obey the Law. Yale University Press. New Haven, CT. ¹² Silbey, S. S. 2005. After Legal Consciousness. Annual Review of Law and Social Science 1: 323-368.

“ADALET GÖZET” SORUMLULUĞU

Turgut Tarhanlı¹
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Adalet Gözet projesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi bünyesinde gerçekleştirildi. Merkez, bu Üniversite çatısı altında, 2000 yılından beri faaliyette bulunan akademik bir birimdir. 12 araştırmacının katkıları ve yedi Çalışma Grubu ile faaliyette bulunur. Kuruluşundan beri gerçekleştirilen ve tümü insan hakları alanında, Bakanlıklar, mesleki kuruluşlar, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin de bulunduğu çok geniş bir çevreyle yakın işbirliği içinde, insan hakları hukuku eğitimi veriyor, insan hakları alanında araştırmalar yapıyor, Türkiye’nin bu alana ilişkin uygulaması konusunda, uluslararası örgütler ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin talep ettiği bilgilerin sağlanmasında destek sunuyor, insan hakları hukuku alanında akademik toplantılar düzenliyor ve 2001 yılında, Bilgi Üniversitesi bünyesinde başlatılan, Türkiye’nin ilk ve tek İnsan Hakları Hukuku konulu Yüksek Lisans programının yürütülmesinde de akademik katkı sağlıyor.

Hukuk, son tahlilde, insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesiyle ilgilidir. Bu ilişkiler, elbette çok farklı ölçekte ve çok farklı biçimlerde ortaya çıkabilir. Ama asıl hedef, insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde, diğer “düzen sağlama” araçlarının ve bu arada, her anlamda “gücün” değil, hukukun öncelikli bir değer kazanmasıdır. Bu, elbette, hukuk kurallarının oluşumu ve niteliği kadar, onlar sayesinde, haklarımızı gerçekten koruyabilecek ve aramızdaki uyuşmazlıkları gerçekten çözümleyebilecek bir “güce” sahip olmamızla da ilgilidir.

Adalet Gözet projesinin odak noktası, özellikle adalet

Asıl hedef, insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde, diğer “düzen sağlama” araçlarının ve bu arada, her anlamda “gücün” değil, hukukun öncelikli bir değer kazanmasıdır.

teşkilâtının işleyişi merkezinde, hukukun bu işlevinin ne ölçüde yerine getirildiğinin sorgulanması ve tahliliyle ilgilidir. Kısaca, Türkiye vatandaşları olarak, kendimizi, adalet hizmetlerinin sunduğu imkânlar sayesinde, ne kadar “güçlenmiş” kabul edebiliriz? Bu soruya verilecek farklı cevaplar olabilir ve bunlar, o toplumdaki genel ilişkiler düzeni, hatta siyasi rejim tartışmaları bakımından varılacak sonuçlara zemin oluşturur.

Adalet Gözet adı, bu projeyi gerçekleştiren ekibin yaratıcılığının bir ürünü ve bu projeye hedeflediğimiz çifte anlamı içinde barındırdığı kanısındayım.

“Gözet” sözcüğü, “gözetlemek” fiiliyle bir anlam yakınlığı içinde, bir takip, izleme eylemini hatıra getiriyor. Bunu, bilinçli ve bilgili bir takip ve eleştirel tutumun önemsenmesi şeklinde düşünmek gerekir. Ama bu bakış, aynı zamanda, adalet mekanizmasının “gözetilmesi” vurgusuyla da içiçedir. Belki, bu yaklaşımı, adaletin, gözetilmesi için izlenmesi, incelenmesi, gerekiyorsa eleştirilmesi şeklinde açıklamak da mümkün olabilir.

Hukuk dünyasında bilinen bir Latince özdeyişin anlamını bu bağlamda hatırlamakta fayda var: *Vigilantibus et non dormientibus jura subveniunt*. Türkçe çevirisiyle, “Hukuk, bilinçli olanlara yardım eder, yoksa hakları konusunda yatıp uyuyanlara değil.”

Adalet Gözet projesi, demokratik bir toplumda, adalet sisteminin gözetilmesini ve toplumun gözettiği bir adalet anlayışının ilişkilerimizdeki etkisinin önemini birbirinden ayrı düşünmeksizin, bu birlikteliği bilinçli bir sorumluluğun ifadesi olarak dikkate alıyor

¹ Hukuk Fakültesi Dekanı ve İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü.

Bonk rl k Anıtı

WORLD yaz
bir boşluk bırak
T.C. kimlik
numaranı Turkcell
4421'e
g nder

Tam 18 yıldır en çok yerde,
en çok kişiye, en çok kazandıran kart...
Türkiye'nin en bonk r kartı.

 YapıKredi

Türkiye'nin en bonk r kartı

WORLD

444 0 444
worldcard.com.tr

ADİL YARGILANMA HAKKI BAĞLAMINDA ÇELİŞMELİ YARGILAMA İLKESİ¹

Mert Namlı
İstanbul Üniversitesi

Yargılama faaliyeti, hukukun vatandaşlara görünen yüzüdür. Yargılama faaliyeti içinde bireyin adil yargılanma hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) adaletin belli bir yargısal sürecin sonunda tecelli etmesinin sağlanması ve güvence altına alınması amacı ve hedefi çerçevesinde düzenlenmiştir.

Yargı bağımsızlığını, usul kurallarının tarafların haklarını güvence altına almasını, davaların makul sürede tamamlanmasını içeren adil yargılama hakkı, aynı zamanda devletin yerine getirmekle görevli olduğu bir ilkedir.

Adil yargılanma hakkının bireye üç grupta toplanabilecek hak ve güvenceler sağlar: İlk hak grubu, mahkemeye başvurma hakkıdır. Mahkemeye başvurma hakkı tek başına yeterli korumayı sağlayamayacaktır; aynı zamanda “somut ve etkin mahkemeye başvurma hakkı”nın sağlanmış olması gereklidir. Bu hakkın uygulamada da garanti altına alınmış olması gerekir. Burada devlete, hakkın kullanılmasına yönelik pozitif yükümlülükler yüklenmektedir.

Adil yargılanma hakkı ikinci olarak, hakkaniyete uygun şekilde yargılanma güvencesini içerir. Bu da öncelikle kurumsal güvencelerin yerine getirilmesini gerektirir. Kurumsal güvenceler, yargılamayı gerçekleştirecek mahkemenin kanunla kurulmuş olmasını, mahkemenin olay bakımından görev ve yer bakımından yetki alanının belirlenmiş olmasını gerektirir. Mahkemeler, kanunla kurulmuş olmasının yanında, bağımsızlık ve tarafsızlık güvenceleriyle de donatılmış olmalıdır.

Hakkaniyete uygun şekilde yargılanma, kurumsal güvencelerin yanı sıra usûlî güvenceleri de gerektirir. Usûlî güvencelerin

ilki, yargılamanın kural olarak alenî yapılmasıdır. Yargılamada, çelişmeli yargılama ve silâhların eşitliği ilkelerine de uyulmalıdır. Yargılamanın laik bir karaktere sahip olması da, hakkaniyete uygun şekilde yargılanma hakkının ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Adil yargılanma hakkı bireye, gerekçeli bir karar elde etme hakkını tanır. Ayrıca, tüm bu güvencelerle donatılan yargılama “mâkul bir süre içinde” tamamlanmalıdır.

**Yargı bağımsızlığını,
usul kurallarının
tarafların haklarını
güvence altına almasını,
davaların makul sürede
tamamlanmasını içeren
adil yargılama hakkı,
aynı zamanda devletin
yerine getirmekle
görevli olduğu bir
ilkedir.**

Bu yazının konusunu oluşturan çelişmeli yargılama, adil yargılanma hakkının unsurlarından biridir. Çelişmeli yargılama ilkesi, bir dâvada tarafların ve dâvaya katılanların, hâkimin kararını etkileyebilecek tüm tespit ve belgeler hakkında bilgi sâhibi olmaları ve bunları tartışma imkânlarını içerir. Aşağıda kısaca, çelişmeli yargılamanın iki ana unsuru olan bilme ve tartışma haklarının, Türk hukukundaki mevcut durum ve parlamento gündeminde bulunan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'ndaki durumu değerlendirilecektir.

¹ Bu yazı Mert Namlı'nın TÜSİAD'ın **En İyi Genç Hukukçu** ödülünü kazandığı “Medeni Usul Hukuku'nun Yasama Üstü Kaynakları Çerçevesinde Fransız ve Türk Hukukunda Çelişmeli Yargılama İlkesi” başlıklı çalışmasına dayanmaktadır.

Bilme hakkının tam olarak sağlanabilmesi, bu hakkın yerine getirilme şekliyle doğrudan ilişkilidir. Bilme hakkı, bu hakkın konusunu teşkil eden unsurların tebligat yoluyla muhataba bildirilmesini veya muhatabın bunları dâva dosyasını inceleyerek öğrenmesini içerir.

Çelişmeli yargılama ilkesi, bir dâvada tarafların ve dâvaya katılanların, hâkimin kararını etkileyebilecek tüm tespit ve belgeler hakkında bilgi sâhibi olmaları ve bunları tartışma imkânlarını içerir

Türk hukuk uygulamasında Yargıtay, Tebligat Kanunu ve Tebligat Tüzüğü'nde yer alan düzenlemelere hassasiyet göstermektedir. "Dâva dosyasını inceleme hakkı"na baktığımızda ise sorunlar belirmektedir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK)'nın 157. maddesine göre dâva dosyasını, yalnızca iki taraf ve onların vekilleri inceleyebilecek olup; bunların dışındaki üçüncü kişiler, örneğin fer'î müdâhil, dâva dosyasını inceleyememektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda (Tasarı) ise fer'î müdâhile ve dâvayla ilgili olan üçüncü kişilere bu imkânın tanınması isabetlidir.

Çelişmeli yargılamanın ikinci unsuru olan tartışma hakkının kullanılabilmesi için, taraflar arasındaki davanın özü olan mesele bağımsız ve tarafsız bir hâkim önünde ve aleni olarak görülmelidir. Bu açıdan, HUMK'ta olduğu gibi aleniyet ilkesinin istisnalarının dar tutulması olumlu olarak görülebilir. Ancak bu durum, bireyin özel hayatının gizliliğinin zedelenmesinden endişe etmesine ve bu nedenle yargıya başvurmakta tereddüt etmesine yol açabilir. Bundan dolayı, özel hayatın gizliliğinin ve küçüklerin korunmasının kesin olarak gerektirmesinin de aleniyet ilkesinin sınırlanabileceği hâller olarak kanunda düzenlenmesi gerekmektedir.

Bilme ve tartışma haklarının tam olarak sağlanabilmesi bakımından karşılaşılabilecek ciddi sorunlardan biri de "dil"dir. HUMK'ta tercüman hakkı veya zorunluluğu yalnızca

tanıkların dinlenmesinde geçerlidir. Tasarı'da da tercüman hakkına ilişkin genel bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Bu arada Tasarı'da tanıkların dinlenmesine ek olarak sağır ve dilsizlerin yemini hakkında yeni bir hüküm eklenmiş olması yerindedir.

Çelişmeli yargılama ilkesi açısından önemli bir konu da adli yardımdır. HUMK m. 465'e göre, bir kimsenin adli yardımdan yararlanabilmesi için yargılama giderlerinin yapılması hâlinde kendisinin ve ailesinin geçiminin önemli ölçüde sıkıntıya düşecek olması ve bu kimsenin iddiasında haklı olduğu yönünde hâkimde yaklaşık bir kanaat oluşması gereklidir. Bu şartlar, adli yardım kurumunun uygulama alanını gereğinden fazla sınırlandırmaktadır. Ayrıca adli yardımdan gerçek kişiler dışında sadece "hayır kurumları" yararlanabilmektedir. Oysa sendikalar da yeterli maddî imkândan yoksun bulunmaları hâlinde adli yardımdan yararlanabilmelidir.

Yabancıların adli yardımdan yararlanmasında da sorunlar vardır. Türkiye'de bir yabancı'nın adli yardımdan yararlanabilmesi için, kendi ülkesinde Türk vatandaşlarının adli yardımdan yararlanabildiğini ispat etmesi gerekmektedir. Böylece Türk Hukuku, bireyi, vatandaşı olduğu devletin hareketinden sorumlu tutmaktadır. Tasarı da adli yardım açısından herhangi bir ilerleme sağlamamaktadır.

Medeni usul hukukunu düzenleyecek olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı henüz parlamento gündemiyken, çelişmeli yargılama ilkesinin AİHS'deki kapsamıyla değerlendirilmesi ve Tasarı'daki yerini bulması uygun olacaktır.

Sonuç olarak, çelişmeli yargılama ilkesi, adil yargılanma hakkının bir unsuru ve Türk iç hukuku açısından bağlayıcıdır. Medeni usul hukukunu düzenleyecek olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı henüz parlamento gündemiyken, çelişmeli yargılama ilkesinin AİHS'deki kapsamıyla değerlendirilmesi ve Tasarı'daki yerini bulması uygun olacaktır.

SEÇMEN-MİLLETVEKİLİ BAĞINI GÜÇLENDİRMEK

Seyfettin Gürsel
Bahçeşehir Üniversitesi

Türkiye uzun süredir siyasal sistemini tartışıyor. 12 Eylül rejiminin dayattığı Anayasa, siyasal partiler yasası ve seçim sistemi, demokrasisini çağdaşlaştırmak isteyen Türkiye'ye dar geliyor. Ancak toplumun çoğunluğunun üzerinde anlaştığı bir reform yönü, bir ilkeler bütünü de yok. Yeni Anayasa'da laiklik ve bireysel özgürlükler nasıl bağdaştırılacak? Kuvvetler ayrılığı nasıl sağlanacak? Cumhurbaşkanı "Bay Başkan" a mı dönüştürülecek, yoksa klasik parlamenter düzene mi geri dönecek? Seçim sisteminde yönetim istikrarını göz ardı etmeksizin temsil adaleti nasıl sağlanacak? Parti içi demokrasi nasıl geliştirilecek? İstikrar adına milletvekillerinin parti liderlerine mutlak itaat rejimine son verilebilecek mi?

Bu sorulara partiler ve sivil toplum kuruluşları çok farklı yanıtlar veriyorlar. Ama diğer yandan da siyasal reform süreci başlamış durumda. 2007'de cumhurbaşkanı seçiminin yarattığı kriz cumhurbaşkanlarının halk oyuyla seçilmesini siyasal sistemimize dahil etti. Yeterince olgunlaştırılmadan alınan bu kararın yaratacağı zincirleme sonuçlar henüz algılanmış değil. Anayasa değişikliği paketinin siyasal tansiyonu yükselttiği ortamda Başbakan'ın başkanlık sistemini gündeme getirmesi rastlantı sayılmamalı. Cumhurbaşkanlarını halk seçecekse, tüm sistemi yeniden gözden geçirmek zorundayız. En başta da seçim sistemini

Görüş'ün geçen sayısında seçim sistemi reformunun yönü hakkında görüşlerimi ifade etmiştim. İktidar partisi yüzde 10'luk ülke barajını değiştirmeye niyetli görünmüyor. Gerekçe olarak da barajı düşürmenin siyasal istikrarsızlığa yol açacağını iddia ediyor. Siyasal istikrarsızlık barajı düşürmeden de gündeme gelebilir. Eğer siyasal istikrarsızlıktan seçim sonrasında pazarlıkla zoraki kurulan tutarsız koalisyon hükümetleri kastediliyorsa, bunu oy dağılımı belirleyecektir. Yok eğer yüzde 40'ın altında bir oy oranıyla yeniden iktidara gelmek isteniyorsa, bu sonucun da meşruiyet sorunları yaratacağını yazımda özellikle vurgulamıştım.

"Çıkmayan candan umut kesilmez" hesabı, seçim sistemi reformu için henüz geç değil. En az Haziran sonuna kadar zaman var. Benim için ideal olmayan, ancak üzerinde nispeten geniş bir görüş birliği sağlanabileceğini düşündüğüm "Barajsız Daraltılmış Bölgele Karma Sistem"i tartışmamız gerekiyor. Hatırlatmak gerekirse, milletvekili sayısını 600'e çıkartıp, 100'ünün ülke genelinde tam nispi usulle, kalan 500'ünün de mevcut D'Hont usulüyle daraltılmış seçim bölgelerinde belirlendiği bu sistemde ülke barajından ve yarattığı gerginlikten tamamen kurtulabiliriz.

Anayasa değişiklik paketinin siyasal tansiyonu yükselttiği ortamda Başbakan'ın başkanlık sistemini gündeme getirmesi rastlantı sayılmamalı. Cumhurbaşkanlarını halk seçecekse, tüm sistemi yeniden gözden geçirmek zorundayız. En başta da seçim sistemini...

Bu seçim sistemi ülke genelinde seçmen desteğine sahip küçük partilere asgari ölçüde temsil olanağı sağlarken, bölgesel seçmen desteğine sahip partilere de hak ettikleri milletvekilliklerini kazanmalarını sağlayacaktır. Bu özelliklerin çok daha ileri bir demokratik temsil sağlayacağından kuşku yok. Bu sistem yüzde 40'ı aşmayı başaran birinci partiyi yine tek başına iktidar yapacak özelliklere sahip. Yani yönetim istikrarını da belli koşullarda sağlamaya muktedir. Ama aynı zamanda yüzde 30'larla tek başına iktidara da izin vermeyecek özellikte.

Bu sistemin demokrasiye bir diğer katkısı da, daraltılmış seçim çevreleri sayesinde seçmen milletvekili bağıını güçlendirmesi olacaktır. Mevcut sistemde milletvekillerinin büyük çoğunluğu 5-6'nın üzerinde milletvekiline sahip seçim çevrelerinde seçilmektedir. Hele büyük kentlerde seçim çevresi boyutu 10 milletvekilini aşmakta, İstanbul ve Ankara'da ise bu sayı 30'u geçmektedir. Bu durum, son tahlilde parti liderlerinin belirlediği aday listeleri ile birleşince, seçmen salt tercih ettiği partiye ya da lidere oy verir hale gelmekte, kimi seçtiğini bilememekte, dolayısıyla seçtiği milletvekilleri üzerinde de herhangi bir denetim kuramamaktadır.

Bu tarz seçimde sadece milletvekillerinin seçmen tarafından denetlenmesi değil, milletvekillerinin siyasal "kalitesi" de oy davranışlarında rol oynayan etken olmaktan çıkmaktadır.

Milletvekilinin seçmenle bağıını en güçlü biçimde kuran sistem hiç kuşkusuz tek milletvekilinin seçildiği dar bölgedir. Benim için ideal seçim sistemi reformu da, 100 milletvekilinin ülke genelinde seçileceği, 500'ünün ise dar bölgelerden iki turlu seçimle belirleneceği sistemdir. Bu sistem seçmenin milletvekili üzerindeki denetimini sağladığı kadar, milletvekilinin kimliğinin de seçilmek için büyük önem kazandığı ortamı yaratacaktır. Nitekim, adaylar seçilmek için, özellikle ikinci turda ilk turda kendilerine oy vermeyen seçmenlerin de desteğini almak zorundadırlar.

İki turlu sistem bugün için gündemde değil. Buna karşılık yukarıda tanımlanan "Barajsız Daraltılmış Bölge Karma Sistem" in seçmen-milletvekili bağıını ve milletvekili "kalitesini" önemli ölçüde güçlendirmesi beklenir. En fazla 5-6 milletvekilinin seçileceği dar bölgelerde ilk iki sıra, bilemediniz 3. sıra adayları önem kazanacaktır. Seçmen bu adayları daha yakından tanımak ister. Aynı zamanda partiler

de bunu bileceklerinden, adaylarını ön plana çıkaran bir kampanya yürütmek zorundadırlar. Adayların ön plana çıktığı bir kampanyada da, adayların "kalitesi" önem kazanacaktır. Seçimlerden sonra seçmen oy verdiği milletvekilinin parlamento performansını daha yakından izleyebilir, gerektiğinde bireysel ya da toplu olarak milletvekilinin siyasal davranışlarını etkimle yollarını bulabilir.

Seçmen ile milletvekili arasındaki bağı güçlendirecek, milletvekillerinin parti liderlerine karşı daha "kişilikli" davranmalarını destekleyecek önseçim ile

tercihli oyun da seçim sistemi reformuna dahil edilmesi çok iyi olur. Önseçime kimi partilerde zaman zaman başvurulsa da, seçim parti delegelerinin katılımıyla gerçekleştiğinden, "delege ağalığı" sendromu nedeniyle istenilen katılımcı demokratik sonuçlara çoğu zaman ulaşamamaktadır. Bu bakımdan önseçimleri tüm parti üyelerinin katılacağı seçimlere dönüştürmek gerekiyor.

Seçmenlerin adayların belirlenme sürecine katılmaları ise tercihli oyla sağlanabilir. Türkiye bu sistemi denedi ve bence olumlu sonuçlar da aldı. Ama liderlik rejimi ağır bastığından tercihli oya son verildi. Seçmenlerin partilerine oy verirken aynı zamanda adaylar arasında da tercihte bulunabilmeleri, hem milletvekili adaylarının daha dikkatli seçilmesini sağlayacak, hem de seçmen-milletvekili bağıını güçlendirecek sonuçlar doğuracaktır. Tercihli oyun, partilerin ihtiyaç duyduğu ancak taban politikasının içinde olmayan uzmanların milletvekili seçilmelerini engelleyeceği doğrudur. Bu sakıncayı aşmak için, ülke genelinde seçilecek 100 milletvekili unsurunu seçim sistemine mutlaka dahil etmek gerekiyor. Bu 100 milletvekili sayesinde partiler seçilmesini istedikleri adayları rahatlıkla seçtirebilirler.

BİREYİN SİYASETE KATILIMI VE ÖNSEÇİM

Serkan Ersöz

Siyasi Reformlar Bölümü Sorumlusu, TÜSİAD

Siyasi partilerin aday belirleme süreçlerinde üyelerin söz haklarının olması, partilerin iç işleyişlerinde parti üyelerinin iradesinin ne ölçüde etkin olduğu sorununun parçasıdır. Üyeler, siyasi partilerin adeta hücreleri olarak nitelendirilebilecek temel yapı taşlarıdır. Siyasi partilerin, temel fonksiyonların biri olan, bireylerin “iktidarın kullanılmasına katılmaları”nı sağlama fonksiyonunu tam olarak yerine getirebilmeleri, partilerin üyelerin, dolayısıyla vatandaşların katılımına açık olmasına bağlıdır.

Demokratik partilerde, parti yöneticileri ve organları, üyeler tarafından belirlenir, parti politikaları kongrelerde, farklı eğilim-fraksiyonların taraf olduğu tartışmalar sonucunda oluşur. Parti disiplini tüm partiler için geçerli olan bir vakıdır fakat, parti disiplini bir partiyi demokratik yapıdan otokratik yapıya geçiren adım değildir. Bir partinin otokratik karakterde olması, yönetici kadroların ve parti politikalarının, bir grup parti ileri geleni tarafından belirlenmesidir. Dolayısıyla parti örgütünün ve varsa parlamento grubunun, üyelerce oluşturulmuş olan parti politikalarına uygun davranması şeklinde beliren disiplin ile, bir partinin otokratik olması farklı durumlardır.

1965 tarihli yayınlanan Siyasi Partiler Kanunu’nun, “önseçim” başlıklı 29. maddesi, TBMM üyeliği için yapılacak seçimlerde, siyasi parti adaylarının, her seçim bölgesinde, parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılacağı bir önseçimle tespit edilmesini öngörürdü.

Siyasi partiler ile üyeleri arasındaki bağın gücünü, seçimlerde gösterilen parti adaylarının belirlenmesinde söz sahibi olan kişi ve organlara bakarak anlamak mümkündür. Parti adaylarının belirlenmesinde son seçicinin parti yönetimi olması, önseçimin şeklen bile uygulanmaması elbette otokratik bir yapının varlığına işaret eder. En azından parti üyelerinin katılımı ile yapılan önseçimlerin, aday belirlemede en demokratik yöntem olduğu açıksa da, önseçimin yerindeliği yine de tartışma konusudur.

Önseçime karşı ileri sürülen tezler şunlardır:

- Bir önseçime katılacak kadar partiye bağlı üyelerin ideolojik olarak genellikle daha katı tutumlu kişiler olacağı, dolayısıyla parti içindeki kuvvetli (katı) bir fraksiyonunun tercihinin üstün geleceği...
- Önseçim sürecinin farklı fraksiyonlar arasında uzlaşma yerine, parti içindeki uyuşmazlık noktalarını ön plana çıkaracağı ve partiyi fraksiyonlardan birinin görüşü yönünde kesin karar vermeye sevk edeceği...
- Önseçimin, partinin tecrübeli ve görece nitelikli kişilerden oluşan yönetim kadrolarının tercihinin ikinci plana iteceği, partiyi bu bilgi ve tecrübeden yoksun bırakacağı...
- Önseçim tartışmalarının, partilerin politikalarına yoğunlaşması gereken kamuoyu ilkesini, üyelerin kişilikleri üzerindeki tartışmalara kaydıracağı...

Bu itiraz noktalarına karşı ise, önseçimi destekler şekilde aşağıdaki tezler ileri sürülmektedir:

- Partinin tüm üyelerine açık olan bir önseçimin, seçimde kazanma şansı daha yüksek olan adayın belirlenmesi ihtimalini kuvvetlendireceği...
- Önseçimlerin, demokratik tartışmayı resmi seçim dönemi öncesinde başlatacağı ve seçim döneminde konuların detaylarına girilmesini sağlayacağı...
- Önseçimin, belirlenen adaya, seçime giderken bir meşruiyet ve dolayısıyla ek bir güç sağlayacağı...
- Önseçimlerin, parti yönetimlerini elinde bulunduran kadroların,

aynı görüşten kişileri aday göstererek, farklı görüşlerin ifade edilmesini engellemesi tehlikesini azaltacağı...

- Önseçimlerin parti üyelerine, katılım ve parti politikalarını doğrudan etkileme imkanı tanıyacağı...

ABD’de önseçim

Önseçim uygulamasının en bilinen ve istinasız bir devamlılıkla uygulanan örneği, başkanlık seçimi öncesi yapılan, aylara yayılan ABD’deki önseçim sürecidir. ABD uygulaması, açık, yarı-açık ve kapalı önseçimler olmak üzere, eyaletlere göre farklılık gösterir. Açık önseçim, tüm seçmenlerin oy kullanabildiği usulü; yarı-açık önseçim, parti üyelerinin yanı sıra başka bir partiye üye olmayan seçmenlerin de oy kullanabildiği usulü; son olarak kapalı önseçim ise, yalnızca parti üyelerinin oy kullanabildiği usulü ifade eder. Her üç usulün ortak noktası, her bir seçmenin, yalnızca bir partinin önseçiminde oy kullanabilmesidir.

ABD’deki önseçimlerin, uzun bir süreye yayılması ve her eyalette kampanya düzenlenerek yapılması, federal yapıya, ülkenin büyüklüğüne ve seçmen sayısının fazlalığına bağlanabilir. Başka bir ülkede bu uygulamanın tekrar edilmesi beklenmez. Fakat bu sürecin, adayların tanınması, görüşlerinin uzun bir dönem içinde tartışılması ve bir ön elemeye tabi tutulmaları açısından sağladığı faydaya bakarak bazı dersler çıkarılabilir.

Fransa’da önseçim

Önseçim konusu, Fransa’da da yakın zamanda gündeme gelmiştir. Sosyalist Parti’nin 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimindeki mağlubiyeti üzerine, Ségolène Royal’in doğru aday olup olmadığı ve adayı belirleyen kapalı önseçim usulünün yerindeliği tartışmaya açılmıştır. Öyle ki, bu konuda bir kamuoyu araştırması yapılmış ve alınan yanıtlar tüm seçmenler, Sosyalist Parti seçmenleri ve sol görüşlü seçmenler olarak ayrıca değerlendirilmiştir. Araştırmadan çıkan sonuç, tüm seçmene sorulduğunda sosyalistler için 2007’de parti üyelerinin belirlediği aday olan Ségolène Royal’in ikinci sırada olduğu, en iyi adayın ise Dominique Strauss-Kahn olduğu şeklindedir. Önemli bir nokta da, tüm sol seçmenin yaptığı sıralamanın, parti üyelerinin yaptığı ile aynı olması ve Royal’in birinci gelmesidir. Araştırma, açık bir önseçim ile belirlenen adayın, seçilme şansını arttırabileceğine dair küçük bir işarettir.

İtalya’da önseçim

Açık önseçim, özellikle Cumhurbaşkanlığı veya belediye başkanlığı gibi, bir kişinin belli bir göreve seçileceği seçimler öncesi, partilerde tüm seçmenlere sempatik gelen adayın belirlenmesini

sağlayan ve adayın seçimi kazanma şansını arttıran bir yöntemdir. Örneğin İtalya’da sol ittifakın kazandığı 2005 seçimleri öncesinde, Romano Prodi’nin başbakan adayı seçildiği önseçime 4,600,000 kişi katılmıştır. Açık önseçim ayrıca, önseçimlerin doğurabileceği sakıncalar arasında en ciddi olanına, yani önseçimin parti içi mücadeleye dönüşmesi ihtimaline karşı da son derece etkili bir çözüm olarak belirmektedir.

Türkiye’de 1965’de önseçim vardı

Peki Türkiye’de aday belirlemenin geçmişi nasıldır? 1965 tarihli yayınlanan Siyasi Partiler Kanunu’nun, “önseçim” başlıklı 29. maddesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için yapılacak seçimlerde, siyasi partilerin gösterecekleri adayların, her seçim bölgesinde, parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılacağı bir önseçimle tespit edilmesini öngörürdü. Önseçimler parti üyelerinin katılımı ile, il seçim kurullarının denetiminde yapılırdı.

1986 yılında yapılan değişiklikle, Siyasi Partiler Kanunu aday belirlemede partilerin farklı usuller tespit edebilmesine ve aday belirlemelerde merkez yoklamasının da uygulanabilmesine cevaz vermiştir. Bugünkü uygulamada, partiler ihtiyari olarak önseçim yapabilirler, fakat tercih etmezlerse -ki neredeyse hiç tercih etmemektedirler- merkez yoklaması ile adaylarını belirleyebilirler.

Siyasi partilerin faaliyetlerinin her adımını düzenleyen kapsamlı bir siyasi partiler mevzuatı yerine, partileri iç işleyişlerinde özgür bırakmanın doğru olduğu ileri sürülebilir. Fakat, bir örneğini aday belirleme yönteminde gördüğümüz, üyelerin iradesine dayanmayan, kapalı devre siyasi parti pratiği, Türkiye’de hâlâ, hukuk eliyle bazı demokratik mekanizmaların zorunlu kılınmasına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Tıpkı, kadınların temsili için kota uygulamasının getirilmesi gerektiği gibi... Giderek katılan ve dışarıya kapanan yapıların kendiliğinden değişmesini beklemek, umutsuz bir bekleyişe dönüşebilir.

1965 yılında yapılan Siyasi Partiler Kanunu’nun önseçimlerle ilgili düzenlemesine dönmek ve adayların belirlenmesinde, parti üyelerine belirleyici rol vermek gereklidir. Önseçimin sağlıklı işlemesi için, mevzuatın üye kayıtları ve parti teşkilatlarına ilişkin hükümleri parti içi demokrasiyi sağlayacak şekilde gözden geçirilmelidir. Üyelerle yapılacak önseçimlerin bir süre uygulanmasından sonra belki Türkiye de, olgunlaşmış demokrasilerde olduğu gibi açık önseçimi tartışacak aşamaya gelir.

STK'LAR SOSYAL HARCAMALARI DÜZENLİ İZLEYECEK

Türkiye’de ilk kez 30 STK biraraya gelerek, kamu kaynaklarından, sosyal koruma, çocuk, gençlik, eğitim ve askeri harcama gibi alanlara ne kadar kaynak ayrıldığını araştırdı. Tüm masraflarını kendi ceplerinden karşılayarak yaptıkları bu araştırmayı sürekli bir “izleme”ye dönüştürmeyi amaçlayan STK’lar elde ettikleri bilgiyi, milletvekillerini ve kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla her yıl düzenli olarak açıklayacaklar. Yapılan çalışma hakkında Görüş dergisinin sorularını, bu olşumun proje koordinasyonu ve iletişim sorumlularından Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi, Prof. Nurhan Yentürk yanıtladı

kaynakların izlenebilmesi, politikaların etkinliğinin ve alternatiflerinin tartışılabilmesi için zorunlu.

Uluslararası çalışmalara ve ağılara Türkiye’den sık sık katılan STK’lar bir çok ülkede STK’ların kamu harcamalarını izleme gruplarının ve ağlarının yaygınlığının farkındalar ve bunu ülkemizde gerçekleştirmek uzun zamandır üzerinde konuşulan bir ihtiyaçtı.

İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi (Bilgi STK), STK’ların ihtiyaç duydukları alanlarda eğitim programları düzenleyen ve yazılı/görsel malzeme üreten bir kurum. Ben bu kurumun müdürüyüm ve iktisatçıyım. Gelen talep üzerine 2009 yılında Kamu Harcamalarını İzleme Eğitim programı açtık ve 40’ye yakın STK temsilcisiyle yüzyüze ve on-line eğitimler gerçekleştirdik.

Böyle bir çalışma yapmaya sizi iten nedir?Dünyada bu çalışmaların benzerleri var mı? Nasıl gerçekleştiriliyor?

Türkiye’de kadın, gençlik, çocuk, çevre, sosyal haklar alanında çalışan bir çok güçlü sivil toplum örgütü var. Bunlar bir yandan çalıştıkları alanlarda gördükleri sorunların çözümü için çaba harcarken bir yandan ilgili kamu kurumları ile alanda bir araya geliyorlar, çalışıyorlar, modeller öneriyorlar.

Bu STK’lar gençlik, çocuk, sosyal haklar gibi alanlarda kendi yaptıkları ya da yapılmasını önerdikleri çalışmaların maliyetlerinin ne olduğunu gayet iyi bilirlerken, kamunun söz konusu alanlara ayırdığı kaynakları izleyebilecekleri bilgiye ulaşamıyorlar.

Ve ne yazık ki STK’lar kadar, milletvekilleri de bu tür sosyal alanlara yapılan harcamaları ayrıntılı olarak görmeden TBMM’nde sürdürülen bütçe görüşmelerine katılıyorlar. Halbuki sosyal denge amacıyla uygulanan politikalara ayrılan

Verilere nasıl ulaştınız. Bu verilere herkesin ulaşması mümkün mü?

Milletvekillerine yolladığımız mektupta yer alan verilerin dayandığı yedi adet kılavuz ürettik. Bu kılavuzları üretmek 20 ayımızı alan bir çalışma oldu. Bu kılavuzlar bir çok akademisyen, bürokrat ve STK’nın katkılarıyla gerçekleşti. Bu kılavuzlar internet sitemizde yayınlanıyor (<http://stk.bilgi.edu.tr/Butce.asp>). Öncelikle sosyal yardım, sağlık ve sosyal güvenlik alanını kapsayan “sosyal koruma” alanında ve askeri alanda daha önce çalışmalar yapmış akademisyen ve uluslararası kuruluşlarla çalıştık. Sosyal koruma alanında ESSPROS (Avrupa Birleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi)’nin askeri alanda da SIPRI (Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü)’nün yöntemlerine bağlı kaldık.

İzleme kılavuzu ürettiğimiz her alanla ilgili olarak, yayınlanmayan verileri saptadık ve bu verileri yazışmalar ve görüşmeler yoluyla ilgili kamu kurumlarından talep ettik. Kurumların aslında ellerinde bulunan ve yayımlanmayan verileri almakta bürokrasiden (DPT, Maliye Bakanlığı ve Hazine) çok yardım aldık. Aslında şunu belirtmek gerekir, Merkezi Yönetim Bütçesi açısından verilere ulaşma sorununun büyük oranda aşılabildiğini görmekteyiz. Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile çok yıllık bütçelemeye geçiş ve Orta Vadeli Mali Plan (OVMP) hazırlanarak gelecek üç yıla ilişkin gelir ve gider tahminlerinin hazırlanıyor olması verilere ulaşım ve izleme sürecini kolaylaştırdı. Ancak Merkezi Yönetim bütçesi dışında kalan kurumlar açısından zorluklar devam ediyor. Özellikle askeri alandaki fonlar ve vakıf olarak örgütlenmiş kurumların harcamalarının izlenmesinde önemli sorunlar var.

Gençlik, çocuk, engelli alanında ise uluslararası kabul görmüş yöntemler olmadığı için harcama yapan tüm kamu idarelerinin verilerini biraraya getirmeye çalıştık.

Milletvekilleri sosyal alanlara yapılan harcamaları ayrıntılı olarak görmeden bütçe görüşmelerine katılıyorlar. Halbuki sosyal denge politikalarına ayrılan kaynakların izlenebilmesi, politikaların etkinliğinin ve alternatiflerinin tartışılabilmesi için zorunlu.

Katılımcı kuruluşlar bu çalışmayı gerçekleştirirken kendileri de bir değişim geçirdiler mi?

Bizim çalışma yöntemimiz her yıl bir eğitim programı oluşturmak ve bu programlarda en az 30 STK'nın çalıştıkları alanla ilgili kamu harcamalarını izleme kapasitelerini oluşturmak. Onlar adına izlemeyi yapmıyoruz. Birlikte yapıyoruz onun için de eğitim programlarını yaygınlaştırıyoruz. Diğer yandan bu izlemeyi sistemli sürdürmek için bir yapıya da ihtiyaç var. 2010 yılı bütçe kanunu yayınlandıktan sonra 29-30-31 Ocak 2010 tarihinde bir bütçe izleme kampı organize ettik. Kampta, internet ve bilgisayar laboratuvarı olanaklarını kullanarak sosyal koruma, askeri harcamalar, çocuk, gençlik, engelli ve gözlemci olarak çevre çalışma grupları oluştu. Bu gruplar, izleme sonucu elde ettiğimiz verileri kendi alanlarıyla ilgili olarak yorumladı ve birer metin kaleme aldı ve sonra metinler birleştirildi. Ortaya çıkan ürün hepimizi heyecanlandırdı, aramızda para topladık ve milletvekillerine yolladığımız mektubu yayınladık.

Çalışmanın başarılı olması üzerine “Kamu Harcamaları İzleme Platformu” oluşturduk. Şu sıralar sitesini hazırlıyoruz ve birlikte çalışma ilkelerimizi oluşturuyoruz. Yönetim kurullarının onayına sunacağız. İleriki yıllarda Bilgi STK tarafından eğitimler gerçekleştirilirken, kamu harcamalarını izleme kampı da bu platform tarafından gerçekleştirilecek. Eğer sistemli olarak çalışmaya devam edebilirsek bu platform bünyesinde hak temelli çalışan tüm STK'lar isterlerse kendilerine bir çalışma grubu bulabilecekler.

Çalışmanızın sonunda ortaya çıkan tabloya topluca baktığınızda ne görüyorsunuz?

Toplu olarak baktığımızda en temel vurgumuz şu: Türkiye’de kamunun sosyal koruma harcamalarının GSYH’a oranı % 13, bu oranın AB ortalaması ise % 26.

Daha ayrıntıda baktığımızda en çarpıcı sonuç aslında sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanında ortaya çıkıyor: % 13 olan sosyal koruma harcamalarının içinde yoksullara yapılan sosyal yardım, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetlerinin (yeşil kart) GSYH’ya oranı % 1.2 ile sınırlı. Türkiye’de basında çok sık gündüme gelen konular bunlar. Beyaz eşya ve kömür yardımlarını hatırlayabiliriz. Bu oran hem çok düşük ve hem de yoksulluğu azaltmakta yetersiz kalıyor. AB verilerine göre Türkiye’de sosyal yardımlardan önceki yoksulluk oranı % 28 iken transferler sonrasında ancak % 25’e iniyor.

% 13 olan sosyal koruma harcamalarının içinde yoksullara yapılan sosyal yardım, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetlerinin (yeşil kart) GSYH’ya oranı % 1.2 ile sınırlı.

Koruma ve sosyal yardım dışında, çocuğa yönelik adalet ve sağlık hizmetlerinde, (eğitim hariç) çocuk başına yapılan harcama 393 TL, toplam harcamanın GSYH’ya oranı ise % 1.07’dir.

Bize çarpıcı gelen bir diğer nokta sosyal hizmetler alanında. Bu alandaki en önemli kurum olan SHÇEK’in Çocuk Hizmetleri Dairesi ödeneği azalırken Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi ödeneği artmaktadır. Stratejik plana göre, kurumda bakılan çocuk sayısı azaltılmak ve ailesi yanına döndürülecek çocuk sayısı artırılmak istenmektedir. Bu anlamlı bir hedef olabilir. Ancak bu strateji için ayrılan kaynağın azlığı dikkat çekicidir ve çocukların mağdur olmasına neden olabilir.

Şöyle rakamlar verebiliriz: Stratejik planda yer alan rakamlara göre kurumda bakılan çocuk başına aylık maliyet 2010 yılında 4,000 TL iken ailesi yanına döndürülen çocuk başına aktarılan kaynağın 400 TL olması planlanmaktadır. Çocukların ailelerine yönelik rehberlik hizmeti için 2010’da yıllık çocuk başına yıllık 2.5 TL öngörülmektedir.

Kurumda bakılan çocuklara ayrılan bu bayağı yüksek kaynağa rağmen kamuoyuna yansıyan sorunlar çarpıcı. Çocuklara yönelik istismar ve şiddet haberleri herkesi sarsarken ailesi yanında desteklenen çocuklarının durumunu denetleme görevine yüksek kaynak ve nitelikli sosyal hizmet uzmanı gerektiği çok açık.

Çocuğa yönelik yapılan harcamalar sadece SHÇEK ile sınırlı değildir. Koruma ve sosyal yardım dışında, çocuğa yönelik adalet ve sağlık hizmetlerini dikkate alarak ulaştığımız toplama göre (eğitim harcaması hariç) çocuk başına yapılan harcama 393 TL, toplam harcamanın GSYH’ya oranı ise % 1.07’dir. Bu oran çok düşük.

2008 yılında genç başına ise 192 TL harcama yapıldığı görülmektedir. Bu harcamanın GSYH’ya içindeki payı % 0.3 civarındadır. Bu rakama az bile demek mümkün değil.

Gençliğe yönelik iki büyük harcama var. Bunlardan biri eğitim dışında kalmış gençlere dokunan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün harcamaları, diğeri ise yüksek öğrenimdeki gençlere yönelik barınma ve burs harcamalarını yapan Kredi ve Yurtlar Kurumu. Bu ikisinin toplam harcamasının önümüzdeki üç yıl süresince azaltılması öngörülüyor.

Bir diğer çarpıcı sonuç kişi başına sağlık harcamasında Türkiye'nin Avrupa'da en son sırada yer alıyor olması. Ayrıca bize has bir çarpıklık ta var: 2009 yılında GSYH' içindeki payı % 5 olan sağlık harcamalarının içinden sadece 0.5'i koruyucu hizmetlere gidiyor. % 4.5'i ise ilaç ve tedavi hizmetlerine harcanıyor.

Türkiye'nin askeri harcamalarının GSMH'ya oranı 1998 ile 2004 yılları arasında eğitim harcamalarının üzerinde ve % 5'lere kadar tırmanmış. 2000'li yıllarla birlikte bu

harcamalarda azalma var ve 2004 yılından sonra eğitim harcamalarının altına düşmüş. 2008 yılına kadar azalma sürmüş ama 2009 krizinden önce % 2.0 civarında iken, 2009 yılından sonra % 2.3 civarına fırlamıştır. Bu oranın artmaması ve NATO-Avrupa askeri harcamalar ortalaması olan % 1.8 ile sınırlı tutulması önemli. Ayrıca son ekonomik krizden sonra NATO-Avrupa ortalamasının üzerinde harcama yapan Yunanistan ve İngiltere'deki askeri harcamaların düşmesi bu ortalamayı daha da aşağıya çekecektir.

Bu çalışmayı okurlarımız nereden, nasıl temin edebilir?

Milletvekillerine mart 2010 tarihinde yolladığımız mektuba http://stk.bilgi.edu.tr/docs/MILLETVEKILI_MEKTUP.pdf adresinden ulaşılabilir. Şu sıralar mektubun ingilizceye tercümesi devam ediyor ve AB parlamenterlerine elektronik olarak dağıtmayı hedefliyoruz.

METNİ HAZIRLAYAN STK'LAR

29-30-31 Ocak 2010 tarihlerinde İstanbul'da yapılan kamu harcamalarını izleme kampına katılan STK'lar metnin hazırlanmasını gerçekleştirdiler. Kampa katılan 30 STK metni yönetim kurullarında onayladılar. Metin, kısa bir süre, konu ile ilgilendiklerini bilinen STK'ların imzalarına da açıldı. 45 STK'nın adı da "İmzalayan STK"lar olarak çalışmada yer alıyor. Metni hazırlayan STK'lar şunlar:

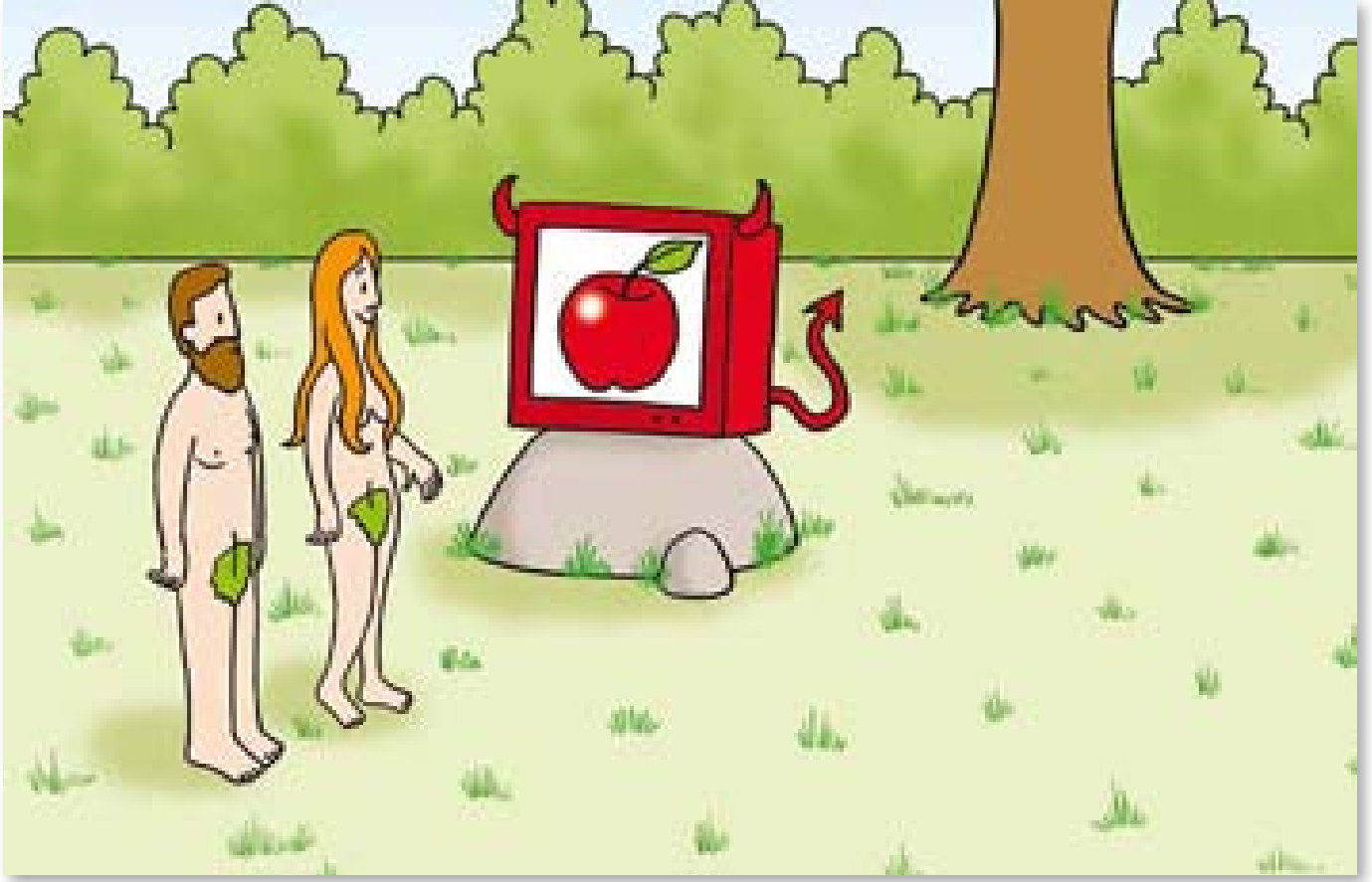
Altı Nokta Körler Vakfı, Başak Kültür ve Sanat Vakfı, **Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları**, Bilgi STK, **Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Formu**, Çevre

Hukuku Derneği, **Gençlik Çalışmaları Birimi**, Gençlik İstihdam Derneği, **Gündem Çocuk Derneği**, Habitat İçin Gençlik Derneği, **Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği**, Helsinki Yurttaşlar Derneği, **İris Eşitlik Gözlem Grubu**,

Kadınlarla Dayanışma Vakfı, **Kaos Gey Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği**, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, **Nilüfer Kent Konseyi**, Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği, **Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi Derneği**, Sağlık Hakkı Hareketi Derneği, **Sağlık Memurları Derneği**, Sanat ve Sosyal Gelişim İçin Gençlik Girişimi Derneği, **Sosyal Haklar Derneği**, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, **Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği İstanbul Şubesi**, Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği,

Toplum Gönüllüleri Vakfı, Toplum Sağlığı Araştırma ve Geliştirme Merkezi Derneği, **Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Ankara Şubesi**, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi.

MEDYA ŞEYTANI DEMOKRASİ MELEĞİNE KARŞI (MI?)

Aydın Uğur

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Bu yazının niyeti, Türkiye’deki son yirmi yıllık değişimle bağlantılı olarak medya ile demokrasinin etkileşimini irdelemektir. Bu hedefe ulaşmak üzere, ilk adımda, demokrasiden kastımın ne olduğunu belirteceğim. İkinci adımda son yirmi yılda Türkiye toplumunun geçirdiği sosyo-ekonomik ve siyasal değişimin ana hatlarını sıralayacağım. Üçüncü adım olarak, her değişim hattından hem a) medyanın nasıl etkilendiğini, hem de b) medyanın dönüp bu hattı nasıl etkilediğini yakalamaya çalışacağım. İlkin, demokrasi dediğimden ne anlıyorum; demokrasinin izini hangi düzlemlerde sürüyorum; bunları açıklayayım.

Benim tanımımda, demokrasi bir bütünsel yaşam biçiminin

adı. Hem gündelik yaşam pratiklerini, hem de siyasal sisteme ilişkin pratikleri kapsıyor. Kapsama alanı iktidar ile muhalefet ilişkilerinden ibaret değil. İyi de, bu bütünsel yaşam biçiminin özünü ne oluşturuyor? Buna yanıt verirken klasik demokrasi tarifleriyle yetinmeyeceğim. Son yirmi yılda geliştirilmiş yeni anlayışı benimseyeceğim. Buna göre demokrasi, çoğunluğun karar verme hakkı üzerinden değil, azınlıkların vazgeçilemez temel haklarına çoğunluğun saygı göstermesi üzerinden tarif edilir. Herkesin karar alma süreçlerine serbestçe katılımını gözetir; çoğulcudur; yani medeni ve siyasi hakları içerir. Ancak, bunlarla da yetinmez; sosyo-ekonomik hakları da gözetir. Burada “ekonomik ve sosyal haklardan kasıt, diğer haklardan da yararlanmayı mümkün kılan eğitim, sağlık

Medya, toplumdaki, çoğul yapının hızla farkına varılmasına, değişik kesimlerin birbirlerinden haberdar olmalarına önemli ölçüde katkıda bulunmuş; demokrasinin üzerine bina edileceği çeşitliliğe ayna tutmuştur.

ve temel ihtiyaçlarının yurttaşın hak olarak sağlanmasının devletin görevleri haline gelmesidir”.¹ Bunlara son yıllarda, çevre hakları ile kültürel haklar da eklenir. Yeni anlayışa göre, insanın gelişmesini hedefleyen demokrasinin işi hakları yasa metinlerine geçirmekle sona ermez. Amartya Sen ile Martha C. Nussbaum’un vurguladığı gibi², esas mesele verilmiş hakların “yapabilirlikler” (capabilities) haline dönüşmesini sağlamaktır.³

Demokrasiden muradımı yeterince açıklığa kavuşturduğum, sanırım. Şimdi, son yirmi yılın getirdiği temel değişimlere eğilelim. Ancak, bu değişimlerin kimisinin aynı anda ters yönlü etkiler doğurduğu gerçeğine de hazırlıklı olalım. Bu temel değişimler neler; sıralayalım; hemen yanlarına da medyayı nasıl etkilediklerini ve ondan nasıl etkilendiklerini yazalım.

1. Anadolu köşeden sahneye girer

Son yirmi yılın gördüğü en köklü değişim, kuşkusuz, Anadolu’nun metropol yaşam alanlarındaki varlığının ve dolayısıyla görünürliğünün eşik atlayıp ağır basar hale gelmesidir. Sosyolojinin “kırsal nüfus düşerken kent nüfusunun artması” diye dillendirdiği süreçtir, bu. Bu süreç kendisini gündelik tüketim zeminlerinde -mutfak beğenilerinden, müzikal tercihlere, dekorasyon

uygulamalarından, karşılaşmalardaki hitap tarzlarına vb.- birçok kültürel pratikte ortaya koymaktadır. Bu gelişme yazılı basının sayfalarında, televizyonların program ve dizilerinde, radyoların seslerinde hemen yankısını bulmuştur. Bu yanı sıra medya, toplumdaki, o zamana dek pek ayırında olunmayan, çoğul yapının hızla farkına varılmasına, değişik kesimlerin birbirlerinden haberdar olmalarına önemli ölçüde katkıda bulunmuş; demokrasinin üzerine bina edileceği çeşitliliğe ayna tutmuştur; bu çeşitliliğin aktörlerine ifade zeminleri temin etmiştir. Dahası, özellikle TV dizilerinde, toplumun **ortalama** değerlerinin ilerisinde bir söylem benimsemiş; genele hakim olan muhafazakar ve otoriter değerlere kıyasla yeniliğe ve değişmeye daha açık bir kültürel tavır sergilemiştir. Gelgelelim, **çoğul** yapıyı vurgularken **çoğulculuğun** gerekliliği olan duyarlık bakımından sönük bir performans göstermiştir. Medya yönetimlerine eski metropol elitlerinin hakim olması bu durumun, kuşkusuz, başlıca sebebidir.

2. Tüketen İstanbul’dan üreten İstanbul’a

Son yirmi yılın ikinci temel değişimi, ülkenin siyasal coğrafyasındaki ağırlık merkezinin Ankara’dan İstanbul’a kayması olmuştur. Gerçekten de, İstanbul 2000 yıllık geçmişinde hep ağırlıklı olarak tüketim kenti olup, ülkenin diğer bölgelerinin ürettiği zenginliklerle beslenegelirken,

Medya, çoğul yapıyı vurgularken çoğulculuğun gerekliliği olan duyarlık bakımından sönük bir performans göstermiştir. Medya yönetimlerine eski metropol elitlerinin hakim olması bu durumun, kuşkusuz, başlıca sebebidir.

¹ Pınar Uyan Semerci, “Dev ve Cüce Aynı Yolda: Yoksulluk ve Pozitif Özgürlükler” Pınar Uyan Semerci (der.) İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), s.7 ² Martha C. Nussbaum and Amartya Sen (eds.) The Quality of Life (New York: Oxford University Press, 1993)

³ Kadınlarımızın seçilme hakkını ne zaman kazandıklarına bakalım: 1936’da. Aradan 75 yıl geçmiş. Şimdi de siyaset sahnesindeki kadınlarımızın sayısına bakalım. Bu basit ilişkilendirme işlemi, bize, “verilmiş hak” ile “yapabilirlik” arasındaki farkın ne olduğunu gösterecektir.

Medya geniş toplumsal kesimlerin taleplerinin taşıyıcılığı işlevine soğuk bakmakta; bu tutumuyla, demokrasinin “ortak refah” kaygusunun yanıt bulacağı bir rejim haline gelmesine yardımcı olmamaktadır.

1970’lerle birlikte ağırlıklı olarak üreten kent olma yoluna girmiştir. 2000’lere gelindiğinde İstanbul’daki mükellefler artık ülkedeki vergi hasılatının yaklaşık %40’nın kaynağıdır. Toplam GSMH’nin %25’e yakını İstanbul üretmektedir. Özellikle Doğu Bloğu’nun yıkılmasıyla İstanbul finansal ve ticari akımların tarihsel kavşağı olma niteliğine yeniden kavuşmuştur. Ülkedeki toplam banka şubelerinin %21’i ve özel bankaların hepsinin genel müdürlükleri artık buradadır. Bu gelişme, elbette, siyaset üzerinde de kendini hissettirmiş, İstanbul’daki ekonomik aktörlerin, genel siyasa doğrultu tercihlerinde etkisi çoğalmıştır.

Benzer bir yönelmeye medya katında da tanık olunmuştur. Bütün gazetelerin ve TV’lerin merkezleri İstanbul’a toplanmıştır. Haberlerde devlet ricalinin görünürlüğü azalmış toplumun siyaset-dışı aktör ve meseleleri eskiye kıyasla daha bir vurgulanır olmuşlardır. Gazetelerde ve TV’lerde ekonomik haber ve analizlere ayrılan pay artmıştır: Kamuoyunun oluşumunda sivil toplum kuruluşlarının etkisi hissedilmeye başlamıştır. Bütün bunlar demokrasinin zemininin genişlemesine medyanın olumlu katkısı anlamına gelmektedir. Ancak, medya merkezleri İstanbul’da konuşlanırken temel bir tercihte bulunup sokakla teması neredeyse hiç bulunmayan steril plazalara çekilmişlerdir. Bu tercihte, küreselleşen bütün kentlerde gözlenen eğilimin damgasını yakalamak mümkündür: Bilindiği gibi küresel metropollerini tanımlayan en belirgin özelliklerin başında iletişim-finance ticari karar merkezlerinin birbirlerine yakın düşecek biçimde kent coğrafyasının belirgin bölgelerinde yoğunlaşmaları; iletişim önceliklerini, tümüyle, çıkar birliği içinde oldukları diğer küresel metropollerdeki karar mercileriyle bağlantılara hasretmeleridir. Küreselleşen metropol evreninde, eskiden, toplumsal merdivenin alt basamaklarında yer alanlarla gerilimli

olsa da bir kader birliği yaşayan elitler bu yeni dağılım sonunda yoksullar ve yoksunlarla ilişkilerini büsbütün koparmaktadırlar.

Haberlerde yoksullar istatistiki tabloların rakamlarına sığdırılmış durumdadırlar. Gündelik sıkıntılarına gösterilen ilgi ise “dar gelirlinin pazar filesi” öyküsü kıvamından öteye geçmemektedir. Medya geniş toplumsal kesimlerin taleplerinin taşıyıcılığı işlevine soğuk bakmakta; bu tutumuyla, demokrasinin “ortak refah” kaygusunun yanıt bulacağı bir rejim haline gelmesine yardımcı olmamaktadır. Yoksunlar bahsindeki olumlu katkısı ise kız çocuklarının okula gönderilmesini ve kadına yönelik şiddetin giderilmesini amaçlayan çok değerli, ama az sayıdaki örnek girişimle sınırlı kalmaktadır.

3. Değerler kasırgası medya mahallesine de uğruyor

Küreselleşmenin Türkiye ve medyayı derinden etkileyen bir başka boyutunu burada zikretmeden geçemeyiz. O da, ulus-devletlerin alışılmış konumlarının sarsılması, büyük krizlerin sınırlar ötesi sonuçlar doğurması, çözümlerin yerel araçların boyunu aşmasıdır. Pusulası şaşan küresel dönem yurttaşının tehdit algısı hastalıklı biçimde artmakta; günah keçileri arayışı hızlanmakta; azınlıklar, göçmenler, gençler, farklı dilden ve dinden olanlar tehlike kaynakları olarak algılanmaktadır. Benzer bir değerler çözülmesi medyanın haber ve yorumlarına da derinden bulaşmıştır. Yanyana gelmesi, aynı bünyede barınması mantıken imkansız olan tutum, davranış ve söylemler ekranlardan ve sayfalardan fışkırmaktadır. Belli bir

**Belli bir meselede
“sonuna kadar
demokratik” diye
tanımlanabilecek bir
görüşü dile getiren
medya mensubunun
başka bir meselede
ağır otoriterliğe teslim
olması son yılların
sıkça tanık olunan bir
görüntüsüdür.**

meselede “sonuna kadar demokratik” diye tanımlanabilecek bir görüşü dile getiren medya mensubunun başka bir meselede ağır otoriterliğe teslim olması son yılların sıkça tanık olunan bir görüntüsüdür. İşlevi, sıradan okur/izleyicinin bir sürü çelişen, çatışan haber arasından gerçeği yakalamasına yardım etmek olan medyadaki “yorum” müessesesi kendisine merhem olamaz bir hale düşmüştür.

Özellikle darbeyi izleyen ilk yirmi yıl içinde toplumla güçlü organik bağı olmayan liderler siyaset oyununda galip gelmek için, eskiden olduğundan daha fazla medya desteğine mecbur kalmışlardır. Medya bu mecburiyeti ustalıkla kullanmıştır.

4. Medya “padişah imalatı”na soyunurken

Ülkedeki pek çok kurum ve işleyiş gibi gazetecilik de, hala 12 Eylül 1980 darbesinin dip dalgalarının etkisi altındadır. Siyasal yaşamın darbe sonrası yeniden şekillenmesinde medyanın üstlendiği rolde bu dalgaların yarattığı tahribatı yakalamak mümkündür. 12 Eylül ülkede yeni bir sayfa açmak üzere hem soldaki hem sağdaki partileri kapatmış ve siyasi kadroları dağıtmıştır. Bunun sonucunda meydana gelen hava boşluğu, kitle desteği olmayan ürkek, deneyimsiz yeni aktörleri siyaset sahnesine çekmiştir. Aynı boşluk medyanın yeni bir role soyunmasına yol açmıştır. Özellikle darbeyi izleyen ilk yirmi yıl içinde toplumla güçlü organik bağı olmayan liderler siyaset oyununda galip gelmek için, eskiden olduğundan daha fazla medya desteğine mecbur kalmışlardır. Medya bu mecburiyeti ustalıkla kullanmış ve İngilizcesiyle “king marker” lığa yani bir çeşit padişah imalatına soyunmuştur. Bu ilişkinin dengesi çıkarların karşılıklı tatmini üzerine kurulmuştur.

Siyasal aktörler medya desteği temin ederken sanayi kuruluşu boyutuna erişen ve giderek daha büyüyen mali olanaklara ihtiyaç duyan yeni medya oluşumları siyasetteki etkilerini derinleştirmişlerdir. 2000'lere gelindiğinde medya elitleri, artık, siyasal erkin işleyişini tayin edici bir konuma yükselmişlerdir.

Elbette medya bütün demokrasilerde merkezi bir yere sahiptir. Gelgelelim bu güçlü konumlarını toplumun doğru haber alma hakkının ete kemiğe bürünmüş mekanizmaları olmalarına; karar alıcıların uygulamalarına toplum adına göz kulak olmalarına; usulsüzlük ve yolsuzluklara ısıt tutmalarına borçludurlar; yoksa, haberleri kendi kuruluşlarının dar çıkarlarının süzgecinde geçirerek inşa etmelerine değil. Eğer son yıllarda, kamuoyu araştırmalarında medyaya duyulan güvenin erozyona uğradığı görülüyorsa, bunda toplumun medyanın üstlendiği yeni rolden duyduğu rahatsızlığın payı olsa gerektir. Medyası özürlü bir demokrasi her kesim bakımından hayıflanacak bir durumdur.

Elbette, siyaset-medya ilişkisinde demokrasi açısından sorunlu taraf sadece medya değildir. Hemen her dönemde olduğu gibi son yıllarda da ülkenin paternalist yönetim geleneği kendisini hissettirmeye devam etmiş; iktidarlar medyayı kendi avukatlıklarına soyundurmak için ellerinden geleni esirgememişlerdir. Tarihimizdeki en büyük vergi cezasının mevcut hükümete yakın durmayan gazete ve TV sahibi bir holdinge kesilmiş olması boşu boşuna olmasa gerektir.

Hemen her dönemde olduğu gibi son yıllarda da ülkenin paternalist yönetim geleneği kendisini hissettirmeye devam etmiş; iktidarlar medyayı kendi avukatlıklarına soyundurmak için ellerinden geleni esirgememişlerdir.

Medya sahipliğindeki çeşitlenme, bir ölçüde, dünyaya bakışlardaki çeşitlenmeyi de beraberinde getirmektedir. Şiddete arka çıkmadıkları, kendilerinden farklı olanlara karşı nefret dili kullanmadıkları sürece bu yeni aktörlerin demokrasinin köklenmesine katkıda bulunacakları açıktır.

5. Mülkiyette çeşitlenme

Son dönemlerde tanık olunan medya sahnesinin genişlemesi ve çeşitlenmesi hali, demokrasi bakımından üzerinde durulmayı gerektiren bir başka temel gelişmedir. Gerçekten de, her ne kadar gazete tirajları ve TV izleme oranlarının büyük bir kısmını denetleyenler - ve esasen Doğan, Doğuş, Ciner grupları kastedilerek - “merkez medya” diye adlandırılan basın-yayın kuruluşları olsalar da son 5 yıl içinde medya sahipliğinde yelpaze çok genişlemiştir. Daha önce bu alanda hiç yer almayan gruplar medya işine girirken yurt dışı, kaynaklı medya kuruluşları da bu alanda faaliyete başlamışlardır. Artan rekabet, özellikle, dijital platformlarda yer alan TV kanallarıyla giderek daha kızışmaktadır. Sahiplikteki çeşitlenme, bir ölçüde, dünyaya bakışlardaki çeşitlenmeyi de beraberinde getirmektedir. Eskiden ezici hakimiyet siyasal yelpazenin merkezine yakın, ılımlı sağ ve ılımlı solda yer alan, laik, eski kentli duyarlılığına sahip anlayışların yönettiği medyadayken, şimdi bunların yanı sıra ılımlı muhafazakar veya radikal islami çizgide, yeni kentli duyarlılığına sahip basın-yayın organları da devreye girmiştir. Kendilerine ulusalcı diyen aşırı milliyetçi kesimlerin, dini cemaatlerin, etnik azınlıkların TV kanalları, gazete ve radyoları ortaya çıkmıştır. Şiddete arka çıkmadıkları, kendilerinden farklı olanlara karşı nefret dili kullanmadıkları sürece bu yeni aktörlerin demokrasinin köklenmesine katkıda bulunacakları

açıktır. Özellikle son 5 yıldır öz denetimden azade bir yol tutturarak ve hemen hemen her görüşün yer bulduğu internet sitelerinin giderek artan sayıları da dikkate değer bir diğer husustur. Son tahlilde, yukarıdaki çekinceler saklı kalmak şartıyla bu gelişimi olumlu gözle görmek yerinde olacaktır. Ortadaki çeşitlenmenin bir de olumsuz yanı bulunmaktadır. O da aslında, ülkede yekpare bir kamuoyunun kalmadığına işaret etmesidir. Gerçekten de ülkede büyük ölçüde kendi içine kapanık, birden fazla kamuoyundan söz etmek mümkün hale gelmiştir. Çok kaba bir sınıflandırmayla dört farklı kamuoyunun belirginleştiği söylenebilir: Laik duyarlılıktaki kamuoyu; İslami duyarlılıktaki kamuoyu; Kürt meselesi odaklı kamuoyu; aşırı milliyetçi kamuoyu. Kuşkusuz, bu farklı kamuoylarının filizlenmesi oldukça gerilere gitmektedir. Ne var ki, 80’li; 90’lı yıllarda daha ziyade düşük tirajlı dergilere sıkışmış olan bu radikal pozisyonların taşıyıcıları 2000’lerde kendi TV’lerine ve gazetelerine kavuşmuştur. Ancak söz ve sözcüler çeşitlenirken, bu çeşitlenmeye açık kulak sayısı azalmaktadır. Her bir kamuoyunun takipçileri, öteki zihniyet coğrafyalarında nelerin ağır bastığına gözünü ve kulağını, büyük ölçüde, kapatmış gibidir. Bu da elbette ortak tartışma pratikleri sayesinde güçlenmesi beklenen demokrasi bakımından olumsuz bir gelişmedir.

Söz ve sözcüler çeşitlenirken, bu çeşitlenmeye açık kulak sayısı azalmaktadır. Her bir kamuoyunun takipçileri, öteki zihniyet coğrafyalarında nelerin ağır bastığına gözünü ve kulağını, büyük ölçüde, kapatmış gibidir.

Sonuç niyetine

2010’dan bakıldığında medya ve demokrasi çiftinin toplumdaki büyük dönüşümün doğurduğu sarsıntıyı iliklerinde hissettiği görülmektedir. Bütün zeminlerde devam eden pay kapma mücadelesinin bu çifti de önünde sürüklediği açıktır. Suların drulması vakit alacağına benzemektedir. Durulma sonrası ortaya çıkacak iklimin nasıl bir şey olacağını, biraz da, medya profesyonellerinin meslek etiğini sahiplenmekte gösterecekleri iradenin boyutu tayin edecektir.

Gelecek karbon elyafta, karbon elyaf Aksa'da!

Yapı endüstrisinde

Basınçlı tüp ve ekipmanlarında

Rüzgar türbinlerinde

Denizcilik sektöründe

Geleceğin stratejik malzemesi olarak kabul edilen karbon elyaf, dünyanın tek çatı altındaki en büyük akrilik elyaf üreticisi Akşa'nın 40 yılı aşkın tecrübesiyle şimdi Türkiye'de AKSACA markasıyla üretiliyor.

Yapı güçlendirmesinden enerji sektörüne, spor malzemelerinden endüstriyel ürünlere kadar bir çok alanda ihtiyacınız olan dayanıklılık, hafiflik ve yüksek kalite sunan AKSACA ürünleri güvenilir tedarik süreci ve rekabetçi fiyatları ile sizinle...

YENİ RTÜK YASASI: TEKNOLOJİYİ YAKALAMA ÇABASI

Nuri M. Çolakoğlu

AB ile uyum çalışmalarını sürdüren hükümet, müzakerelerde açılan 10. Fasıl olan “Medya ve Bilgi toplumu” başlığını kapatabilmek için RTÜK yasasını AB’deki düzenlemelerle uyumlu hale getirmeye çalışıyor. TBMM’deki Anayasa tartışmalarının gölgesinde kalan bu çalışma aksayan yönlerine rağmen aslında çok önemli yenilikler getiriyor.

Geçmişi daha bir yüzyılı bulmayan radyo TV yayıncılığı ilk kez ABD’de özel sektör tarafından başlatılmıştı. Televizyonun kitleleri etkilemedeki önemini kavrayan Avrupa yönetimleri ise TV yayıncılığının çoğunlukla bir devlet kuruluşu ya da kamu kurumu eli ile yönetilmesini yolunu tutmuşlardı. Türkiye gibi ilk ağızda özel sektöre yayıncılık lisansı verenler de kısa süre sonra devletleştirme yoluna gitmişlerdi.

Ancak 1980’lerin sonunda, uydu devriminin aniden hayatımıza girmesi, cinin şişeden çıkmasına yol açtı. Lüksemburg’ta başlayan Astra uydu sistemi kısa zamanda birçok girişimci tarafından benimsendi ve özel TV’lere kapılar açılırken, Avrupa Birliği de konuyu 1989’da “Sınır Ötesi TV Yönergesi”(Television without Frontiers Directive) ile düzenlemeye yöneldi.

Teknolojinin başdöndürücü bir hızla geliştiği bu sektördeki düzenleme 1997 ve 2007’de güncellenmeye çalışıldıysa da, bu yetmediğinden, geçen yıl, “Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi” (Audiovisual Media Services Directive) hazırlandı. Ve uzun tartışmalar ardından kabul edilip yürürlüğe kondu.

“Yeni RTÜK yasa tasarısı günün gereklerine yanıt vermeyi amaçlayan, AB’deki düzenlemelerden de esinlenmiş, yayıncıların hak ve yükümlülüklerini daha iyi tanımlayan, getirdiği tanımlarda çağı yakalayan, farklı türlerde yayınların yapılmasına olanak veren, tek tip yayıncılığın ötesine geçebilen bir çalışma oldu.”

Yeni Yönergenin hedefleri;

- Teknolojik gelişmeleri şekillendirecek kuralları koymak,
- Yeni gelişen görsel işitsel medya için düzgün bir oyun alanı yaratmak,
- Kültürel çeşitliliği korumak,
- Çocukları ve tüketiciyi korumak,
- Medyada çoğulculuğu güvence altına almak,
- Irkçı ve dinci nefretle mücadele etmek,
- Ulusal medya düzenleyici kuruluşların bağımsızlığını garanti etmek şeklinde sıralanmıştı.

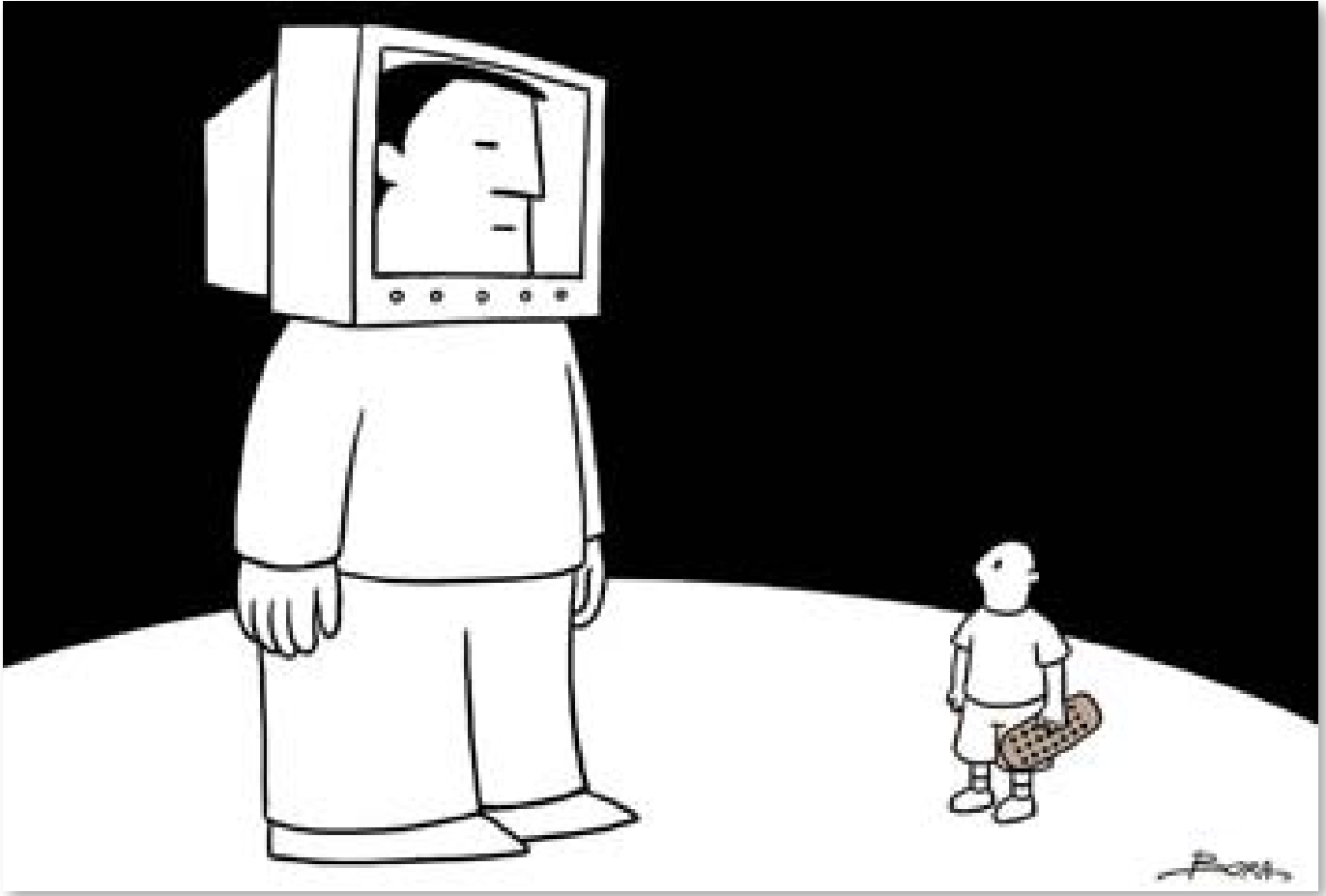
TV’den Görsel İşitsel Hizmetlere

Bu arada Avrupa Birliği bu alanı çok kapsamlı bir biçimde yeniden düzenlemiş, sadece globalleşen TV yayınlarını değil, çoğalan yeni iletim teknikleri, internet, hatta telefon hatları üzerinden yapılacak yayınların da kapısını açmış, bu yüzden

düzenlemenin adını bile genişleterek, TV yayıncılığının yerine “Görsel İşitsel Medya Hizmetleri” deyimini tercih etmişti.

AB ile uyum sağlama çabaları çerçevesinde geçen yıl TV yayıncılığının düzenlenmesi çalışmalarına hız verildi ve yayıncıların görüşleri, mevcut duruma getirilen pek çok eleştiri ve itiraz dikkate alınarak, bu konuları düzeltmeyi amaçlayan yeni RTÜK yasası şekillendirildi.

Bu sürecin sonucunda, günün gereklerine yanıt vermeyi amaçlayan, AB’deki düzenlemelerden de esinlenmiş, yayıncıların hak ve yükümlülüklerini daha iyi tanımlayan, getirdiği tanımlarda çağı yakalayan, farklı türlerde yayınların

yapılmasına olanak veren, tek tip yayıncılığın ötesine geçebilen bir taslak ortaya çıktı.

Yeni tasarının getirdiği en önemli düzenlemeler ana hatları ile şöyle:

Sahiplik: Sahiplikle ilgili düzenleme hayli geliştiriliyor, anlamsız ve uygulanamaz sınırlamalar kaldırılıyor. Tasarı global sermayenin bu alanda yatırım yapmasını mümkün kılıyor. Yeni düzenleme, global sermayenin eski yasa da % 25 ile sınırlanan sermaye payını % 50'ye yükseltiyor ve doğrudan iki kanala ortak olabilesine izin veriyor. Böylece, dolambaçlı yollara başvurmada yatırım yapılması mümkün hale geliyor. Buna karşılık, tasarı, dolaylı ortaklıklarla ilgili net bir düzenleme getirmekten uzak. Bu tür ortaklıklarda, yönetim kurulu başkanı, başkan vekili ile yönetim kurulu çoğunluğunun ve genel müdürün TC vatandaşı olması ve genel kurulda oy çoğunluğunun da TC vatandaşı kişilerde olması şart koşuyor.

Halka açılma: Yayıncı şirketlerin halka açılması yeni yasa ile kolaylaştırılrsa da bazı ciddi sıkıntılar tam olarak aşılmış değil. Yeni düzenlemede, sermaye piyasası kurumlarının ve

bu aracı kurumlara doğrudan ya da dolaylı ortak olanların, yayın kuruluşlarına doğrudan ya da dolaylı ortak olmaları yasaklanarak, gereksiz bir sınırlama getirilmiş durumda. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların sermaye piyasası araçları ihracı ve hisselerini halka arz etmeleri teşvik edilirken, bu işlemler nedeniyle doğal olarak bu şirketlerin hisselerini elinde bulunduracak sermaye piyasası kurumlarının bu şirketlere

“Sahiplikle ilgili düzenleme hayli geliştiriliyor, anlamsız ve uygulanamaz sınırlamalar kaldırılıyor. Tasarı global sermayenin bu alanda yatırım yapmasını mümkün kılıyor.”

geçici ya da kalıcı olarak ortak olmasının yasaklanması ne gerçekçi, ne de doğru. Sermaye piyasası kurumları veya ortaklarının bu yolla söz sahibi olacakları yayın kuruluşlarını manipüle edeceğinden endişe edilmesi yersiz. Çünkü bu durum zaten yayın hizmet ilkeleri arasında bulunan, “(yayınlar) haksız amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açan unsurlar içeremez” hükmü ile yasaklanıyor ve bu tür yayınların ağır cezalara çarptırılması öngörülüyor. Kaldı ki böyle manipülatif yayınlar için bir yayın kuruluşu sahipliği gerekmiyor.

Reklam gelirleri: Bu maddede, başarılı yayın kuruluşları cezalandırılıyor. “Bir gerçek veya tüzel kişinin doğrudan ya da dolaylı hisse sahibi olduğu medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yıllık toplam ticari iletişim (reklam) geliri, sektörün toplam ticari iletişim gelirinin % 25’ini geçemez” diyen bu hüküm, bir kuruluşun başarılı programlarla izleyicinin beğenisini kazanmasının ve bu nedenle çok reklam almasının yolunu kapatıyor. Madde, % 25’lik eşiğin geçilmesi durumunda ortakların hisselerini 90 gün içinde başkalarına devretmesini öngörüyor. Aksi halde her ay 400,000 TL para cezası ödemeleri zorunluluğu getiriyor. Düzenlemenin bu hali, “Kime ne kadar hisse devredilecek”, “gelecek ay gelir payı düşerse bu hisseler geri alınabilecek mi”, “ödenek cezadan daha çok kazanıyorum nasılsa diye her ay 400,000 ödeyerek yayını sürdürülenler ne olacak” gibi çok sayıda soruya cevap getirmiyor.

Lisans süresi: Bu yeni düzenleme ile lisans süresi, mevcut yasadakinin iki katına, on yıla çıkarılıyor. Böylece yayın kuruluşlarının fizibilitelemlerini sağlam bir biçimde yapabilmesi mümkün olabilecek. Ancak bu süre sonunda lisans yenilenmesinin nasıl olacağına dair yasada bir hüküm yok. Batıdaki uygulamalarda, lisans süresi boyunca sorumlu yayıncılık yapmış, kural ihlal etmemiş, uyarı almamış yayın kuruluşlarının lisansları otomatik uzatılıyor.

Anketler: Gene çok gerçekçi olmayan ve gereksiz tartışmalara yol açmaya aday bir hüküm de “anket ve kamuoyu yoklamaları”nın, hazırlık aşamasından sonuçların ilanına kadar, noter nezaretinde gerçekleştirilmesini zorunlu kılan hüküm...

İzleyici ölçümleri: Son derece tartışmalı bir düzenleme de izleyici ölçümleri üzerinde RTÜK denetimi kurulmasıyla ilgili... Aslında reklamveren “kaç paralık reklam verince

kaç kişiye ulaşıyorum ve bu benim satışlarımı ne kadar etkiliyor” sorusuna yanıt bulmak için yapılan bu araştırmaları, RTÜK, “bu araştırmalar yayınları etkiliyor, o yüzden biz denetlemeliyiz, ölçüm esaslarını biz koymalıyız” diye garip bir mantıkla denetim altına almak istiyor.

Vergilendirme: Yayıncıların doğrudan gelir üzerinden vergilendirilmesi de hiç bir AB ülkesinde olmayan bir başka uygulama. Tasarıda bu uygulama da sürdürülüyor. Alkol, sigara ve akaryakıtın yanı sıra, kâr değil doğrudan gelir üzerinden vergilendirilen ve gelirlerinin % 5’ini RTÜK payı, % 5’ini de “8 yıllık eğitime katkı payı” adı altında ödemek zorunda olan yayıncıların itirazları dikkate alınarak, yeni yasa ile RTÜK payı % 3’e düşürülüyor ama 8 yıllık eğitim payı hala duruyor. Üstelik yayıncılardan lisans izni bedeli ve frekans kirası adı altında her yıl ciddi bir bedel alınması uygulaması getiriliyor. Gelir üzerinden pay alma uygulaması neredeyse 20 yıldır büyük güçlkle varlıklarını sürdüren yayıncılar için hayatı daha da zorlaştıracak gibi görünüyor.

Dijital yayın: Yasa, bir zorunluluk haline gelmiş olan analog yayından dijital yayına geçme işlemi de düzenleme çabasında. Ama bu düzenleme de daha şimdiden yayıncıların itirazlarına yol açmış durumda. 20 yıldır RTÜK’ün lisans vermesini bekleyen yayıncılar yapılacak düzenlemenin ne kadar özerk ve usulünce yapılabileceği konusunda kaygılarını dile getiriyorlar.

TRT: Yeni yasa ile TRT tekrar RTÜK denetimine alınıyor. 2002 değişiklikleri ile TRT kendi başına buyruk hale gelmişti. Şimdi 1994 rejimine dönülüyor.

Reklamlar: Bu arada RTÜK yasasında reklamların ses düzeyinin yayının geri kalanından yüksek olmasının, haberlerde müzik ve efekt kullanılmasının yasaklanması gibi bir takım detayların da yer aldığı görülüyor. Aslında bunların yasayla değil yönetmelikle düzenlenmesi daha uygun olacaktır.

Bu yasa tasarısı TBMM Komisyonlarından geçerken bu sorunları giderecek düzenlemelerin yapılması önem taşıyor.

Tasarının nasıl yasalaşacağı kendisine Orta Doğu ve Balkanlarda yeni pazarlar bulmaya çalışan, doğrudan ya da ortaklıklarla başka ülkelerde de faaliyete geçen Türk yayıncılığının geleceğini belirleyecek.

Banko mutluluk

%93 kuvarstan oluşan kompakt yapısı ile imstone; sıvı emmez, leke tutmaz, yüksek çizilme dayanımı gösterir. Hijyen belgesine sahip tek banko malzemesidir. 305x140 cm levha boyutları, sınırsız renk ve doku alternatifleriyle imstone, zgr alanlar yaratır.

İMSTONE®

www.cimstone.com.tr

TSEK

Radyo-TV NEREDEN NEREYE?

Ülkemizde 1960'lara kadar doğrudan hükümetin denetimi altında yürütülen radyo yayıncılığı özellikle 1950-60 arasındaki uygulamaları sonucunda "hükümetin borazanı" haline gelmekle suçlandı. 1961 Anayasasını yapanlar, "özerk ve bağımsız" bir kamu yayıncısı olarak TRT'yi kurarken bunu devlet kontrolü dışında tutabilmek için TRT'nin 9 Yönetim Kurulu üyesinin her birinin bir başka oluşum tarafından seçilmesi yolunu tutmuştu. Hükümet iki üye atarken, TRT çalışanları da iki Yönetim Kurulu üyesi seçiyor, diğer üyeler farklı disiplinlerdeki öğretim üyelerinin ya da kuruluşların kendi aralarında yaptıkları seçimlerle belirleniyordu.

Bu yapıya ilk kazmayı vuran 12 Mart muhtırası ile oluşturulan hükümet oldu. TRT Yönetimi Hükümet tarafından belirlenir oldu. Ama 12 Eylül'e gelince, bu değişiklik bile askeri yönetimi kesmedi. TRT neredeyse bir Devlet Bakanlığına (yasadaki tabiri "ilgili bakan") bağlı hale getirildi.

Uydu devriminin gölgesi Türkiye'nin üzerine düştüğünde, TRT yavaş kaldığı için TRT yayınlarını kendi beldelerine ulaştırmak için uydu alıcısı ve verici kurmaya başladılar. Belediyeler gökyüzünde TRT'den daha ilginç yayınlar bulunduğunu keşfedince olan oldu. Yayınlarını uydu ile çok daha geniş bir alana yaymaya çalışan CNN, BBC, RTL Türkiye'deki oturma odalarında boy göstermeye başladılar. Tam bu döneme denk gelen I. Körfez Savaşı da buna "çanak tuttu". Çanak anteni koyan istediği yayını almaya başladı. İçişleri Bakanlığı'nın devlet tekeli korumak için verici anten kulelerini yıkmaya girişimi Bölge İdare Mahkemesine götürüldü. Ama mahkeme, "başka bir ülkede yapılan yayının Türkiye'ye yansıtılmasının TRT'nin tekeli kırma anlamına gelmeyeceğine" hükmedince, burada girişimciler için bir fırsat penceresi açıldı. 1990'larda Almanya, Fransa, İngiltere, İspanya gibi ülkelerden başlatılan yayınların, Türkiye'deki belediyeler eliyle kurulan yansıtıcılarla halka ulaştırılmasıyla Türkiye'de de özel TV yayınları başlamış oldu.

Çoğumuzun yaşadığı ve hatırladığı gelişmeler sonucunda önce 1993'teki anayasa değişikliği ile yayıncılıktaki devlet tekeli kaldırıldı. Özel TV yayıncılığını düzenlemek için 1994'te çıkarılan RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) Kuruluş Yasası günün ihtiyaçlarının çok gerisindeydi. Üstelik bu konu siyasi çekişmelerin konusu olunca RTÜK asıl işi olan frekans planlaması ve lisans verme işini yapacak yerde bugün çoğumuza gülünç gelecek gerekçelerle program ya da yayın yasaklamaya, ekran karartmaya başladı.

Uzun çalışmalar ve uzlaşma çabaları ardından yapılan, gerek RTÜK üyelerinin seçimini daha geniş bir tabana oturtmaya, gerekse yayınların çeşitliliğini sağlamaya yönelik değişiklikler, zamanın Cumhurbaşkanı'nın başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesine taşındı. Anayasa Mahkemesi bu yeni düzenlemelerin çoğu hakkında önce yürütmeyi durdurma ardından iptal kararı aldı. Bu yüzden, cebinde yeterli parası olana, bütün TV yayın şirketlerini satın alma yolunun açılması ve RTÜK üyeliğinin süresinin altı yıla sınırlı olmasına rağmen bazı üyelerin 8 yıldan uzun görev yapması gibi örneklerini gördüğümüz büyük boşluklar oluştu.

Bunun üzerine 2005'te alelacele yapılan sınırlı bir düzenleme ile yeni bir RTÜK oluşturuldu. Yeni RTÜK ve ilgili Bakan Beşir Atalay yayıncılarla diyaloga önem vererek ortak bir çalışma başlattılar. Bunun sonucunda yasadaki aksaklıklar saptandı, sınırlı bazı değişiklikler içeren bir yasa tasarısı üzerinde çalışmalar tamamlandı, ama patlak veren cumhurbaşkanlığı krizi ve bunu izleyen erken seçim süreci sonucunda RTÜK yasası iyice gerilere düştü. 2009 ortalarında yeniden başlayan çalışmalar önce iki alternatif yolda sürdürüldü: Birinci alternatifte mevcut yasa bazı düzeltmeler yapmak ve Anayasa Mahkemesi kararı ile oluşan boşluğu doldurmak yoluna gidildi. İkincisi yolda ise AB'deki düzenlemelerle uyumlu ve geleceğin ihtiyaçlarına da cevap verecek bir yasa yapmak amaçlandı. Başbakan ikinci yolu tercih edince, şimdilerde TBMM'ye sevk edilen yasa taslağı ortaya çıktı.

KİMLİK EKONOMİSİ

Kimliklerimiz işimizi, ücretlerimizi, refahımızı nasıl biçimlendiriyor?

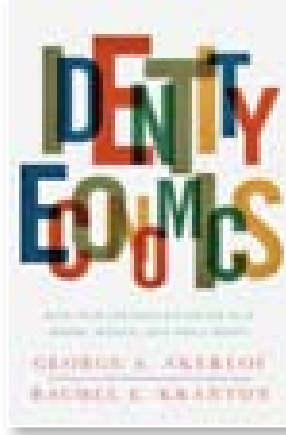
Iktisat bilimi bir yandan yeni alanlarda temel dinamikleri açığa çıkaran, basit varsayımlar üzerine kurulu modeller geliştirerek ilerliyor, bir yandan da gerçekliğin karmaşasına daha fazla nüfuz etmesini sağlayacak yeni varsayımları araştırarak... Bilimin sınır boylarındaki çabalar daha çok bu ikinci türe giriyor. Son elli yılda yaşanan önemli kuramsal dönüşümlerde bunu görmek mümkün.

Oyun kuramının iktisat kuramının bir parçası haline gelmesi, ne tam rekabetçi, ne de tekeli olan piyasaları daha iyi anlama, piyasa aktörlerinin kim olduklarını, ne bildiklerini, nasıl strateji geliştirip nasıl karar aldıklarını kavrama girişimiydi. Alıcıların, satıcıların sahip olduğu bilgiyi, enformasyon asimetrisini hesaba katan kuram ve modeller de yine böyle, piyasaların gerçek şartlarını içermeyi, gerçek duruma daha çok yaklaşmayı amaçlıyordu. Daha yakın zamanlarda, ekonomik kararları etkileyen psikolojik faktörleri iktisat kuramlarıyla bütünleştirme uğraşı iktisatçılara yeni alanlar açtı. Eğer insanlar, ideal bir rasyonalizmden sapan davranışları tutarlı bir biçimde sergileyip duruyorsa, iktisatçılar bunları kuramlarına dahil etmenin yolunu aramalıydı.

Kimlik ekonomisi de bunlara benzer şekilde, iktisat kuramını ekonomik hayatın gerçekliğine yaklaştırma yönünde bir çaba. Ekonomik kararları belli bir sosyal çerçeve içine yerleştirme, bu sosyal çerçevenin ekonomik kararları nasıl etkilediğini kuramlaştırma girişimi. Nobel ödüllü George Akerlof ile genç iktisatçı Rachel Kranton son on yıl içinde ortaklaşa yayınladıkları makalelerle kendi açtıkları bu alanda öncü çalışmalar yapıyor.

Princeton University Press tarafından yayınlanan son kitapları, Identity Economics (Kimlik Ekonomisi) ikilinin geliştirdikleri kuramın genel iktisat içinde nasıl bir yere oturduğunu sergileme ve taşıdığı potansiyele işaret etmenin yanı sıra, dört farklı alana uygulanmasını da içeriyor.

Sözü edilen dört alanın ortak özelliği, belirli bir sosyal çerçevede insanların nasıl davranacağını belirleyen normlarla ilişkili

Identity Economics,
"Kimlik Ekonomisi",
G.Akerlof ve R. Kranton,
Princeton University Press,
2010.

olmaları. Yazarların çıkış noktasında bu normların insanların ekonomik karar ve davranışlarını da belirleyebildiği gözlemi yatıyor. İnsanlar kendilerini ve başkalarını belli sosyal kategorilere göre sınıflandırıyor, bu kategorilere belli ideal özellikler atfediyor ve bu ideallerden türeyen normlara uygun davranıyor. Başkalarının nasıl davranacağına ilişkin beklentilerini de yine bu normlara göre ayarlıyorlar. Yazarlar, kimlik kavramına işte bu sosyal kategorileri, idealleri ve normları birleştiren ve şartlara göre değişen bir anlam yüklüyor. Kimlik, insanın özüyle ilişkilendirilmeden böyle tanımlanınca, kişi farklı sosyal durumlarda öne çıkan bir dizi farklı kimliğin taşıyıcısı olabiliyor ve kimlikler iktisadi analizin içine taşınabiliyor.

Önerilen yöntem, yeniliği ve gücü düşünülürse, şaşılacak kadar basit. Her somut konuda gözleme dayalı olarak, toplumsal kategoriler (yani kimlikler) ile bunlara dayalı normlar ve idealler belirleniyor. Ardından bu normlara uygun davranmanın sağladığı varsayılan bir "kimlik faydası" tanımlanıyor. Son olarak insanların mallara, hizmetlere veya ekonomik sonuçlara ilişkin özel tercihleri yani faydanın standart bileşenleri ile kimlik faydası birleştirilerek ekonomik analize giriliyor.

İlk uygulama alanı, çalışma hayatının örgütlenmesi. Kimlik ekonomisi modeli, en basit haliyle bile, çalışanlara yönelik maddi teşviklerin hangi durumlarda sonuç alacağını, hangi koşullarda çalışanların kendilerini firmalarıyla özdeşleşmelerine yönelik adımların daha anlamlı olacağını sorgulamak için bir çerçeve sunuyor. Bu çerçeve, daha küçük ölçekte, fabrikalardan askerliğe bir dizi alanda çalışma ekiplerinin etkinliğinin nelere bağlı olduğunun araştırılmasında da kullanılıyor.

Yazarların yeni modellerini sınadıkları ikinci alan eğitim ekonomisi. Burada da geleneksel analizin bir sapma olarak görüp açıklayamadığı çok sayıda durum kimlik ekonomisi çerçevesinde çözümleniyor. Özel okullar, cemaat okulları ve devlet okulları, ırksal, etnik farklar ve okullaşma mercek altına alınıyor. Sıra dışı başarı ve başarısızlık örneklerindeki belirleyici unsurlar sağlam bir analizin ışığı altında göz önüne seriliyor.

Üçüncü uygulama alanı cinsiyet ve istihdam konusu. Cinsiyet ayrımcılığı, mesleki farklılaşma ve kadınların istihdama katılımı iktisatta yeni konular sayılmaz. Bu alanda yapılan betimleyici çalışmaların yanı sıra kuramsal açıklama girişimleri de var. İşverenlerle, kadın ve erkek çalışanların beğeni ve tercihlerine ilişkin varsayımlardan hareket ederek gözlemlenen ayrımcılığı açıklayan modeller bulunuyor. İşe alma kararlarında belirsizliğin ve eksik bilginin rolünü hesaba katan ve “istatistiksel ayrımcılık” kavramını öne süren daha sofistike modeller de yapılmış.

Kimlik ekonomisi yaklaşımı, bu modellerin ayrımcılığı ekonomi mantığı ile anlamlandırma çabasının ötesine geçiyor. Mesleki farklılaşma ve kadınların istihdama katılımının düşüklüğü konularına daha derine inen bir açıklama getiriyor. Piyasa mekanizmalarının bu alandaki etkinlik kaybını giderememesinin ekonomik gerçeklerini ortaya koyuyor. Kadınlara karşı ayrımcılığı aşındırmada rekabetçi piyasaların yapamadığını yapmak için neden cinsiyet normlarını dönüştürücü bir toplumsal hareket ve siyasi müdahale gerektiğini açıklığa kavuşturuyor.

Yazarlar son olarak ırksal, etnik azınlıkların yoksulluğu sorununa eğiliyor. Bu konuda, geleneksel iktisadi yaklaşımın açıklayamadığı pek çok gözlem bulunuyor: Niçin zenciler arasında işsizlik oranı, İngilizce bilmeyen hispaniklere kıyasla daha fazla? Eğer tek suçlu ayrımcılıksa zenciler arasındaki ayrışma (aynı anda hem orta, üst

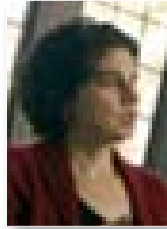
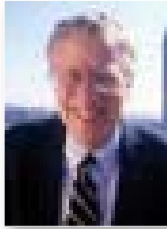
sınıf zencilerin, hem de işsiz, suçla bulaşmış, yoksul zencilerin artması) nasıl açıklanabilir? Eğitimin getirisi ve yarattığı fark zenciler için beyazlara kıyasla açıkça daha büyük olması neden zencilerde eğitim talebini yükseltmiyor? Genellikle bu tür sorular betimleyici iktisadi çalışmalara eşlik eden tarihsel, sosyolojik araştırmalarla cevaplanmaya çalışılırdı. Kimlik ekonomisi ile bu sorular iktisat disiplini içinde, bütünsel bir yaklaşımla ele alınıyor.

Kimlik kavramı iktisadi analizi zenginleştiriyor. Geleneksel iktisatta bireylerin, “yanlış” bulunan ya da düpedüz açıklanamaz görülen kimi tercihlerini analize dahil ediyor. Suç, şiddet ve buna karşı politikaların incelenmesi için sağlam bir çerçeve kuruyor. İktisat disiplini içinde, kimliklerin oluşması, evrimleşmesi, yeni kimliklerin yaratılması, kimlik seçimi gibi yeni araştırma alanları açıyor.

Kriz dönemleri eski kuram ve yaklaşımların eleştiri ve tartışma konusu olduğu, yeni kuramların, araştırma projelerinin, modellerin filizlendiği dönemler de oluyor. Bu yeni öneriler içinde Büyük Buhran sırasında Keynes’in yaptığı gibi iktisatın çehresini değiştirecek çapta olanlar da bulunabiliyor, ertesi günü unutulacak, konjonktürel, gürültülü iddialar da. Kriz günlerinin tozu dumanı içinde sapla samanı ayırmak her zaman kolay değil. Yine de, iktisat disiplini içinde son yirmi yılın gelişmelerini düşünürsek, kimlik ekonomisi ile yeni bir araştırma alanının açılmasına şahit olduğumuzu güven içinde öne sürebiliriz.

George A. Akerlof

University of California, Berkeley’de
Ekonomi Profesörü
2001 Nobel Ekonomi ödülü sahibi

Rachel E. Kranton

Duke University’de Ekonomi Profesörü

ÜSTAD İLE “ÇAYLAK”

Birkaç yıl sonra (2001) Nobel ödülünü alacak olan George Akerlof ile yeni mezun Rachel Kranton arasındaki işbirliği 1995 yılında başladı. Kranton, Akerlof’a bir mektup yazarak son makalesinin yanlış olduğunu öne sürdü. Kranton’a göre Akerlof makalesinde kimlik meselesini göz ardı etmişti. Ekonomik kararlarda ve tercihlerde kimliklerin oynadığı rol iktisatçıların bütünüyle ihmal ettiği önemli bir açıklayıcı unsurdur.

Akerlof makalesinin hedefi ıskaladığını yazan bu mektuptan önce pek hoşlanmadığını söylüyor. “Ayrıca Rachel’in hatalı olduğunu

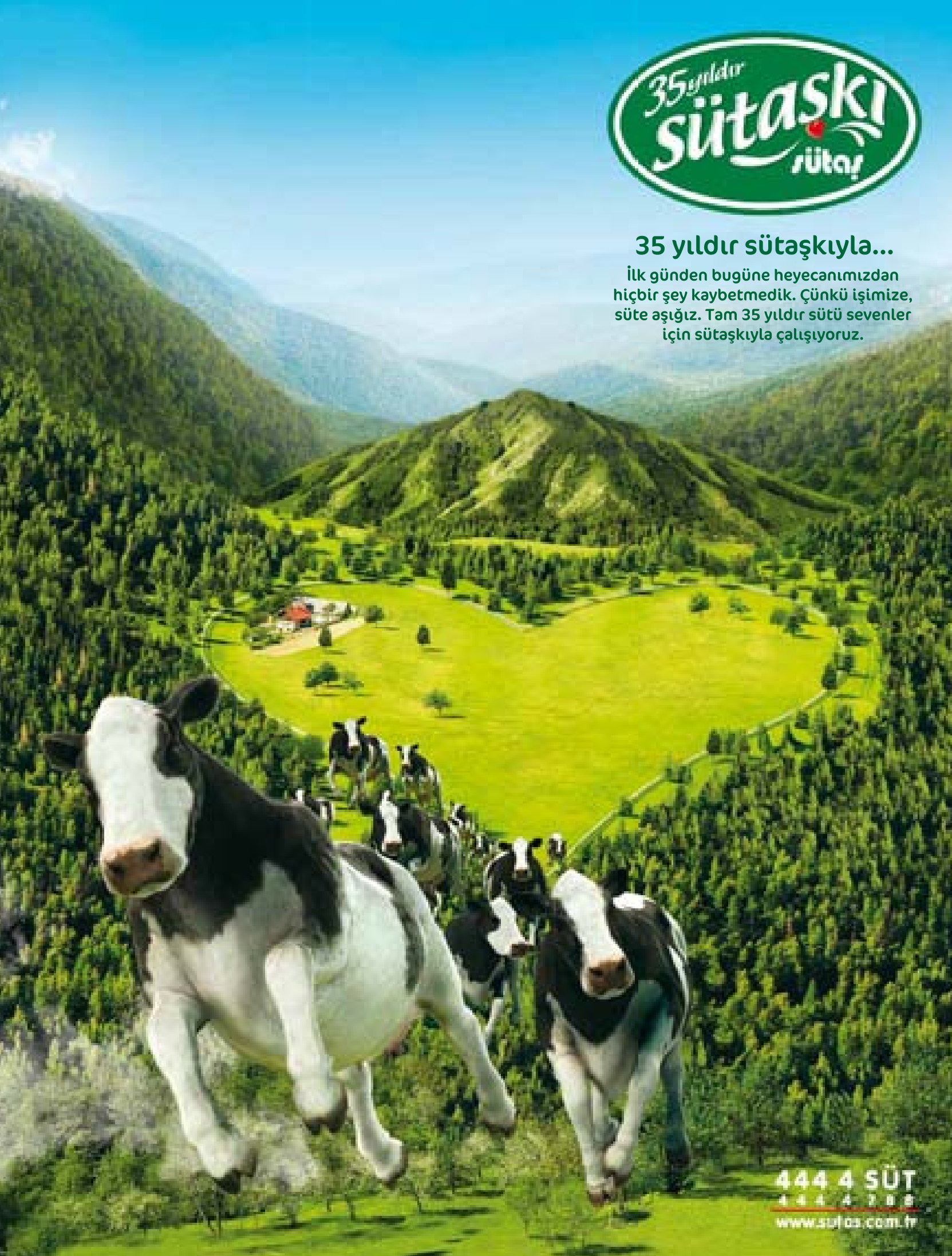
da düşündüm. Kimliğin insanların beğeni ve tercihlerinin bir vechesi olduğunu düşündüm. Dolayısıyla standart fayda teorisinin bu konuyu bütünüyle hesaba katmış olduğunu da düşündüm. Ama uzun uzun konuştuktan sonra kimliğin gerçekten bir anlam taşıdığını keşfettik. Bugünün iktisadında eksik olan önemli bir unsur olduğu sonucuna ulaştık.”

Bu kitapla, Akerlof ve Kranton, önerdikleri yeni kavramları, yöntemleri ve yaptıkları örnek araştırmaları, iktisatçıların, diğer sosyal bilimcilerin ve kamuoyunun değerlendirmesine sunuyorlar:

35 yıldır sütaşkıyla...

İlk günden bugüne heyecanımızdan hiçbir şey kaybetmedik. Çünkü işimize, süte aşığız. Tam 35 yıldır sütü sevenler için sütaşkıyla çalışıyoruz.

444 4 SÜT
444 4 288

www.sutas.com.tr

www.kanserekarsiyalnizdegilsiniz.com

Kanserde erken
tanı ve doğru tedavi
hayat kurtarır

ALACIBADEM

444 55 44

www.acibadem.com.tr

ACIBADEM